

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERE
YÖNELİK YENİ MEDYA OKUR YAZARLIĞI EĞİTİM
PROGRAMI (EYMOEP) GELİŞTİRİLMESİ VE ETKİSİNİN
İNCELENMESİ**

**BİRCAN TAŞ
21711007**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ÖZKAN SAPSAĞLAM**

2024

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERE
YÖNELİK YENİ MEDYA OKUR YAZARLIĞI EĞİTİM
PROGRAMI (EYMOEP) GELİŞTİRİLMESİ VE ETKİSİNİN
İNCELENMESİ

BİRCAN TAŞ
21711007
ORCID NO: 0000-0001-5265-2455

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM

AĞUSTOS 2024

Bircan TAŞ tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okur Yazarlığı Eğitim Programı (EYMOEP) Geliştirilmesi ve Etkisinin İncelenmesi” başlıklı çalışma, **24/07/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitim Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM

.....

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Mehmet Nur TUĞLUK

.....

Prof. Dr. Serdal SEVEN

.....

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERE YÖNELİK YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİM PROGRAMI (EYMOEP) GELİŞTİRİLMESİ VE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Erken yaşlardan itibaren ekranların ve medyanın etkisi altında olan çocuklar, çevrimiçi ortamlarda pek çok olumsuzluğa maruz kalmaktalar. Çocukları çevrimiçi ortamların olası risklerinden korumak ve çevrimiçi ortamların fırsatlarından yararlanmalarını sağlamak öncelikle ebeveynlerin görevidir. Bunun için de ebeveynlerin medya okuryazarlığı becerilerinin yeterli düzeyde olması ve bilinçli medya kullanıcıları olmaları gerekmektedir. Ebeveynlerin güncel medya ortamlarına dair bilgiye ve sağlıklı kullanım becerilerine sahip olmaları çocukların yetişkinlik alışkanlıklarını şekillendirmek açısından da önem arz etmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı; okul öncesi dönem çocuğu olan Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programının (EYMOEP) hazırlanması ve hazırlanan programın ebeveynlerin medya aracılık becerileri, internet bağımlılık düzeyleri, stres düzeyleri ve eleştirel okuryazarlık düzeylerine etkisinin incelenmesidir. Karma araştırma yaklaşımı doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubunu nicel kısımda okul öncesi eğitime devam eden çocuğu olan 17 ebeveyn, nitel kısımda ise nicel kısma dahil olan 17 ebeveyn içinden görüşmeler için gönüllü olan 10 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel kısmında tek gruplu ön test- son test zayıf deneysel desen tercih edilmiştir. Araştırmanın nitel kısmında ise eylem araştırması yöntemi kullanılmıştır.

EYMOEP eğitim programının etkilerine dair nicel veriler “Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği”, “Aile Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği”, “Anne Baba Stres Ölçeği”, “İnternet İçin Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği” olmak üzere 4 farklı ölçek ve kişisel bilgi formu ile elde edilmiştir. Nicel veriler analiz edilirken ön test ve son testler arası karşılaştırmalar için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, ön test ve son testlerin katılımcıların demografik özelliklerine göre karşılaştırılması amacıyla da Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Nitel veriler araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış ön ve son görüşme formları aracılığıyla elde edilmiştir. Cevaplar doğrultusunda elde edilen nitel veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik hazırlanmış olan yeni medya okuryazarlığı eğitim programının (EYMOEP) ebeveynlerin medya aracılık düzeylerinde aktif destekleyici boyuta doğru ilerleyen olumlu katkıya sebep olduğu, internet bağımlılık düzeyini azalttığı, ebeveynlik stresini azalttığı ve son olarak internet eleştirel okuryazarlık becerilerini arttırdığı görülmüştür. Ebeveynler EYMOEP eğitim programı sonrasında medya okuryazarlığı konusundaki bilgi ve becerilerini arttırarak çocuklarına daha bilinçli ve faydalı olma yolunda önemli adımlar attıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda EYMOEP eğitim programının

ebeveynlere yeni medya okuryazarlığı alanında hem bireysel olarak hem de ebeveynlik becerileri bağlamında katkı sağladığı söylenebilir. Araştırma sonuçları doğrultusunda; ülkemizde bilinçli medya kullanımını arttırmak ve medyaya yönelik eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmek ulusal düzeyde medya okuryazarlığı eğitiminin verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi dönem, medya okur yazarlığı, yeni medya, ebeveyn eğitimi, ebeveyn medya aracılığı

ABSTRACT

DEVELOPMENT OF A NEW MEDIA LITERACY EDUCATION PROGRAM (EYMOEP) FOR PARENTS OF PRESCHOOL CHILDREN AND EXAMINING ITS EFFECT

Children who are exposed to screens and media from an early age experiences numerous adversities in online environments. It is primarily the responsibility of parents to protect children from the potential risks of online environments and to ensure they benefit from the opportunities these environments offer. To achieve this, parents need to have adequate media literacy skills and be conscious media users. Possessing up-to-date knowledge of current media environments and healthy usage skills is also crucial for parents in shaping their children's future adult habits.

In this context, the aim of the research is to develop the New Media Literacy Education Program for Parents of Preschool Children (EYMOEP) and to examine the effects of this program on parents' media mediation skills, internet addiction levels, stress levels, and critical literacy levels. The study is conducted using a mixed research design. It consists of a quantitative part involving 17 parents with children attending preschool and a qualitative part including 10 parents from the same group who volunteered for interviews. A one-group pre-test post-test weak experimental design was opted for the quantitative part of the research, while the action research method was used for the qualitative part.

Quantitative data regarding the effects of the EYMOEP education program were obtained using four different scales: "Early Childhood Parent Media Mediation Scale," "Family Child Internet Addiction Scale," "Parent Stress Scale," and "Critical Literacy Scale for the Internet," along with a personal information form. In analyzing the quantitative data, the Wilcoxon Signed-Rank Test was used for comparisons between pre-test and post-test, while the Mann Whitney-U and Kruskal Wallis H tests were utilized to compare pre-test and post-test results based on participants' demographic characteristics. Qualitative data were gathered through semi-structured pre- and post-interview forms prepared by the researcher with expert input and were analyzed using content analysis techniques.

The results of the study indicate that the new media literacy education program (EYMOEP) designed for parents of preschool children had a positive contribution moving towards the active supportive dimension in parents' media mediation levels. It is also indicated that EYMOEP reduces internet addiction levels, decreases parenting stress and enhances critical literacy skills. Parents reported that, after the EYMOEP education program, they took significant steps towards becoming more informed and beneficial to their children by increasing their knowledge and skills in media literacy. In this regard, it can be said that the EYMOEP education program contributed to parents both individually and in terms of parenting skills in the field of new media literacy. Based on the research results, it is recommended that media literacy education

should be provided at a national level to increase conscious media use and to develop critical thinking skills towards media in our country.

Keywords: preschool period, media literacy, new media, parent education, parental media mediation

ÖN SÖZ

Alanımda uzmanlaşmak ve yurdumun insanlarına özellikle de çocuklarına faydalı olabilmek amacıyla çıktığım bu yolculuk sürecinde bir pandemi, bir çağın felaketi deprem, ailemle birlikte geçirdiğimiz büyük bir trafik kazası, aylarca süren iyileşme süreci, bir kez şehirler arası üç kez şehir içi olmak üzere taşınma ve başka birçok sorun yaşamak durumunda kaldım. Bunca sorun karşısında kendime olan güvenimi kaybettiğim anlarda dahi bana inanıp güvenen, destek olan ailem ve sevdiklerim olduğu için çok şanslıyım.

Küçük kızlarının hayallerinin peşinde koşabilmesi için her türlü maddi ve manevi fedakarlığı yapan, daima güvenen ve destekleyen pek kıymetli babam Ekin TAŞ ve annem Kamuran TAŞ'a;

Bu süreçte üzüntüme, stresime, telaşıma ve gergin hallerime katlanıp desteğini esirgemeyen; kardeşlerim Nurcan, Zeynep ve Yasemin TAŞ'a;

Bu çalışmanın başlangıcından sonuçlanıncaya kadar, ilgisi, bilgisi ve sonsuz sabırla destek olan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Özkan SAPSAGLAM'a;

Desteğini ve ilgisini eksik etmeyen kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Seda ŞAHİN'e;

Çoğu zaman ne yaptığımı tam olarak anlayamasalar da bana daima güvenip destekleyen Muş, Bingöl, Ankara ve İstanbul'daki tüm aile üyelerime;

Tezimin her aşamasında bana destek olan kıymetli arkadaşlarım Kübra Ökten ve Neslihan Yakut'a;

Eğitim programına gönüllü katılarak katkı sağlayan kıymetli ebeveynlere;

Bugüne kadar üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime teşekkür ederim.

Bu araştırma zorlukların içinden doğan güçlü karakterlere ve kötülöklere rağmen iyi kalan kalplere ithaf edilmiştir.

Bircan TAŞ

Ağustos, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Sayıtlar	9
1.5. Sınırlılıklar	9
1.6. Tanımlar	9
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Okul Öncesi Dönem Tanımı ve Önemi	11
2.1.1. Okul Öncesi Dönemde Gelişim ve Önemi	12
2.2. Okul Öncesi Dönem Gelişim Alanları	14
2.2.1. Fiziksel Gelişim.....	14
2.2.2. Bilişsel Gelişim	16
2.2.2.1. Jean Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı	16
2.2.2.2. Vygotsky ve Bilişsel Gelişim Kuramı	18
2.2.2.3. Bruner ve Bilişsel Gelişim Kuramı.....	19
2.2.3. Motor Gelişim	19
2.2.4. Dil Gelişimi.....	21
2.2.5. Sosyal Duygusal Gelişim.....	23
2.2.5.1. Freud ve Sosyal Duygusal Gelişim	23
2.2.5.2. Erikson ve Sosyal Duygusal Gelişim.....	24
2.2.6. Kişilik Gelişimi	25
2.2.6.1. Bowlby ve Bağlanma Kuramı	26
2.3. Erken Çocukluk Döneminde Gelişimi Etkileyen Faktörler.....	27
2.3.1. Gelişimi Etkileyen Doğum Öncesi Faktörler.....	27
2.3.1.1. Kalıtsal (Genetik) Faktörler	27
2.3.1.2. Çevresel Faktörler.....	28
2.3.2. Gelişimi Etkileyen Doğum Anı Faktörler.....	28
2.3.3. Gelişimi Etkileyen Doğum Sonrası Faktörler	29
2.3.3.1. Bronfenbrenner ve Ekolojik Kuram	29
2.3.4. Ebeveyn Tutumları	30
2.3.4.1. Baumrind ve Ebeveyn Tutumları Sınıflandırması	31
2.4. Okul Öncesi Dönemde Ayna Nöronlar ve Ebeveyn Etkisi	32
2.5. Okul Öncesi Dönemde Teknoloji ve Medya	35
2.5.1. Teknoloji, Medya ve Yeni Medya.....	35
2.5.2. Teknoloji ve Medyanın Potansiyel Faydaları	36
2.5.3. Teknoloji ve Medyanın Potansiyel Tehlikeleri	37
2.5.4. Medya Aracılığı ve Dijital Ebeveynlik.....	39
2.6. Medya Okuryazarlığı.....	41

2.6.1. Dünya’da Medya Okuryazarlığı Eğitimi	43
2.6.2. Türkiye’de Medya Okuryazarlığı Eğitimi	49
2.7. Ebeveyn Medya Okuryazarlığı Eğitimi.....	50
2.7.1. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar.....	52
2.7.1.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	52
2.7.1.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	60
3. YÖNTEM.....	63
3.1. Araştırma Deseni.....	63
3.1.1. Eylem Araştırması Süreci	65
3.2. Evren ve Çalışma Grubu	70
3.3. Veri Toplama Araçları.....	72
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	74
3.3.2. Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği	74
3.3.3. Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği	75
3.3.4. Anne Baba Stres Ölçeği.....	75
3.3.5. İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği	75
3.3.6. Ön ve Son Görüşme Formu	75
3.4. Veri Toplama Süreci	75
3.5. Verilerin Analizi	77
4. BULGULAR	79
4.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Bulgular	79
4.2. İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular	81
4.3. Üçüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular	83
4.4. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular.....	83
4.5. Sekizinci Alt Amaca Yönelik Bulgular	84
4.5.1. Ön Görüşme Verileri	84
4.5.2. Son Görüşme	87
5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	99
6. ÖNERİLER	106
KAYNAKÇA	107
EKLER.....	124

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dil Edinimi için Gereken Yeterlikler	22
Tablo 2. Araştırmanın Nicel Deseni	64
Tablo 3. Araştırmanın Nitel Deseni	64
Tablo 4: Eylem Planları	68
Tablo 5. Katılımcıların Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	71
Tablo 6. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları ve Araçların Uygulama Zamanları	74
Tablo 7. Araştırmada Alınan Geçerlik ve Güvenirlik Önlemleri	78
Tablo 8. Ebeveynlerin Medya Aracılık Düzeyleri Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	79
Tablo 9. Ebeveynlerin Medya Aracılık Düzeyleri Ön Test ile Son Test Puanları Karşılaştırılmasına Ait Wilcoxon Testi Sonuçları.....	80
Tablo 10. Ebeveynlerin İnternet Bağımlılığı Düzeyleri Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	81
Tablo 11. Ebeveynlerin İnternet Bağımlılığı Düzeyleri Ön Test ile Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına Ait Wilcoxon Test Sonuçları	82
Tablo 12. Ebeveynlerin Stres Düzeyleri Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	83
Tablo 13. Ebeveynlerin İnternet Eleştirel Okuryazarlık Düzeyleri Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	83
Tablo 14. Eğitim Programına Katılma Amaçları	84
Tablo 15. Eğitim Programı İçeriği ile İlgili Beklentiler Ön Görüşme	86
Tablo 16. Eğitim Programı İçeriği ile İlgili Beklentiler Son Görüşme	87
Tablo 17. Eğitim Programı Beklentileri Karşılama Durumu	89
Tablo 18. Eğitim Programına Ekleneceler	90
Tablo 19. Eğitim Programından Çıkarılacaklar	92
Tablo 20. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Bireysel Katkıları.....	93
Tablo 21. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Ebeveynliğe Katkıları	95
Tablo 22. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Çocuğa Katkıları.....	96
Tablo 23. Birleştirilmiş Nicel ve Nitel Sonuçlar	104

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Gallahue (1982) Motor Gelişim Piramidi	20
Şekil 2. Ekolojik Kuram Modeli	29
Şekil 3. Ayna Nöronların Motor Kontroldeki Rolü.....	34
Şekil 4. Dijital Okuryazarlık Düzeyleri	44
Şekil 5: Eylem Araştırması Yöntemi	65
Şekil 6: Eylem Araştırması Süreci.....	66

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BT	: Bilgi Teknolojileri
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
WHO	: World Health Organization/ Dünya Sağlık Örgütü
UNICEF	: United Nations Children's Fund/ Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
EYMOEP	: Ebeveynlere Yeni Medya Okuryazarlık Eğitim Programı

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırma konusu olarak ele alınan problemin ne olduğuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, araştırmaya başlarken yapılan varsayımlara, araştırmanın sınırlılıklarına ve tezde yer alan terimlerin tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Okul öncesi dönem bebekliğin geride kaldığı, çocuğun kendisini, anne-babasını ve dış dünyayı algılayıp keşfetmeye başladığı, yeteneklerinin geliştiği dönem olarak tanımlanabilir (Gündüz Kalan, 2010). Okul öncesi dönem, gelişim ve öğrenme için çok değerli bir süreç olmasının yanı sıra yetişkinlikteki alışkanlıklar için temel teşkil etmektedir (Oktay, 1999). Bu dönemde çocukların öğrenme ve gelişimleri karşılaştıkları deneyimler aracılığıyla, beyinde yeni bağlantılar oluşmasıyla şekillenir (Karahan, 2021a). Bu deneyimlerin kaynağı çevresel uyarıcılardır. Çocuklar keşfetmek ve öğrenmek için doğal bir eğilime sahiptirler (MEB, 2013a). Okul öncesi dönem çocukları çevrelerinde gördükleri davranışları taklit etmeye meyillidirler (İnan, 2016). Bu yüzden okul öncesi dönemde gelişime uygun bir tutum ile doğru bir eğitim almak ve çocuğa olumlu nitelikler kazandırmak çocuğun hayat boyu fiziksel, psikolojik ve zihinsel açıdan sağlıklı ve başarılı olmasını sağlayacaktır (Kuru Turaşlı, 2015)

Erken çocukluk döneminde gelişim ve öğrenme üzerinde birçok faktör etkilidir ama bunlardan en önemlisi ebeveyn tutum ve davranışlarıdır. Çocukluğun ilk yıllarında çocuğun yaşamına ve gelişimine etki eden yegâne faktör anne-babadır (MEB, 2013). Ebeveynlerin öncü olduğu ailenin temel işlevlerinden biri çocukların biyolojik, psikolojik bakımdan korunması ve yetiştirilmesi, sosyalleşmesi için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması, toplumsal değerlerin ve normların öğretilmesidir (Karaboğa, 2019). Ailenin sağladığı içten, duyarlı ve ilgili iletişim çocuğun kendisini güvende hissedip hem ailesi hem de toplumu ile sağlıklı ilişkiler geliştirmesini sağlar (MEB, 2013b). Çocuk çevresi ile sağlıklı etkileşimler kurduğunu oranda gelişir. Bir

çocuğun gelecekte sağlıklı iletişim kurulan aile oluşturması, mevcut ailesinin sağlıklı iletişim kurulan bir ortam olmasıyla mümkündür (V. Güleç, 2018).

Bugün aile ortamını ve dolayısıyla toplumu etkileyen faktörlerden biri de teknoloji ve medyadır. Günümüzde tüm toplumlar medyanın etkisi altındadır, Çocuklar ve aileler medya ve teknolojiden en fazla etkilenen grup oldukları için dikkate alınmaları gerekmektedir (D. Yıldız & Oğuz, 2019). RTÜK (2018) tarafından 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmaya göre 2015 yılında internet kullanan çocukların oranı %90,4'iken 2018 yılında bu oranın %97'ye çıktığı görülmüştür. Bireylerin medya ve teknolojiye erişiminin kolaylaşmasıyla ve gittikçe artan teknoloji kullanımı, aile içi iletişimin önüne geçerek aile yapısını, bağlantılı olarak da toplum yapısını değiştirmektedir. Common Sense Media (2021) tarafından yapılan 8-18 yaş grubu çocukların medya kullanım araştırmasına göre medya kullanımı son iki yılda pandemiden önceki 4 yıla kıyasla daha hızlı artmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”na göre Türkiye’de 2023 yılında internete erişimi olan hane oranı %95,5 ve internet kullanan bireylerin (16-74 yaş) oranı %87,1 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2023a). İnternet erişimi olan hane oranı bir önceki yıla göre 1,4 puan artmıştır. Türkiye Çocuk Araştırmasına göre 6-11 yaş aralığında ekran başında günlük iki saat ya da daha fazla zaman geçiren çocukların oranı %29,1’dir ve en fazla eğlence amaçlı kullandıkları ortaya çıkmıştır. 6-17 yaş aralığına genel olarak bakıldığında ise günlük ekran başında iki saat ya da daha fazla zaman geçiren çocukların oranının %37,7 olduğu ve yine en fazla eğlence amaçlı kullandıkları tespit edilmiştir (TÜİK, 2023b). Common Sense Media (2023) tarafından 11-17 yaş aralığındaki 206 genç ile yapılan araştırma gençlerin bağlantı kurmak, sosyalleşmek, eğlenmek, rahatlamak ve dikkatlerini dağıtmak için evde, okulda gündüz ve gece boyunca akıllı telefonlarına sıkça kullandığını ancak önceki yıllarda yapılan araştırmalara kıyasla gençlerin telefonlarının onların dikkatini çekmeye çalıştığı konusunda daha bilinçli hale geldiklerini ve dijital refahlarını koruyabilmek adına adımlar attıkları sonucuna ulaşmıştır. Araştırma çocukların dijital refahlarını koruyabilmek adına attıkları adımlarına yardımcı olmanın ebeveynlerin, eğitimcilerin ve özellikle teknoloji sektörünün sorumlu olduğunu öne çıkarmaktadır.

Medya araçlarının ilettiği mesajlar vasıtasıyla bireylerin duygu, fikir ve davranışlarında değişimler oluşturur (Ertürk, 2011). Teknolojik ilerlemeler sebebiyle

insanlık hayatı kolaylaştığı kadar karmaşılaşmaya da başlamıştır. Dijital iyimserlik yönünden incelendiğinde fırsatların risklerden daha fazla olduğunu düşünen kullanıcılar dünyada %57'iken Türkiye'deki kullanıcıların %70'i dijital fırsatların risklere oranla daha fazla olduğunu düşünmektedirler (Manap, 2020). Çocuk ve ergenler ile yapılan çalışmada internette geçirilen zaman iki saati aştığında sosyal izolasyon ve depresyon gibi ruhsal sağlık problemlerinin olduğu ortaya çıkmıştır (Kelleci vd., 2009). Türkiye Çocuk Araştırması, 5-17 yaş grubundaki çocukların %1,4'nün konsantre olmada zorluk yaşadığını, anneleri/temel bakım verenleri tarafından çocukların %7,3'nün her gün kaygı yaşadığını belirtilirken, her gün depresyonda hissettiği belirtilen çocukların oranının ise %4,7 olduğunu ortaya koymuştur (TÜİK, 2023b). Medyanın özellikle de televizyonun çocukların fiziksel gelişimi ve şiddeti tetikleme etkisine dair uzmanlar tarafından araştırmalar sürmektedir (İnan, 2016).

Teknolojinin getirdiği en önemli yeniliklerden biri de iletişimde zaman ve mekânı ortadan kaldırıp yüz yüze iletişimin yerini sanal iletişimin almış olmasıdır (V. Güleç, 2018). Sanal iletişim, sosyalleşme için zenginlik ve çeşitlilik sağlasa da yüz yüze iletişime muhtaç olan insanoğlunu bir yandan da yalnızlığa ve bireyselliğe sürüklemektedir. Yapılan araştırmalar bireyler arası sınırların iyi tanımlanmış ve yüz yüze iletişimin sağlandığı aile ortamında büyüyen çocukların sorunlarını çözmede daha yetkin olduğunu ve akademik başarılarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Özgüven, 2001). Aile bireylerinin yoğun bir biçimde teknoloji ve medya araçlarını kullanması hem aile içinde hem de diğer sosyal çevrelerinde iletişim ve etkileşim oranını azaltırken bağımlılık riskini arttırmakta ve günümüz yeni aile yaşamını ortaya çıkarmaktadır (Karaboğa, 2019).

Ekran kavramı geçmişte genellikle televizyon için kullanılırken günümüzde bilgisayar, tablet ve telefonları içeren yeni medyayı da kapsamaktadır (Yazıcı Çakıroğlu, 2023). Ebeveynler hızla değişen ve dönüşen dijital çağda çocuklarını yeni medya ile haşır neşir olmaya teşvik ederken bir yandan da teknoloji kullanımının sebep olduğu fiziksel psikolojik ve sosyal sorunlardan da endişe duymaktadırlar (Karaboğa, 2019). Medyada genellikle teknolojinin çocuklar üzerindeki çeşitli olumsuz etkileri olduğunu iddia eden haberlerin yer alması, ebeveynlerin endişe ve suçluluk duygularını artırıp kafa karışıklığına ve strese sebep olmaktadır (Goodwin, 2018). Ayrıca teknolojik gelişmelerin gittikçe hızlanması, ebeveynlerin bilgi ve beceri olarak

teknolojiye yetişmesinin önündeki bir diğer zorluktur. Toplumda yaygınlaşan teknoloji ve medya kullanımı çocuklarını korumak ve geliştirmek isteyen ebeveynleri medya ve teknolojinin etkilerine dair bilinçli olmaya zorlamaktadır.

Bir çocuğun teknoloji ve medyayı doğru kullanıp olası dijital zararlardan korunması, teknoloji ve medyaya dair sağlıklı alışkanlıklar geliştirebilmesi ancak ebeveynlerinin sağlıklı medya ve teknoloji kullanım alışkanlıklarına sahip olmasıyla yani medya okuryazarlığı becerilerine sahip olması ile sağlanabilir (Oğuz & Yıldız, 2019). Dijital çağda medya okuryazarlığı becerisi yüksek olan birey, internet ortamında kendisine sunulan veya eriştiği herhangi bir bilgiyi eleştirel bir bakış açısıyla sorgular, kaynağını, doğru doğruluğunu araştırır, farklı bakış açılarıyla gözden geçirir, konuyu irdeler, bilginin amacına odaklanır, risk analizi yapar, gerçek ve kurgunun ayrımını yapar, teyit etmeye çalışır ve sonuçlarını düşünmeden doğru ve gerçek olarak kabul etmez (N. Güleç, 2019).

UNESCO (1977) medya okuryazarlığı eğitiminin tüm insanların hayatında önemli bir yeri olduğunu ilk kez ifade eden sonrasında çalışmalarında bu kavrama yer veren ilk kuruluş olmuştur (akt. Uyar & Asrak Hasdemir, 2023). 1970'li yıllardan itibaren, Fransa, Japonya, İtalya, Kanada, Belçika, İsviçre, İngiltere, Avustralya ve İspanya'da medya okuryazarlığı ilerleme kaydetmiş ve bu ülkelerde beceri kazandırmaya yönelik eğitim programları başlatılmıştır (Sezer, 2019). Dünyada medya okuryazarlığının gelişimi ve süreklilik kazanmasındaki en önemli kuruluş olan UNESCO, farklı ülkelerde kurulan sivil toplum yapılanmaları, vakıf, dernek ve hayata geçirilen projelerde de önemli pay sahibidir (Kara & Nisan, 2022).

Medya okuryazarlığı konusunda ülkemizde ilk adım; Radyo Televizyon Üst Kurulu öncülüğünde Basın-Yayın ve Enformasyon Müdürlüğü ile TRT'nin katkıları ile 20-21 Şubat 2003 tarihinde Ankara'da düzenlenen İletişim Şurası'nda paylaşılan rapor ile önerilen konulardan “toplumsal ve bireysel eğitim ve kültüre katkı sağlayacak, ruh sağlığını zedelemeyecek bir yaklaşım ve özellikle çocukların zararlı yayınlardan korunması için Avrupa Birliğine uyumlu çalışmaların başlatılması ve ilk ve ortaöğretim programlarına ve gençlerin bilinçlendirilmesini sağlayacak medya okuryazarlığı dersinin eklenmesi” önerisi ile başlamıştır (RTÜK, 2016b).

Medya okuryazarlığı eğitimine dair yapılan araştırmalar incelendiğinde örneklem grubunu ebeveynlerin oluşturduğu 5 çalışmanın bulunduğu (Bayrakçı, 2022) fakat

ebeveynlerin medya okuryazarlığı konusunda eğitim alıp bilinçlenmesi gerektiğinin önerildiği 19 çalışmanın, medya okuryazarlığı programının geliştirilmesi gerektiğini öneren 10 çalışmanın olduğu görülmüştür (Aydemir & Erdamar, 2018). Bu göstermektedir ki ebeveynlerin örneklem olmadığı çalışmalar da dahi ebeveynlerin medya okuryazarlığına etkisi gözlemlenmektedir. Bayzan ve diğerleri (2023) tarafından 8-16 yaş arası çocukların ebeveynleri olan 10.475 katılımcı ile gerçekleştirilen araştırmada, ebeveynlerin internet kullanımları ve dijital okuryazarlıkları üzerine yapılan incelemede, eğitim programlarının dijital göçmen ebeveynlerin teknolojiye uyum sağlamalarına özellikle katkı sağlayabileceği sonucuna varılmıştır. (Çınar, 2023) tarafından yapılan çalışmada yeni medya okuryazarlığı programlarının özellikle ebeveynleri kapsayacak biçimde ülke genelinde yaygınlaştırılması önerilmiştir.

Günümüz dijital dünyasına doğan her çocuğun bu yüzyıla hazır hale gelebilmesi için medya ve teknoloji aracılığıyla karşılaştığı mesajları sorgulayabilmesi ve değerlendirebilmesi gerekmektedir ve bunun için de ebeveynlerin medya okuryazarlığı yetkinliğine sahip olması büyük önem teşkil etmektedir (Kara & Nisan, 2022). Ebeveynler bir yandan çocuklarının çağın gerisinde kalmalarını istemezken bir yandan da teknoloji ve medyayı çocukları için nasıl sağlıklı ve faydalı bir biçimde kullanabilecekleri konusunda rehberliğe ihtiyaç duymaktadırlar (Goodwin, 2018). Karahan (2021b) tarafından yürütülen araştırmada, Ebeveyn Rehberliğinde Ekran Kullanımı (EREK) eğitim programının çocukların dil gelişimi, okul olgunluk düzeyleri ve ebeveyn tutumları üzerindeki etkileri incelenmiş ve ebeveynlerin çocukların ekran kullanımı konusundaki bilgi düzeylerinin düşük olduğu, günlük işlerini yapabilmek için bilinçli bir şekilde çocuklarını dijital araçlara yönlendirdikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu bağlamda ilgili literatür incelendiğinde okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik yeni medya okuryazarlığı eğitim programına dair herhangi bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu bilgiler ışığında okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik hazırlanacak olan yeni medya okuryazarlık eğitim programının ebeveynlerin medya aracılık, internet bağımlılığı, stres ve eleştirel internet okuryazarlık düzeylerine ve programa yönelik görüşlerine etkisinin incelenmesi araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma amacı; okul öncesi dönem çocuğa sahip ebeveynlere yönelik yeni medya okuryazarlığı eğitim programının hazırlanması ve hazırlanan programın ebeveynlerin medya aracılık becerileri, internet bağımlılık düzeyleri, stres düzeyleri ve eleştirel okuryazarlık düzeylerine etkisinin incelenmesidir.

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda alt amaçlar şöyledir;

1. Okul öncesi dönem çocuğu olan ve Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programına (EYMOEP) katılan ebeveynlerin medya aracılık düzeyi ön test ile son-test puanları karşılaştırıldığında anlamlı fark oluşmuş mudur?
2. Okul öncesi dönem çocuğu olan ve Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programına (EYMOEP) katılan ebeveynlerin internet bağımlılık düzeyi ön test ile son-test puanları karşılaştırıldığında anlamlı fark oluşmuş mudur?
3. Okul öncesi dönem çocuğu olan ve Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programına (EYMOEP) katılan ebeveynlerin stres düzeyi ön test ile son-test puanları karşılaştırıldığında anlamlı fark oluşmuş mudur?
4. Okul öncesi dönem çocuğu olan ve Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programına (EYMOEP) katılan ebeveynlerin eleştirel internet okuryazarlığı düzeyi ön test ile son-test puanları karşılaştırıldığında anlamlı fark oluşmuş mudur?
5. Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programı (EYMOEP) hakkında ebeveyn görüşleri ve uygulamaları nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönem hayatın geri kalanı için davranış ve alışkanlık edinmek açısından hayati önemdedir. Hayatının ilk yıllarında çocuğun bakımı ve eğitiminden sorumlu yegâne kurum ailedir ve çocuğun toplum yaşamına uyum sağlamasına yardımcı olacak ilk davranışların kaynağı ebeveynlerdir (Kuru Turaşlı, 2015). Ebeveynlerin tutum ve davranışları çocuklar tarafından örnek alınır ve zamanla çocukların kendi tutum ve davranışlarına dönüşür. Ebeveynler tutum ve davranışları ile yol gösterici ve rol model olmalıdır (Cengiz Saltuk & Erciyes, 2020).

Yaşadığımız çağda teknoloji ve medya; kültürden sanayiye, politikadan eğitime hayatın her alanını derinden ve hızlı bir şekilde etkilemektedir ama etkilediği en

önemli alan aile kurumudur (Karaboğa, 2019). Teknoloji ve medya hem doğrudan hem dolaylı olarak aile yapısını etkilemekte ve değiştirmektedir. Bolat & Kazancı (2023) tarafından yapılan araştırmada çocukların, öğretmenlerin ve ebeveynlerin medya etkisi altında olduğu; bu etkinin sadece bireylerle kalmayıp bireyin tercihlerini ve karar alma mekanizmalarını da manipüle edebileceği ortaya çıkmıştır ve ebeveynlerin teknoloji ve medyaya dair bilinçlenmesi önerilmiştir. Burada en önemli nokta bireylerin değişmesidir. Bireylerin değişmesi ailenin değişmesine yol açmaktadır; paralel olarak bireylerin bilinçlenmesi aile ortamının da bilinçli bir ortam olmasına yol açacaktır. Bu yüzden teknoloji ve medyanın çocukların şu anki davranışlarına, sağlıklarına ve gelecek alışkanlıklarına olumlu katkı sağlamasını isteyen ebeveynlerin teknoloji ve medya okuryazarı olmasının önemi ön plana çıkmaktadır.

Medya okuryazarlığı becerisi edinen ebeveynlerin çocuklarının, eleştirel bakış açıları daha çok gelişecektir, ebeveynler çocuklarına daha saygılı ve anlayışlı bir yaklaşım sergileyip gelişimlerine daha uygun programları teşvik edebilirler ve çocuklarının interneti daha verimli kullanmaları konusunda rehberlik edebilirler (Uyar & Asrak Hasdemir, 2020). Oğuz ve Yıldız (2019) tarafından yapılan araştırmaya göre ebeveynlerin medya okuryazarlığı konusunda eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi ve medyaya dair eleştirel bir bakış açısı kazandırılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Literatür incelendiğinde siber zorbalık Duman (2019) ve ekran kullanımı (Karahan, 2021b) dair ebeveyn eğitim programları hazırlanıp etkisi incelenmiştir fakat bu çalışmalarda medya okuryazarlığına amaç ya da sonuçta değinilmemiştir. Literatür incelendiğinde yeni medya okuryazarlığına dair ebeveyn eğitim programı hazırlanıp etkisini incelendiği çalışma (Çınar, 2023) yapılmıştır fakat örneklem grubu ebeveynlerinde okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynler yer almamaktadır.

Birçok ebeveyn içinde bulunduğumuz çağda çocuklarımıza teknoloji ve medya kullanımını tamamen yasaklamanın gerçekçi ve sürdürülebilir bir çözüm olmadığı farkındadır fakat bu konuda rehberliğe ihtiyaç duymaktadır (Goodwin, 2018). Ülkemizde gerçekleştirilen bir çalışmada, ebeveynlerin medya okuryazarlık düzeylerinin genellikle ortalamaların üzerinde olduğu, ancak sosyoekonomik faktörlerin bu düzeyi etkileyerek medya okuryazarlığı eğitimi alma isteğini şekillendirdiği ve çocukların medyanın potansiyel zararlı etkilerinden korunmasında ebeveyn bilinçlendirme çalışmalarının önemli bir rol oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır (Metin vd., 2016). Omur & Uyar (2020) tarafından yapılan, Türkiye'deki medya

okuryazarlığı konusundaki 106 yüksek lisans ve doktora tezinin ele alındığı çalışmada ebeveynlerin yeterliliği ve farkındalığını konu alan yüksek lisans seviyesinde 2 çalışma (%1,89) yapıldığı, doktora düzeyinde ise bu amaçla çalışma yapılmadığı ortaya çıkmıştır.

Kırık (2013) tarafından yapılan “Televizyonun Gelişimi, Çocuklara Olumsuz Etkileri ve Ebeveynlerin Kontrol Sorunu” başlıklı çalışmada ise RTÜK tarafından oluşturulan akıllı işletlere rağmen hala aile içinde televizyona karşı gereken düzeyde bilince sahip olunmadığı ve konuya dair sorumluluk sahibi olması gerekenin başta ebeveynler olduğuna işaret edilmiştir. Kamu kurumlarının gerekli çözümleri bulması ve medya okuryazarlığına yaygınlaştırılması gerektiği öneri olarak ifade edilmiştir. Bulut Öztekin (2016) tarafından yapılan çalışmada ise ebeveynlerin medya okuryazarlık düzeyinin önceki yıllarda yapılan çalışmalara göre arttığı ve orta düzeye çıktığı sonucuna varılmıştır. Bu araştırmanın önerisi ise ebeveynlere verilecek medya okuryazarlık eğitiminin planlanıp eğitim sonrası medya okuryazarlık düzeylerindeki değişimi belirleyen çalışmaların yapılmasıdır. Bu da alanyazındaki ihtiyacı tam olarak ortaya çıkararak yapılan çalışmaya işaret etmektedir ve çalışmayı değerli kılmaktadır.

Araştırmalar (Acar, 2024; Akkoyunlu & Tuğrul, 2002; Budak, 2020; Cengiz Saltuk & Erciyes, 2020; V. Güleç, 2018; İnan, 2016; İnci, 2022; Kadan & Aral, 2018; Küçükvardar, 2019; Özcan, 2018; Özkan, 2016; Pembecioğlu, 2020; Sapsağlam, 2018; Sapsağlam & Birak, 2023; Şirin, 2011; Taviş Ünsalan, 2020; Yaylacı, 2019; Yengil vd., 2019) medya ve ekran kullanımının okul öncesi çocuklar arasında giderek yaygınlaştığını, ebeveynlerin medya okuryazarlıklarının istenilen düzeyde olmadığını (Bayzan vd., 2023; S. Bostancı & Çakır, 2022; Bulut Öztekin, 2016; Cengiz Saltuk, 2020; Gündüz Kalan, 2010; Kırık, 2013; Korkmaz vd., 2015; Metin vd., 2016; Oğuz & Kutluca, 2020; Özsoy & Atılgan, 2018; Tan, 2015; Yalçın & Erden, 2018; Yorgancı, 2018) ve medya okuryazarlığına dair ebeveynlerin eğitime ihtiyaç duyduğunu (Alımcı & Davulcu, 2019; Aydemir & Erdamar, 2018; Bolat & Kazancı, 2023; Buluş, 2017; Çetin Hakyemez vd., 2019; Dinçer vd., 2023; İnce, 2019; Karaboğa, 2019; Kırık & Tanrıverdi Yılmaz, 2018; Yazıcı & Genç, 2016; D. Yıldız & Oğuz, 2019) göstermektedir. Hızla gelişen teknolojinin yeni nesil çocuklara yansıyan yüzü olan yeni medyanın temele alındığı özgün bir eğitim programının hazırlanmış olması ve üzerine yeterli araştırma gerçekleştirilmemiş bir çalışma grubunun seçilmiş olması yapılan araştırmanın önemine işaret etmektedir. Bu sebeple araştırmanın önemli bir

problem durumuna çözüm ve bir alternatif önermesi, literatürde yeni medya okuryazarlığına yönelik bilimsel çalışmaların yeterli düzeyde olmaması gibi nedenlerden ötürü önemli olduğu ve özgün değere sahip olduğu düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmanın sayıtları şu şekildedir;

- Araştırmaya katılan ebeveynlerin veri toplama araçlarında yer alan sorulara samimi bir şekilde yanıt verdikleri,
- Araştırmaya katılan ebeveynlerin görüşme sorularını cevaplarken içtenlikle yanıt verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Araştırmada elde edilen bulgular, Muş ili, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı anaokullarında eğitim gören çocuğu olan ebeveynleri kapsamakta olup 30 ebeveynin katılması planlanırken araştırmanın gönüllü katılım esasına bağlı olarak 12 anne, 5 baba olmak üzere 17 ebeveynin görüşleri ile,
- Kontrol gruplu ön test- son test deneysel desen olarak planlanan araştırma, gönüllü katılım esası çerçevesinde yeterli çoğunluğun sağlanamaması sebebiyle tek gruplu ön test- son test deneysel olarak gerçekleştirilmesiyle,
- Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programı (EYMOEP) eğitim programı kapsamında gerçekleştirilen uygulamalarla,
- “Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği” (Şen ve diğerleri, 2020), “Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği” (Eşgi, 2014), “Anne Baba Stres Ölçeği” (Özmen ve Özmen, 2012), “İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği” (Dal ve Aktay, 2015) ve “Ebeveyn Görüşme Formu” aracılığıyla elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okul Öncesi Dönem: 0-6 yaş grubundaki çocuklar okul öncesi dönem olarak tanımlanmıştır (MEB, 2023).

Medya Okuryazarlığı: Görsel, işitsel, basılı, vb. medya iletilerine erişebilme, ulaşılan medyalara eleştirel yönden yaklaşarak irdeleyip değerlendirebilmeyi ve özgün medya mesajlarını üretebilmeyi içeren becerilerdir (RTÜK, 2016a).

Yeni Medya: Geçmişte medya ile bağlantı kurulan temel iletişim aracı televizyonken günümüzde bilgisayar, akıllı telefon, tablet aracılığıyla çoklu izleme yapılabilmesi sonucu bilgisayarların işlem gücü ve internet bağlantısı ile oluşturulan medya ağı “Yeni Medya” olarak ifade edilmektedir (RTÜK, 2018).

Ebeveyn Eğitimi: Çocukların sağlık, çocuk gelişim, davranış yönetimi ve iletişim becerileri, beslenme düzeni, ruh sağlığı gibi konularını içeren ebeveynlerin bilgi ve yetkinliklerini artırmayı hedefleyen düzenli ve sistemli çalışmaları ifade eder (MEB, 2013b).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Okul Öncesi Dönem Tanımı ve Önemi

Okul öncesi dönem, 0-6 yaş dönemini kapsar ve gelişimin doğum sonrası dönemler içerisinde en yoğun olduğu dönemdir (Uyanık & Kandır, 2010). Ülkemizde son yıllarda “erken çocukluk dönemi” ile “okul öncesi dönem” kavramları karıştırılarak çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır fakat fazlaca ortak noktalar içermekle birlikte “okul öncesi dönem” olarak adlandırdığımız 0-6 yaş aralığı, “erken çocukluk dönemi” içinde yer alan önemli bir basamaktır (Kuru Turaşlı, 2015). Okul öncesi dönem, bilişsel, motor, dil, sosyal ve duygusal gelişim için güçlü bir temel oluşturur (MEB, 2013a). Okul öncesi dönem, yaşamın ilerleyen yıllarındaki öğrenme refah ve üretkenlik için temel oluşturması açısından kritiktir ve bu dönemde çocuklar hayatın sonraki dönemlerine kıyasla daha hızlı büyür ve gelişirler (Tunçeli & Zembat, 2017). Bireyin ilerideki yaşamını derinden etkileyecek kritik bir dönem olduğu için alınan doğru eğitim ve çocuğa kazandırılacak olumlu vasıflar çocuğun yaşam boyu hem duygusal hem zihinsel olarak mutlu, sağlıklı ve başarılı bir birey olmasını sağlayacaktır (Gündüz Kalan, 2010).

Okul öncesi dönemde çocuklara sağlanan zengin uyarıcı çevre çocukların zihinsel ve sosyal açıdan gelişmelerini destekler (Özel & Zelyurt, 2016). Çocukluğun erken dönemlerinde karşılaşılan deneyimler, çocuğun okula, öğrenmeye ve yeteneklerine yönelik geliştireceği tutumu ve akademik başarısını etkiler (MEB, 2013a). Beyin gelişiminin %80'nin tamamlandığı okul öncesi dönemde çocukların sağlıklı beyin gelişimine sahip olabilmeleri için kendilerini güvende hissettikleri, sevgi dolu, gelişme imkân tanıyan bir ortama ihtiyaçları vardır ve bu fırsatların sağlanması; kişinin sağlığının, esenliğinin hayat boyu sürmesini ve gelecek nesillere aktarılmasına imkân tanır (UNICEF, t.y.). Okul öncesi dönemde gelişim doğru ve uygun yolla desteklenmelidir (Tunçeli & Zembat, 2017). UNİCEF tarafından hazırlanan okul öncesi dönemde eğitiminin desteklenmesinin vurgulandığı rapora göre okul öncesi dönem eğitiminin küresel bir öncelik haline getirilmesinin üç hayati nedeni şunlardır;

1. Kaliteli okul öncesi dönem eğitimi, öğrenme için güçlü bir temel sunar.
2. Evrensel okul öncesi dönem eğitimi, ülkelerin eğitim sistemlerinin daha verimli ve etkili olmasını destekler.
3. Adil okul öncesi dönem eğitimi, ekonominin büyümesini teşvik eden etkili bir stratejidir (UNICEF, 2019).

Bir sonraki bölümde okul öncesi dönem çocuğunun gelişimi ve önemi ele alınacaktır.

2.1.1. Okul Öncesi Dönemde Gelişim ve Önemi

Gelişim çok yönlü, karmaşık bir süreçtir ve her insan hayat boyu çeşitli gelişimsel dönemlerden geçer (D. Aydoğan, 2016). Bir çocuğun anne rahmine düştüğü ilk andan olgunluk çağına gelinceye kadar geçirdiği tüm süreç büyüme ve gelişmeyi içerir (Şahin, 2015a). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlıklı olma hali; fiziksel, duygusal ve sosyallik yönünden tamamen iyi olmak durumudur (Constitution Of The World Health Organization, 1948). Çocukların sağlığı ve refahı için öncelikle gelişim süreçlerini ve gelişimlerini etkileyen faktörleri kavramak gerekir. Çocuğun gelişimine dair temel bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kaynağı ile çocuğun bakımı gelişimi ve eğitiminden sorumlu başlıca kurum ailedir (Orçan Kaçan, 2015). Gelişim ve büyüme kavramının sıkça birbirinin yerine kullanılması yanlışlığından yola çıkarak büyüme ve gelişime dair temel kavramların bilinmesi süreci anlamayı kolaylaştıracaktır. Gelişimle ilgili temel kavramlar şunlardır;

- **Yaş:** Sözlük tanımına göre yaş, doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zamanı ifade eder (TDK, 2023). Sadece kronolojik bir süreci değil bireyin psikolojik, biyolojik ve sosyal süreçlerini de ele alır bu bağlamda kronolojik yaş kişinin doğumundan bugüne kadarki sürecini ifade eder (D. Aydoğan, 2016).
- **Büyüme:** TDK (2023)'e göre büyüme, bir organizmanın bütününde ya da bir bütünün bir bölümünde boyutun artması, irileşmesi, eskisine kıyasla daha büyük duruma gelmesidir. Büyüme vücutta boy kilo hacim olarak artmadır ve hücre yapıları büyüklüğünde, hücre sayısında artış ile meydana gelir. Gelişiminin gözlemlenebilir kısmıdır (Polat, 2018).
- **Gelişim:** Güncel Türkçe Sözlüğe göre gelişim, gelişmek işi, serpilip büyüme, ilerleme işi anlamlarına gelir(TDK, 2023). Şahin (2015a)'e göre gelişim, döllenmeden ölüme kadar olan süreç boyunca organizmada meydana gelen düzenli ve sürekli değişikliklerin bütünüdür. Büyüme organizmadaki niceliksel, hacimsel,

boyutsal değişikliklerken; gelişim ise organizmanın niteliksel, işlevsel değişimleridir. Gelişme ise organizmanın geçirdiğı işlevsel süreçlerin ürünüdür yani bireyin yapı, örgüt ve işleyiş açısından daha yeterli hale gelmesi durumudur (Alkan Ersoy, 2014).

- **Olgunlaşma:** Organların beklenen fonksiyonları yerine getirebilmek için yaşantı ve çevreden bağımsız kalıtımın etkisiyle doğal işleyişe göre istenilen düzeye gelmesidir (D. Aydoğan, 2016). Olgunlaşma organların beklenen fonksiyonu yerine getirebilmek için yaşantı ve çevreden bağımsız, kalıtımın etkisi ve doğal işleyişe göre istenilen düzeye gelmesidir (Polat, 2018). Olgunlaşma gelişim ve öğrenmeye temel oluşturur.
- **Öğrenme:** Yaşantı yoluyla edinilen deneyimlerin davranışlarda meydana getirdiğı değişimlere öğrenme denir ve insanlar öğrenme yoluyla bilgi beceri tutum ve değer edinirler (Alkan Ersoy, 2014).
- **Hazırbulunuşluk:** Belli bir gelişimsel becerinin, olgunlaşma ve öğrenme aracılığı ile yapılabilecek düzeye ulaşılmasıdır (Şahin, 2015a). Hazırbulunuşluk, biyolojik olgunlaşmanın yanı sıra öğrenme ve istekli olmayı güdülenme içerir. Örneğin bir çocuğun boyama yapabilmesi için öncelikle boya kalemlerini tutabilecek seviyeye ulaşması (olgunlaşma), sonrasında nasıl boyama yapılacağı üzerine bilgi sahibi olması (ön bilgi-öğrenme), son olarak boyama yapmaya istekli (güdülenme) olması gerekir.
- **Kritik Dönem:** Belli davranışların kazanılması için en uygun dönemdir, yerine sıkça “duyarlı dönem” terimi de kullanılır (D. Aydoğan, 2016). Kritik dönem ile duyarlı dönem birbirleriyle ilişkili olsa da ciddi farklar içerir. Kritik dönemde gelişme sebep olacak deneyim kesinlikle yaşanmalıdır aksi halde geri dönülemez bir biçimde gelişim atlanmış olur fakat duyarlı dönem, deneyimlerin gelişime en iyi katkı sunacağı süreç olsa da daha fazla esneklik ve geri dönüşlülük içerir (Alkan Ersoy, 2014; Bee & Boyd, 2009).

Çocuklar için gelişim hareket etmek, düşünmek, hissetmek, iletişim kurmak ve daha nice insani becerilerin edinildiğı karmaşık bir değişim sürecidir. Gelişimin karmaşıklığını gidermenin ilk adımı olan terimleri ele aldıktan sonra şimdi de gelişim sürecine temel olan ilkeler açıklanacaktır.

Gelişim Kalıtım ve Çevrenin Etkileşiminin Ortak Ürünüdür: Kalıtım kişinin anne babasından genetik yolla edindiğı gizilgücü ifade ederken bu gizli gücün üst düzeyi

kalıtsal yolla belirlenir ve üst düzeye ulaşabilme becerisi ise çevre koşulları tarafından belirlenir (Şahin, 2015a). Yani bireyin gelişebilmesi için sahip olduğu olanakları kalıtsal özellikleri belirler; uygun çevresel koşullar da sahip olunan kalıtsal yeteneklerin gerçekleşmesini sağlar (Alkan Ersoy, 2014).

Gelişim Çok Boyutludur: Bir çocuğun gelişimi incelenirken yalnızca motor becerileri ya da sosyal becerileri değil bütün gelişimsel boyutlara bakmak ve değerlendirmek yapmaya gereklidir (D. Aydoğan, 2016).

Gelişim Sürekli ve Aşamalıdır: Gelişim aşamaları bölünmüş her biri bir önceki aşamanın birikimini temel alarak yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Şahin, 2015a). Gelişimin tüm alanları kendi içinde etkileşim halindedir yani bir boyuttaki gelişmeler diğer boyuttaki gelişmeleri etkilemekte hem de bunlardan etkilenmektedir (Alkan Ersoy, 2014).

Gelişim Sıralıdır:

Baştan ayağa: Doğduktan sonra bebek ilk olarak baş kontrolünü sağlar daha sonra ayak ve bacaklara doğru gelişim devam eder. 1 yaş civarı yürüme gerçekleşir.

İçten dışa: Bebek önce kollarını rastgele hareket ettirir daha sonra elleriyle kavrama becerisi edinir.

Genelden özele: Öncelikle büyük kas motor beceriler gelişir sonra küçük kas motor becerileri gelişir (Doğan & Acar Şengül, 2021).

Gelişim Bireye Bağlı Farklılaşır: Gelişim bireye özgüdür ve hem çevresel hem kalıtsal faktörlere bağlıdır bu yüzden her çocuğun gelişim süreci belli sistem dahilinde olsa da kendine has farklılıklar içerir (Polat, 2018).

İnsan doğduğu andan itibaren gelişimin gereği olarak belli alanlarda değişimini sürdürür. Alanlara ayrılarak incelenmesi gelişimin karmaşıklığını gidererek anlamayı ve değerlendirmeyi kolaylaştırır. Bir sonraki bölümde gelişim alanları ve dikkat çeken gelişim kuramları incelenecektir.

2.2. Okul Öncesi Dönem Gelişim Alanları

2.2.1. Fiziksel Gelişim

Anne karnından sonra gelişimin en hızlı olduğu dönemlerden biri olan bebeklik dönemi, bebeğin ilerleyen yıllarda sahip olması gereken birçok beceri ve davranışın temelini atıldığı dönemdir. Fiziksel büyüme değerleri (vücut ağırlığı, boy uzunluğu vb.) aynı yaşta, normal gelişim gösteren çocuklardan elde edilen ölçülerdir fakat bu

ölçülerin yaklaşık değerler olduğu ve bireysel farklılıklara göre değişiklik gösterebileceği unutulmamalıdır (Demircan & Saçan, 2019). Doğumdan 3 yaş civarına kadar yaklaşık 105 olan kalp atım hızı ve 24 olan solunum sayısı, 6 yaşa doğru azalır ve akciğerleri ile kalbin gelişmesiyle birlikte yürüme, koşma gibi aktiviteler artar bu sayede kas ve kemik gelişimi desteklenir (Y. Erdem, 2021)

Vaktinde doğmuş bebekler 3000 ile 3500 gram arası dünyaya gelir ve ilk 6 ayda 600 ile 780 gram kazanması; 6. ayda ise doğum ağırlığının 2 katına; 1 yaşının sonunda ise doğum ağırlığının 3 katına çıkmış olması beklenir (Y. Erdem, 2021). 2-3 yaş aralığında bir bebeğin kilosu yaklaşık 12-14,5 kilogram, 6 yaşına ulaştığında ise doğum ağırlığının 7 katına çıkarak 21-24 kilogram aralığına ulaşması beklenir (Ç. Aytekin, 2021). Bir çocuğun ne kadar ağır, uzun veya iyi olduğu; kalıtımına, genel sağlığına (fizyolojik, duygusal, sosyal), beslenmesine ve motor aktivitelerine bağlıdır (Orçan Kaçan, 2015).

Bebeklik çağında sağlıklı büyümenin en önemli göstergesi boy uzamasıdır (Demircan & Saçan, 2019). Bir bebek doğduğunda ortalama 50 santimetre boyundadır; ilk yaşın sonuna kadar 25-26 santimetre kadar uzayarak yaklaşık 73-78 santimetre boyuna ulaşır ve 2. yaşın sonunda yaklaşık 89 santimetre uzunluğunda olur ve bu evreden sonra boy uzaması %5 oranında devam eder (Çimen, 2023). 2-6 yaş aralığında gelişim bir önceki döneme kıyasla daha yavaş seyrederek 2 yaşın sonunda yaklaşık 81-86 santimetre olan boy uzunluğu, 3 yaşında 94 santimetre civarında, 6 yaşına ulaşıldığında ise 115 santimetre civarında olması beklenir (Ç. Aytekin, 2021).

Beyin doğumda yaklaşık 350 gram ağırlığında olup yetişkin beyninin %25'i kadarken 3 yaşına kadar yetişkin beyninin %75'ine, 6 yaşında ise %90'ına ulaşarak beynin bilgiyi saklamasını ve iletmesini sağlayan 100-200 milyar arası sinir hücresine sahip olur (Üzbe Atalay, 2016). Doğumda 34-35 santimetre olan baş çevresi 1 yaşına ulaşıldığında 46-47 santimetreyi bulmakta ve büyüme hızı yavaşlamaktadır (Ç. Aytekin, 2021). 0-1 yaş aralığında çocuğun başı vücuduna oranla büyük, kemikler yumuşak, esnek ve kırılması zordur; 1-3 yaş aralığında hala baş vücuda oranla büyüktür ve kemiklerin sadece boylarında değil sayılarında da artış görülür; 6 yaş civarında ise baş vücudun altıda biri kadardır (Orçan Kaçan, 2015)

Cinsiyetler arasına fark olsa dahi kemiklerdeki en hızlı gelişme hayatın ilk iki yılında gerçekleşir (Üzbe Atalay, 2016). Kemik gelişimi ile diş gelişimi arasında güçlü bir

ilişki bulunur çünkü bebeğin süt dişleri, çene yapısının temelini oluşturur ve ilk geçici dişler 6-7 aylar arasında, alt orta kesici dişler; 11-19 aylar üst ve orta yan kesici dişler çıkarak toplam 8 diş tamamlanır (Çimen, 2023). 24-30 aylar arasında 10 tane üst çene, 10 tane alt çene olmak üzere 20 tane süt dişi çıkmış olur (Y. Erdem, 2021).

3-6 yaş aralığında fiziksel gelişimin en belirgin özelliği bir önceki dönemde vücudun üst kısımlarında (göğüs vb.) yer alan ağırlık merkezi, kollar ve bacaklardaki büyüme sayesinde vücudun alt kısımlarına (göbek deliği çevresi) doğru kayarak çeşitli fiziksel aktivitelerin gerçekleşmesine olanak tanır (Üzbe Atalay, 2016). Gelişim bir bütündür ve tüm gelişim alanlarıyla birbiriyle ilişki gösterir. Bu başlıkta ele aldığımız fiziksel gelişim boy ve kilo ölçümlerini öne çıkarsa da bilişsel ve motor gelişim ile kuvvetli bağlar içerir ve karşılıklı olarak birbirlerinden etkilenirler (Demircan & Saçan, 2019).

2.2.2. Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim sürecini anlamaya “biliş” sözlüğünden başlanmalı, düşünme ile yaklaşık olarak aynı anlama geldiği ve insanın dünyaya anlayıp öğrenmesini içeren bir süreç olduğu kavranmalıdır (M. Kandemir, 2016). Doğum ile başlayan bilişsel gelişim, çevre ile etkileşim sonucu çevrenin anlaşılabilirliği bilgi sahibi olmayı, bilgiyi saklamayı, yorumlayıp yeniden düzenlemeyi ve değerlendirmeyi içeren aşamalı zihinsel süreçleri kapsayan bir gelişim alanıdır (Senemoğlu, 2020). Bilişsel gelişimi Jean Piaget, Lev Semyonovic Vygotsky ve Jerome Bruner farklı boyutlarda ele alarak çalışmış, çocuk gelişimi ve eğitimine ciddi katkılar sağlamışlardır (F. Yıldız vd., 2015) Bilişsel gelişimin anlaşılmasının temel adımı bilişsel gelişim kuramlarının anlaşılmasıdır.

2.2.2.1. Jean Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı

İsviçreli bilim insanı olan Jean Piaget, 1925'ten itibaren 3 çocuğunu doğal ortamlarında, sistematik olarak gözlemleyerek kuramını oluşturmuştur (Özsarı, 2021). Piaget, bilişsel gelişimi biyolojik ilkelerle açıklayarak gelişimin üstünde kalıtımın çevreye kıyasla daha fazla etkili olduğunu savunur (M. Kandemir, 2016). Piaget'e göre doğumdan itibaren dünyayı anlama ve keşfetme süreci başlar. Ömür boyu devam edecek bu süreçte çocuk dünyayı anlayabilmek için deneyler yapan bir bilim insanına benzer (Elibol, 2015). Piaget, geleneksel yaklaşımlara, geleneksel zekâ kuramlarına sırt çevirerek çocuğu edilgen, pasif konumdan çıkarmış; aktif birer birey, kendilerine has dünyaya sahip bilim insanları olarak değerlendirmiştir (F. Yıldız vd., 2015) Piaget'e göre bilişsel gelişim gelişimin temeli bireyin çevreye uyum sağlama çabasıdır

ve bunun için “dengeye-dengesizlik-dengeleme” süreçlerinin yaşanması gerektiğini, süreç boyunca da çocuğun aktif olması gerektiğini savunur (Şahin, 2021). Piaget’e göre bilişsel gelişim, birbirini takip eden sırada ilerler ve evrelerin sırası evrenseldir, bilişsel farklılıklar içermez fakat bireyin evrelere giriş yaşı ve evrede kalış süresi farklılık gösterebilir (M. Kandemir, 2016).

Jean Piaget’in Bilişsel Gelişim Kuramının Temel Kavramları

Şema: Bir bilim insanı olarak deneyler yapan çocuğun dünyada edindiği bilgileri şemalarını oluşturur ve çocuk bu sayede dış dünyaya dair uyarıcıları organize eder, anlamlandırır, dönüştürür, yerleştirir (Elibol, 2015).

Uyum Sağlama: İki aşamayı içerir; özümleme, yeni bilginin mevcut bir şemaya yerleştirilip bilişsel yapı içine alınmasıdır; uyumsama, mevcut şemanın yeni duruma objeye ya da olaya göre yeniden biçimlendirilmesidir (Şahin, 2021).

Örgütlenme: Kişinin içsel olarak önceki şemalarını kullanıp farklı şemaları birleştirerek kaynaştırdığı süreçtir (Özsarı, 2021).

Dengeleme: Yeni gelen bilgi, bireyin şemalarında hareketlilik hareketliliğe sebep olur, bilgiyi anlamlandırmak isteyen birey bilişsel çatışma/dengesizlik yaşar, yeni bilgi var olan şemalara uyuyorsa özümleme yapılır fakat var olan şemalara uymuyorsa uyumsama yapar ve yeni bir şema oluşturur; her iki durumda da dengeleme gerçekleşmiş olur (M. Kandemir, 2016).

Piaget’in Bilişsel Gelişim Dönemleri

Çalışmaya dair olan okul öncesi dönem yaş grubunu ele alan gelişim dönemleri açıklanmıştır.

Duyu Motor Dönemi (0-2 Yaş): Doğumdan 1 aya kadar olan süreçte refleksler hakimdir ve bebek doğuştan getirdiği bu refleksler sayesinde dünyaya uyum sağlayarak çeşitli uyaranları dener çevre ile etkileşime girer (Orçan Kaçan, 2015). Piaget’e göre bebekler duyu motor döneminde soyut düşünemezler, problem çözme yetenekleri gelişmemiştir ve zihinsel olarak bilgi işleme becerisine sahip olmadıkları sahip değildirler (Özsarı, 2021) 1 yaşından önce bebek nesne ortadan kaldırıldığında nesnenin yok olduğunu zannederken 1 yaşına doğru nesne kalıcılığı anlamaya başlar, göz önünden kaldırılan nesneyi arar; 2 yaşına doğru ise nesne ve olaylara dair iç temsiller geliştirmeye başlar bu sayede nesne göz önünden kaldırılrsa dahi var olmaya

devam ettiğini kavrayarak nesneye dair zihinsel süreç edinir (Elibol, 2015). 2 yaşına gelindiğinde bebekler problemlerini deneme yanılma yoluyla değil artık zihinlerinde sembolleştirdikleri bilgileri kullanarak problemleri aniden çözmeye başlamışlardır (M. Kandemir, 2016).

İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş): Duyu motor döneminde edinilen keşifler semboller ile ifade edilmeye başlanır, sözel beceriler gelişir, akıl yürütme becerileri bir önceki döneme kıyasla gelişmiş olsa da henüz mantıksal, sistematik bir kararlılığa ulaşmamıştır (Şahin, 2021). Piaget'e göre işlem öncesi dönemde bilişsel gelişim bebeklik döneminin somut dünya merkezli süreçlerini geride bırakıp göz önünde olmayan nesne ve insanlara dair görmedikleri, duymadıkları, dokunmadıkları, etki edemedikleri şeyler hakkında düşünebilmeleri açısından bir geçiş dönemidir (F. Yıldız vd., 2015).

Somut İşlemler Dönemi (7-11 Yaş)

Soyut İşlemler Dönemi (11 Yaş ve Sonrası)

2.2.2.2. Vygotsky ve Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget'in kalıtımı öne çıkaran yaklaşımına tepki olarak Vygotsky sosyal kültürel teorisinde, bilişsel gelişimin kültürün ve sosyal yapının etkileşimi ile şekillendiğini, çocukların anlama, düşünme ve akıl yürütme sistemlerinin sosyal etkileşim sayesinde gerçekleştiğini savunur (M. Kandemir, 2016). Vygotsky'e göre çocuk öğrenebilmek için bir yetişkine ihtiyaç duyar, öğrenmenin model olarak gerçekleştiğini ifade eder (Özsarı, 2021). Vygotsky'nin gelişim için temel ilkeleri şunlardır;

1. Çocuklarda gelişimin anlaşılabilmesi için sadece gelişimsel yönden analiz edilip yorumlanması gerekir.
2. Kelimeler, dil ve konuşma şekli bilişsel becerilere aracılık eder.
3. Sosyal ilişkiler kökenine sahip olan bilişsel beceriler, sosyokültürel geçmişe gömülebilir (Elibol, 2015).

Vygotsky 'e göre okul öncesi dönemde çocuklara yetişkin desteği sağlanmalı, sosyal etkileşim arttırılmalı, -mı gibi oyunlar desteklenmelidir çünkü bu sayede çocukların konuşmaları ve sosyal etkileşimleri arttığı için problem çözme becerileri de artacaktır (F. Yıldız vd., 2015).

2.2.2.3. Bruner ve Bilişsel Gelişim Kuramı

Bruner yaşamın ilk yıllarında tepkilerin çevreden gelen uyarılara bağlı olduğunu, dil gelişimi arttıkça uyarıcıların kontrol edilip tepkilerin uyarıcılardan bağımsız hale gelmesini bilişsel gelişim olarak ifade etmiştir (Şahin, 2021). Bilişsel gelişimin hayat boyu devam eden bir süreç olduğunu belirten Bruner'ın okul öncesi dönemi içeren bilişsel gelişim evrelesi imgesel evredir ve bu evrede bilgi, sözcük ve kavramlar aracılığıyla edilir, dilsel ve görsel algılar imgeleştirilerek zihne aktarılır (Orçan Kaçan, 2015; Özsarı, 2021).

2.2.3. Motor Gelişim

Bir çocuğun dünyayı tanıyıp anlamlandırabilmesi için öncelikle keşfedebilmesi gerekir ve keşfetmenin ilk aşaması ise hareket etmektir. Çocuk bedensel olarak gelişip güçlenirken bir yandan da geliştirdiği kas ve kemiklerini sinir bağlantıları sayesinde dener ve sınar. Fiziki büyüme ile merkezi sinir sisteminin gelişimiyle aynı doğrultuda ilerleyen motor gelişim, bireyin istenen hareket yeteneğini kazanmasını sağlayan süreç olarak doğum öncesi dönemden başlar ve hayat boyu devam ederek hareket ve denge çalışmalarını içerir (Karayağız Muslu, 2021). Motor hareketler bedenin farklı kısımlarının birlikte ve eşgüdüm halinde çalışmasıyla; eşgüdümün gelişimi ise bedenin olgunluğu ve yapılan tekrar ile ilişkilidir (Şahin, 2015a).

Görme, işitme, dokunma, tatma ve koklama duyu organları sayesinde duyu gelişimi gerçekleşir ve duyu gelişimi, motor gelişime destek olarak yani duyu organlarıyla alınan uyarıcıların algılanıp çeşitli bedensel hareketlerin yapılmasına zemin hazırlayan algısal motor becerilerinin edinimini sağlar (Özer & Özer, 2021). Motor gelişim aşamalarının yaşa uygun ince ve kaba motor becerilerinin bilinmesi çocuklarda gelişimin değerlendirilmesini kolaylaştıracağı için sağlıklı bir şekilde desteklenmesine olanak tanır (Karayağız Muslu, 2021).

Motor hareketlerin gerçekleşmesi kas ve kemik büyümesi sayesinde gücün artması ile mümkündür bu yüzden fiziksel gelişim ve motor gelişim birlikte ele alınabilir (Şahin, 2015a). Bebekler, bedensel gelişimleriyle paralel olarak motor becerilerini geliştirerek vücut hareketleri, el becerileri, işitme, görme, konuşma, sosyal davranışlar ve oyun oynama gibi yetkinlikler kazanır ve kendilerini geliştirirler (Üzbe Atalay, 2016). Motor gelişimdeki olası gerilikler diğer gelişim alanlarını da etkileyebilir; sosyal

uyumsuzluklara, saldırganlığa, duygusal bozukluklara sebep olabilir (Demircan & Saçan, 2019).

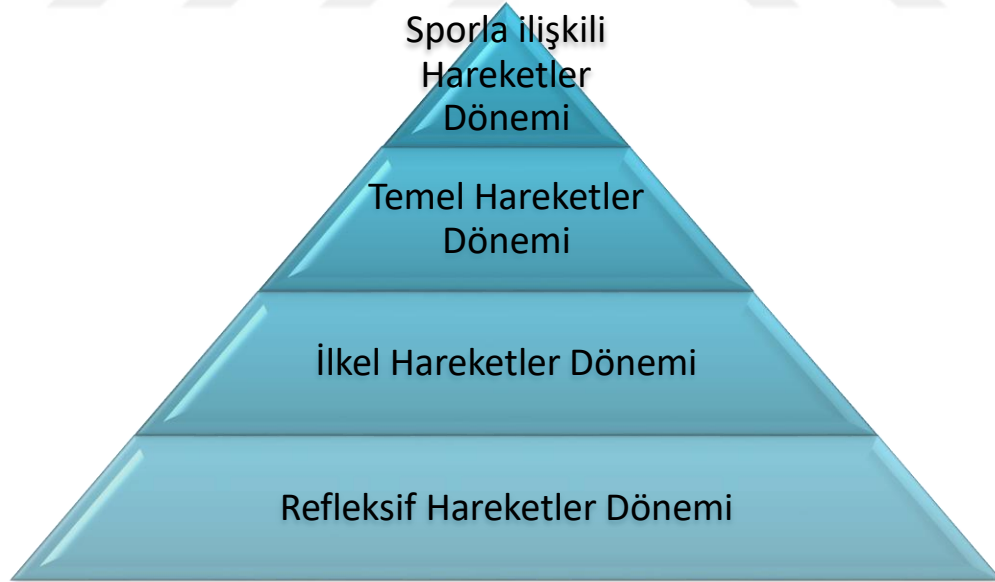
Motor Gelişimin İlkeleri

- Hızlandığı ve yavaşladığı dönemler olsa da motor gelişim doğumdan önce başlayıp hayat boyu devam eder.
- Motor gelişim kalıtım ve çevreden etkilenir.
- Motor gelişim belli bir sıra izler.
- Motor gelişim genelden özele bir yol takip eder.
- Sosyal, duygusal, bilişsel gelişim alanları ile motor gelişim birbirinden ayrı ele alınamaz.
- Motor gelişim baştan ayağa, merkezden uçlara doğru seyreder
- Motor gelişim bireysel farklılıklar içerebilir (Karayağız Muslu, 2021).

Motor Gelişim Dönemleri

Gallahue (1982)'nin oluşturduğu motor gelişimi, piramit modelin okul öncesi dönem ile ilişkili olan Refleksif Hareketler Dönemi, İlkel Hareketler Dönemi ve Temel Hareketler Dönemi ele alınmıştır.

Şekil 1. Gallahue (1982) Motor Gelişim Piramidi

Kaynak: Gallahue, 1982 akt. Şahin, 2015, s. 132

1. Refleksif Hareketler Dönemi (0-1 Yaş): Dünyaya geldikleri zaman bebekler, uyum sağlamalarına yardımcı olacak hareket modelleri yani reflekslere sahiptirler (Orçan Kaçan, 2015). Bebekler bu refleksleri bilerek yapmamaktadır ve bu refleksler temel gereksinimlerinin (nefes alma, emme vb.) karşılanması için hayati öneme sahiptir

(Üzbe Atalay, 2016). Bazı refleksler (nefes alma, esneme, öksürme, göz kırpma vb.) yaşam boyu devam ederken bazı refleksler (sıçrama, yakalama, arama, emme vb.) beyin gelişip davranışlar üzerinde denetim sağlandıkça kaybolmaktadır (Şahin, 2015a). 2. *İlkel Hareketler Dönemi (1-2 Yaş)*: Sistemli hareketlerin başladığı bu dönemde lokomotor (sürünme, emekleme, yürüme vb.), nesne kontrol (uzanma, bırakma, yakalama vb.), denge sağlama (baş, boyun ve gövde kontrolü) becerileri gelişim gösterir (Tepeli, 2008 akt. Demircan & Saçan, 2019). Bebeğin büyük ve küçük kas motor gelişimi, uygun çevre koşulları oluşturarak ve keşfetmesine olanak tanıyarak desteklenmelidir (Şahin, 2015a). Bebekler ilk yılın sonuna doğru yuvarlanma, tek başına oturma, emekleme, yukarı uzanma, yalnız ayakta durma gibi becerileri, ikinci yılda ise uzanma, yakalama, eliyle kavrama (manipülasyon), yürüme gibi becerileri edinmiş olur (Orçan Kaçan, 2015).

3. *Temel Hareketler Dönemi (3-6 Yaş)*: Bu dönemde çocuklar koşarak, dans ederek, tırmanarak, boyayarak, elleriyle kesme ve yuvarlama yaparak kısaca yetişkinleri taklit ederek yaşamdaki varlıklarını aktif bir biçimde göstermeye çalışırlar (Şahin, 2015b). Bu dönemde çocuklar bedenlerini tanımak ve hareket yeteneklerini anlayabilmek için yoğun çaba isteyen aktivitelere girer bu yüzden kademeli artış gösteren motor becerilerin gelişimi için çocuğa destek sağlanmalı, cesaretlendirilmeli ve alıştırmaya yapabileceği koşullar sağlanmalıdır (Üzbe Atalay, 2016). Çocuklar bu dönemde hareket becerileri keşfederek gelişir bu sayede hareketlerdeki akıcılık ve kontrol artar ((Ç. Aytekin, 2021). Yaşla birlikte daha küçük kasların ve hassas hareketlerin kullanımını gerektiren becerilerde gelişim gösterecektir(Orçan Kaçan, 2015). Örneğin; ipe boncuk geçirmek, çatal-kaşık kullanmak, makasla kesmek, ayakkabı bağlamak gibi.

2.2.4. Dil Gelişimi

Kişinin duygu ve düşüncelerini karşı tarafa aktarmak amacıyla kelime ya da işaretleri kullanıp bildirmesine “dil” denir (Gürol, 2021). Dil, anlama ve ifade etme olmak üzere ikiye ayrılır; doğumdan itibaren anlama ve ifade etme becerilerindeki artış, dil gelişimi olarak kabul edilir daha açık tabirle konuşmaya sebep olan seslerin, hecelerin, kelimelerin, cümlelerin kazanımı ve dile ait bileşenleri uygun kullanımı dil gelişimidir ve hayat boyu devam eder (Küçükünal, 2021). Bebek için doğduğunda iletişimin ilk yolu ağlamaktır ve ebeveynler için ağlama davranışı zamanla anlamlandırılmaya başlar ve ayırt edilir; daha sonra yetişkinler için kuralsız ve mantıksız olan sesler

birleşerek günlük hayatta kullandığımız dile dönüşür fakat basit ve doğal görünse de dil gelişimi karmaşık ve bazı yeterliliklere sahip olunduktan sonra gerçekleşen bir süreçtir (Turan & Topcu, 2021).

Tablo 1. Dil Edinimi için Gereken Yeterlikler

Biyolojik Yeterlilik	Sesleme ve sesletim için gerekli olan temel yapıların (ağız, dudaklar, dişler, işitme organı ve merkezi ve çevresel sinir sistemi) sağlam ve eksiksiz olması gerekir.
Duyusal Motor Kaynaşma	Ses üretimini sağlayan fiziksel hareketlerin koordinasyonunu ve kontrolünü mümkün kılan motor planlama ve öğrenme yetenekleri gereklidir.
İşitsel Algısal Kaynaşma	Akustik ve sesçil ipuçlarını algılama, ses birimlerini ayırt etme ve sesleri doğru şekilde sınıflandırma ve saklama yetenekleri gereklidir.
Bilişsel Dilsel Yeterlilik	Sözel dilin içeriğini, biçimini ve kullanımını anlama ve ifade etme yeteneği gereklidir. Bu, dil bilgisi kurallarını, kelime dağarcığını ve dilbilgisini içerir.
İşitsel Sözel Girdi	Dil gelişimini desteklemek için yeterli miktarda ve çeşitlilikte işitsel sözel girdi gereklidir. Bu, aile üyeleri, öğretmenler ve diğer iletişim ortakları ile etkileşim yoluyla sağlanabilir.

Kaynak: Topbaş, 2005 akt. Turan & Topcu, 2021

Dil Gelişimi Evreleri

Dil gelişimi dışındaki diğer gelişim alanlarında bireysel farklılıklar söz konusuysa dil gelişimi evrensel bir sırayı takip eder.

1. Agulama Evresi (0-12 Ay): Bebeklerin ilk aylarda çıkardıkları sesler, "konuşma" olarak nitelendirilmese de dil gelişiminin önemli bir basamağını oluşturur. Bu dönemde bebekler, dünyanın her yerinden akranlarıyla benzerlik gösteren ve evrensel nitelik taşıyan sesler çıkarırlar (M. Kandemir, 2016). Agulama evresi; ağlama, ağılama ve çağıldama (heceleme) olarak adlandırılan üç alt evreden oluşur. Bebekler ilk yılın sonunda bir ya da iki kelimeyi doğru şekilde kullanabilir ve "bay-bay" gibi basit söz öbekleri ve emirleri anlayabilirler ayrıca sözel olmayan dili (jest ve mimikleri), el, kol ve baş hareketlerini anlayabilirler (Orçan Kaçan, 2015).

2. Tek Sözcük Evresi (12-18 Ay): Bu dönemin başlarında bir ya da daha fazla kelime ile konuşan bebekler zamanla konuşmalarına jargonları katarlar, isimlendirilmiş

insanı, oyuncayı ve hayvanı gösterirler; bu dönemin sonunda ise yaklaşık 20 sözcükten oluşan sözcük dağarcığına sahip olurlar bu sayede yetişkinlerle soru cevap oynayabilirler (Akoğlu & Turan, 2015).

3. Telegrafik Konuşma Evresi (18-24 Ay): 1-2 kelimelik soru kalıbı kullanabilirler (bebek nerede? bu ne? gibi) iki kelimelik cümle kurabilirler (anne bak, su yok gibi) (Küçükünal, 2021).

4. İlk Gramer Evresi (24-60 Ay): 3 yaş civarında basit cümle yapıları kullanılarak mevcut durum hakkında konuşulup bağlam içerisinde konuşma sürdürülebilir; 4 yaş civarında birleşik, sıralı ve girişik cümleler kullanılarak yalın olumlu, olumsuz ve soru cümleleri daha sık kullanılmaya başlanır; 5 yaşta yetişkin benzeri dil becerisi farkındalığı başlar ve 6 yaş civarında karmaşık cümle yapıları ile soyut anlamlı sözcüklerin uygun kullanımında artış yaşanır (Akoğlu, 2015). Dil gelişimi çocuğun sosyalleşmesi ve kendini ifade etmesi için gerekliliktir.

2.2.5. Sosyal Duygusal Gelişim

Sosyal duygusal gelişim, çocuğun kendini ifade edebilme, duygularını kontrol edebilme ve kendisiyle ve çevresiyle uyum içinde barışık olabilme yeteneğini kapsar (Kandır & Alpan, 2008). Bu gelişim, biyolojik olgunlaşma ve öğrenmenin etkileşimi sonucu gerçekleşir. Duygusal gelişimin oluşması için sosyal etkileşim şarttır. Bu nedenle, sosyal ve duygusal gelişim araştırmacıları tarafından genellikle tek bir başlık altında incelenir (Çiftçi & Balat, 2018). İnsanların anlamlı ve değerli gördüğü neredeyse tüm etkinlikler veya yaşantılar diğer insanlarla kurduğu ilişkiye dayanır ve duyguların sosyal boyutu göz önünde bulundurulunca sosyal ve duygusal gelişimin birlikte ele alınması daha anlamlı olmaktadır yani duygusal gelişim doğal olarak sosyaldır (Yaşar, 2015).

2.2.5.1. Freud ve Sosyal Duygusal Gelişim

Bu kısımda Freud' Psikoseksüel Gelişim Kuramı sosyal duygusal gelişim açısından, okul öncesi dönem yaş aralıklarını içeren basamakları ele alınmıştır.

1. Oral Dönem (0-18 Ay): Bebeğin temel ihtiyacı beslenmedir ve dünyayı ilk olarak ağız yoluyla tanımaya başlar bu yüzden odak ağız, dil ve dudak çevresinde olur; beslenmekten haz duyar (Acar Şengül & Yükselen, 2015). Anne karnından ayrıldığıнын tam olarak farkında olmayan bebek, anne ile duygusal bağ kurarak kendini

güvende hissetmeye ihtiyaç duyar bu bağlamda oral dönemin sonuna doğru kazanılan nesne sürekliliği sayesinde bakımından sorumlu kişiyi göremedikleri göremediği halde var olduklarını ve geri döneceklerine dair güven geliştirmelidirler ve bu güven ortamının oluşturulmasından ebeveynler ve bebek ile ilgilenen diğer kişiler sorumludur (Orçan Kaçan, 2015). Bu dönemde bebeğin ihtiyaçları yeterince karşılanmazsa ya da aşırı karşılanırsa bebek oral döneme saplanır ve yetişkinlikte oral kişilik özellikleri gösterir. Örneğin, aşırı iyimserlik ya da kötümserlik, sömürücülük, pasiflik, bağımlılık gibi davranışlar sergileyebilir (Ş. Işık, 2016).

2. Anal Dönem (18-36 Ay): Odak anal bölgededir ve bu bölgedeki kaslar gelişim gösterir, dışkıyı tutma ya da bırakma gibi davranışlardan haz duyar bu bağlamda çocuğa verilen tuvalet eğitimi baskıcı ve katı bir tutum ya da aşırı serbest bırakma şeklinde olursa çocukta aşırı düzenlilik/titizlik, cimrilik ya da dağınıklık, savurganlık, yıkıcılık gibi davranış özellikleri gelişebilir (Acar Şengül & Yükselen, 2015).

3. Fallik Dönem (3-6 Yaş): Çocuklar 4 yaş civarı cinsiyetlerini söyleyebilirler, cinsel konularda merakı 6 yaşa yaklaştıkça daha da artar ve 6 yaş civarında ise cinsiyetler hakkında soru sormaya başlarlar fakat çok fazla bilgiye de ihtiyaç duymazlar (Orçan Kaçan, 2015). Kızların anne, erkeklerin baba rolü üstlendiği oyunlar oynayabilirler ayrıca karşı cinsteki ebeveynleri sahiplenip (oedipus ve elektra kompleksi) kendi cinsiyetinden olan ebeveynine saf dışı bırakma dürtüsüyle hareket ederler bu bağlamda yaşanan bu çatışmaların sağlıklı bir biçimde kendi cinsiyetinden olan ebeveyn ile özdeşleşerek çözümlenmemesi halinde anne-babadan kopamama, evlenmeme, cinsel ilişkiden korkma davranışları görülebilir (Ş. Işık, 2016).

2.2.5.2. Erikson ve Sosyal Duygusal Gelişim

Freud'un belli yaşın ardından son bulan kuramının aksine Erikson'a göre her insanın deneyimlediği 8 evre vardır ve gelişim hayat boyu devam eder.

1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-1,5 Yaş): Bebek bakımından sorumlu kişiye bağımlıdır ve onlarla gerçek yaşantıları sonucunda içinde bulundukları dünyaya güvenip güvenmeyeceklerine karar verirler (Acar Şengül & Yükselen, 2015). Erikson'a göre bebeğin güvenli ya da güvensiz bir birey olmasını neden olan bu kriz diğer evreler arasında en önemli evredir bu yüzden bakımından sorumlu kişilerin özellikle de annenin bebeğin ihtiyaçlarını doğru ve zamanında karşılaması bebeğin

güven duygusunun temelidir bu da sosyalleşmesine ve yaşamının geri kalanında sergilediği davranışlar üzerinde önemli rol oynar (Karabaş, 2021).

2. özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku (1,5-3 Yaş): Çocuk bu döneme ulaştığında artık yürüyebilir, tuvalet alışkanlıklarına sahiptir, başkalarıyla iletişim kuracak kadar konuşabilir bu yüzden artık bağımlı olmayı istemez ve kendi başına yaptığı eylemlerden zevk duyar, becerilerini test etmek ister (Ş. Işık, 2016). Ebeveynler çocuğun bağımsız hareketlerini ölçülü bir biçimde desteklerse çocuk güven duygusu kazanır fakat çocuğa karşı aşırı kısıtlayıcı ya da aşırı korumacı yaklaşım sergilenirse çocukta yetersizlik duygusu oluşarak kendinden utanç ve kuşku duymasına sebep olacaktır (Acar Şengül & Yükselen, 2015).

3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 Yaş): Bu dönemde çocuklar yeni beceriler geliştirmeye daha isteklidirler, girişkenlik duygusunun baskın olmasından kaynaklı planlama yapmaktan, diğerleriyle iş birliği kurmaktan, etkinliklere katılmaktan zevk alır, oyunları daha sosyal ve ayrıntılıdır, taklit etme hayal etme sayesinde daha karmaşık ve akıcı oyunlar geliştirmeye başlarlar (Orçan Kaçan, 2015). Bu dönemde çocuğun girişimleri desteklenerek merak duyguları tatmin edilerek sorularına yeterli cevaplar verilirse gelişim olumlu yönde gerçekleşir fakat merak ve girişim davranışlarından dolayı çocuk eleştirilirse suçlanma eğilimli bir gelişim gerçekleşir (Karabaş, 2021).

2.2.6. Kişilik Gelişimi

Kişilik; ilgi, yetenek, benlik algısı, duygu, güdü, mizaç, değer, inanç, tutum, düşünce, karakter ve ilişkileri içeren dinamik bir bütündür (Ş. Işık, 2016). Diğer bir ifadeyle bireyin kendisiyle ve çevresiyle kurduğu ilişkisinde nasıl muhakeme ettiğini, duyumsadığını, davranış sergilediğini belirleyen, zaman içinde tutarlı, devamlı, öngörülebilir, bireye has ve genellikle durumdan bağımsız nitelikler örgüsü kişiliği ifade eder (Toplu Demirtaş, 2020).

Kişiliğe Dair Temel Kavramlar

Mizaç: Yapılan araştırmalar bebeklerin doğdukları andan itibaren birbirinden farklı duygusal tepki verdiklerini gösterirken duygu bağlamında ele alındığında mizaç, kişinin duygusunu ne kadar hızlı davranışa döktüğünü, bu davranışların ne kadar güçlü olduğunu, sergilenmesinin ve sönmesinin ne kadar zaman aldığına dair bireysel farklılıkları ifade eder (Acar Şengül & Yükselen, 2015).

Karakter: Kişinin içinde bulunduğu toplumun değerlerinden ve ahlak kurallarından oluşan karakter, çocukluk çağından itibaren aile, okul ve sosyal çevre içinde şekillenmeye başlar ve kişiliğin değişime en açık boyutudur (Aydoğdu, 2018).

Benlik: Kişinin kendine dair yaşantıları, düşünceleri, değerleri, duyguları aracılığıyla meydana getirdiği “ben” algısıdır ve doğumla beraber başlayan benlik oluşum süreci kişi kendini keşfedip tanıdıkça bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim oranında ergenliğin sonuna kadar devam eder (Ş. Işık, 2016).

2.2.6.1. Bowlby ve Bağlanma Kuramı

Bowlby’ye göre çevreye uyum sağlayan davranışlar devam ettirilir, uyumu zedeleyen davranışlar ise kaybolur bu bağlamda bebeğin bakım veren kişilerle mekânsal ve duygusal yönden yakın olmasını sağlayan jest, mimik ve işaretler bağlanma davranış olarak tanımlanır ve bebeğin hayatta kalma şansını arttırdığı için korunup aktarılır (Özgün, 2015a). Bağlanma insanların var olmalarını pekiştiren, kişiler arası ilişkilerinde doyum sağlamalarına yardımcı olan ve hayatı göğüslemede kişinin kendine sosyal destek sağlamasına olanak tanıyan bir davranıştır (Çetinkaya, 2017).

Bağlanma Stilleri: Bowlby’ in bağlanma kuramına dair araştırmaları genişletip sürdüren Ainsworth ve arkadaşları (1978, Cowie, 2012) güvenli, güvensiz/kaçıman ve güvensiz/kararsız olmak üzere bağlanmanın 3 farklı stilini ortaya koymuştur (Cowie, 2012).

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanan çocuk, dünyayı keşfetmekten haz duyar ama korktuğunda, üzüldüğünde ya da sıkıntıya girdiğinde annelerine geri dönerler ve hemen sakinleşirler (Yaşar, 2015).

Güvensiz/Kaçıman Bağlanma: Bebek anneyi güven üssü olarak kullanmaktan kaçınır, olumsuz bir durumla karşılaştığında anneyi talep etmez, anne ortamda yokmuş gibi davranır, sakinleştirme konusunda annenin varlığı bir fark yaratmaz (Özgün, 2015a).

Güvensiz/Kararsız Bağlanma: Bu bağlanma stiline sahip olan bebeklerin anne odadan ayrıldığında aşırı stres, kaygı ve kızgınlık davranışları sergiledikleri ve anne döndüğünde dahi bu negatif duygu ve davranışların sürdüğü, sakinleşmekte zorlandıkları gözlemlenmiştir (Ş. Işık, 2016). Bebek ve anne aynı odadayken bazen bebek anneye aşırı derecede yapışıp uzaklaşmaz ancak ardından bu yakınlıktan rahatsız rahatsızlık hissedip annesinden uzaklaşır, yok sayar ve olumsuz durum karşısında anneye gidip gitmeme konusunda kararsızlık yaşar (Özgün, 2015b)

Bu üç bağlanma kategorisinden hiçbirine dahil edilemeyen bebekler *güvensiz/karmaşık bağlanma* örüntüsüne dahil edilmiştir.

2.3. Erken Çocukluk Döneminde Gelişimi Etkileyen Faktörler

Bu bölümde gelişimi etkileyen faktörler doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olmak üzere üç ana başlıkta ele alınmıştır. Gelişimin kalıtım ve çevrenin ortak ürünü olduğu gelişim alanlarına dair başlıkta ifade edilmiştir; doğum öncesi gelişim içinde aynı şekilde hem kalıtımın hem de çevrenin etkili olduğu söylenebilir.

2.3.1. Gelişimi Etkileyen Doğum Öncesi Faktörler

2.3.1.1. Kalıtsal (Genetik) Faktörler

Babadan gelen spermin annenin yumurtasını döllemesi ile yaşam başlar ve döllenen yumurtaya zigot adı verilir. Böylece zigot hızla çoğalarak insan organizmasını meydana getirir (Senemoğlu, 2023). Kalıtım ise dölleme sırasında, dişi ve erkeğin kromozomlarıyla bir nesilden ötekine geçen, çevre etkilerinin köklü olarak değiştiremediği özelliklerdir (TDK, 2023). Çocuğun cinsiyet, göz rengi, zekâ türü ve kapasitesi, fiziksel özellikleri, çeşitli hastalıkları ve kişilik özellikleri gibi taşıdığı nitelikler anne babasından aldığı genleriyle belirlenir (Er-Sabuncu, 2015). Genler aracılığıyla aktarılan özellikler iki kavram ile ilişkilidir. İlki genler aracılığıyla aktarılan tüm özellikleri ifade eden, çiftlerden oluşup baskın olanın belirleyici olduğu, “genotip”; ikincisi dışarıdan gözlenebilen özellikler ifade eden “fenotiptir” (Aslan, 2019). Genotip zekanın sınırlarını çizerken gözlenen zekâ rahim içinden başlayarak doğum anı ve doğum sonrası çevreden etkilenerek fenotipi meydana getirir (Senemoğlu, 2023). Genotip için kan grubu, fenotip için saç ve göz rengi örnek olarak verilebilir.

İnsan hücresi 23 anneden 23 babadan olmak üzere 46 kromozomdan oluşur fakat 46 kromozomdan az ya da fazla sayıda kromozom olması veya kromozomların hasar görmesi ortaya çıkan anomaliler doğum öncesi gelişimi etkileyen önemli faktörlerdendir (A. Kaya & Sezgin, 2021). Down sendromu, renk körlüğü, hemofili, gece körlüğü, Akdeniz anemisi gibi genetik bozukluklar genotip ve fenotip farklılıklarına sebep olarak gelişimi etkileyecektir (Er-Sabuncu, 2015). Genetik herhangi bir sorun olmamasına rağmen doğum öncesi, doğum anı ve sonrasında ortaya

ıkan evresel etkenler (kaza, beslenme, ilaç kullanma vb.) kişinin genotipinde ve fenotipinde farklılıklara sebep olur (Senemoğlu, 2023). Genetiğinin belirleyici olduğu cinsiyet de gelişim üzerinde etkilidir. Örneğinin erkek bebekler daha uzunken kız bebeklerin vücut ağırlığı daha fazladır ya da erkek bebekler, kız bebelere göre daha geç diş çıkarırlar.

2.3.1.2. Çevresel Faktörler

Doğum öncesi anne karnındaki zigotun doğuma kadarki organizmaya fetüs denir (TDK, 1981). Fetüs için evre olan anne rahmi, annenin beslenmesinden, stres durumundan ve yaşından kaynaklı değışimlerle fetüsünün normal gelişimi için önemlidir (A. Kaya & Sezgin, 2021). Aynı zamanda annenin hamilelikte sigara, alkol kafein, ilaç gibi maddeleri tüketimi, fetüsün geç büyümesinden bilişsel bozukluklara kadar birçok olumsuz etkiye sebep olabilmektedir (Senemoğlu, 2023). Annenin gebelik sürecinde yaşadığı kaza, maruz kaldı olumsuz yaşantılar, savaş, doğal afet, ölüm, taciz, tecavüz, hastalıklar, kan uyuşmazlığı gibi faktörler de fetüsün gelişimini olumsuz etkileyebilir (Aslan, 2019).

2.3.2. Gelişimi Etkileyen Doğum Anı Faktörler

Eken ya da geç doğum, yetersiz sağılık hizmeti, antihijyenik ortam, bebeğinin oksijensiz kalması, kordon dolanması, çeşitli travmalara maruz kalması gibi doğum gelişimi olumsuz etkileyen çevresel faktörlerdendir (Senemoğlu, 2023). Doğum anında bebeğinin oksijensiz kalması, beyin hücrelerine yeterli oksijen gitmediğinden hücrelerin ölümüyle sonuçlanarak zayıf reflekslere, nöbetlere, kalp atış hızındaki düzensizliklere, solunum güçlüğüne ve uzun vadede ise hafıza sorunlarına, kas kontrol güçlüğüne, zihinsel gelişim geriliğine, öğrenme ve konuşma güçlüğüne sebep olduğu için oldukça tehlikelidir (A. Kaya & Sezgin, 2021) ak & Gökler (2013) tarafından yapılan araştırmaya göre vaktinden erken doğan ve doğum ağırlığı düşük olan bebeklerin %20,8'i dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısına sahip olduğu ve bu çocukların daha sık solunum sorunu yaşadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda doğum anında maruz kalınan olumsuz etkilerin bebeğinin gelişimini derinden etkileyeceğı söylenebilir.

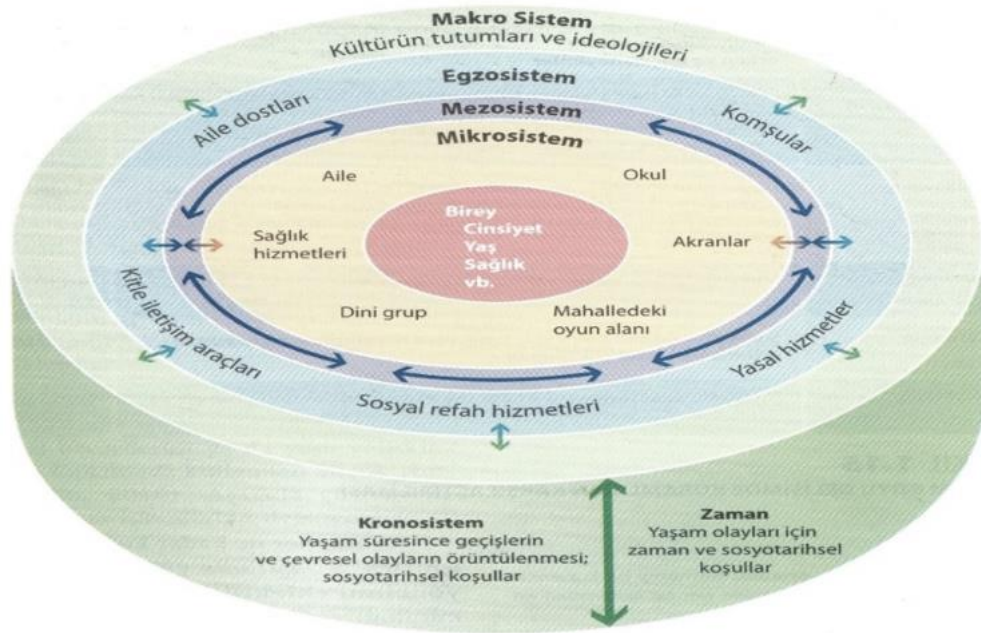
2.3.3. Gelişimi Etkileyen Doğum Sonrası Faktörler

Doğum sonrasında gelişimi etkileyen faktörler hem çok çeşitli hem de birbirlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir (Er-Sabuncu, 2015) Doğum sonrası çevrenin gelişime etkisi Bronfenbrenner'ın ekolojik kuramı çerçevesinde ele alınacaktır.

2.3.3.1. Bronfenbrenner ve Ekolojik Kuram

Bronfenbrenner ve ekolojik kurama göre çocuk yalnız başına ele alınamaz; etkileşim içeren bütün süreç ve faktörler yani sürecin tamamı bütünsel olarak ele alınıp değerlendirilmelidir (Güdek Seferoğlu, 2018). Bronfenbrenner'a göre bireyin gelişimini anlayabilmek için varlığına devam ettirdiği ekolojik sistem incelenmelidir. Şekil 2'de görüldüğü üzere merkezinde bireyin kalıtım yoluyla sahip olduğu ve etkileşime açık tüm niteliklerinin yer aldığı; bireyin gelişimini destekleyip rehberlik eden sosyokültürel organizasyonlarla çevreli 5 alt sistem ekolojik sistemi oluşturur (F. Kandemir, 2018).

Şekil 2. Ekolojik Kuram Modeli

Kaynak: Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi*, 29.

Ekolojik Yaklaşım Basamakları

1. *Organizma*: Bu basamak birey ve bireye ait yaş, cinsiyet, zekâ, yetenek gibi öznel niteliklerin oluşturduğu ekolojik sistemin temelidir (Gençtanırım, 2016).

2. *Mikrosistem*: Bireyin günlük hayatta karşılıklı olarak en fazla etkileşim içinde olduğu kişileri ve bu kişilerle arasındaki ilişkileri kapsayan okul, aile, öğretmen, arkadaş grubunu içeren bu basamak, bireyin gelişiminde önemli etkiye sahiptir (A. Kaya & Sezgin, 2021).

3. *Mezosistem*: Bireyin içinde bulunduğu iki veya daha fazla mikrosistem arasında gerçekleşen ilişki ve bağlamlar arası bağlantıları içerir (Er-Sabuncu, 2015). Çocuğun sağlığı ile ilgili bir konuyu öğretmenin çocuğun doktoru ile görüşmesi örnek olarak verilebilir.

4. *Egzosistem*: Bireyin doğrudan değil dolaylı olarak deneyimlerini etkileyen kurum ve kişileri içeren basamaktır (Güdek Seferoğlu, 2018). Örneğin ebeveynlerinin çalıştığı yer, çalışma saatleri, okul yönetimi, sosyal yardım sistemi, ülke politikaları ve kitle iletişim araçları egzosistemde yer alır.

5. *Makrosistem*: Kültür ve alt kültüre ilişkin ideoloji, tutum, kültürel değer, ırksal ilişkiler, dini değerler gibi birimleri içeren hem bireyi hem toplumu çevreleyip etkileyen basamaktır (Güler Yıldız, 2015). Yaşanan kültüre ve ülkeye göre, benimsenen ideoloji ve inançlara göre farklılaşır.

6. *Kronosistem*: Sosyo-tarihsel koşullardan oluşan, tüm diğer basamakları kapsayan basamaktır (F. Kandemir, 2018). Örneğin savaş zamanlarında ya da ekonomik buhranlarda intihar vakalarının artması durumu kronosistemin etkisine bir örnektir.

Ekolojik kuramın dikkat çekmek istediği en önemli nokta, bireyin çevreden bağımsız ele alınabilmesi mümkün olmadığı ve bireyin gelişim olanaklarının tamamı ve karakteri çevre etkisi altında olduğudur. Bireyin gelişimi ve öğrenmesi üzerinde en önemli ve direkt etkiye sahip olan basamağı mikro sistemdir ve mikro sistem içinde öne çıkan ise anne baba yani ebeveynlerin gerçekleştirdiği etkidir.

2.3.4. Ebeveyn Tutumları

Anne ve babanın ortak adı olan ebeveyn (TDK, 2023), beslenme, barınma, korunma ve öğrenme için gerekli imkânı sağlayan (Özyürek, 2017), çocuğun sosyalleşmesi ve toplumun bir parçası haline gelmesinde önemli role sahip (Çetin Avcı & Güleç, 2020) kişilerdir. Çocukların gelişimi üstünde, hayatlarının büyük çoğunluğunu ve kritik dönemlerini birlikte geçirdikleri ayrıca rol model aldıkları ebeveynlerinin yeri büyüktür (Özel & Zelyurt, 2016). Çocuk ebeveynlerini izler, model alır ve çevreyle

kurduğu sağlıklı etkileşim yoluyla toplumun sosyokültürel değerlerini benimseyip toplumun bir üyesi olmayı başarır (Karaboğa, 2019). Rousseau ise “Emile” adlı eserinde ailenin önemini vurgulayarak çocuğun kardeşleri ile beraber yaşayıp doğumdan itibaren aile içinde sevgiyi hissetmesi gerektiğini ifade eder ve ebeveynlerin sorumluluklarına dikkat çeker (T. Yılmaz, 2019). Ebeveyn tutum ve davranışları çocuğun bilişsel, sosyal, fiziksel ve duygusal açıdan gelişimi üstünde önemli etkiye sahiptir (Koç vd., 2021). Ebeveyn davranışları, çocuğun davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını etkilemektedir (Goodnow, 1988).

Ebeveyn davranış ve tutumları çocukların gelişiminde ve sağlığında oldukça önemli olmasının yanı sıra ebeveynlik nitelikleri ile süreçlerin iyi tanımlanıp anlaşılmalıdır (Leung vd., 1988). Ebeveynler çocuklarına yetiştirirken en iyi olduğuna inandıkları yöntem ve davranışları benimserler ki bu davranışları da genelde kendi ebeveynlerinden öğrenmişlerdir (Gençtanırım, 2016). (Baumrind, 1966) tarafından ebeveyn tutumları çocuk yetiştirme ilkelerinden yola çıkarak sınıflandırılmıştır. Maccoby & Martin (1983) tarafından ise son hali verilmiştir.

2.3.4.1. Baumrind ve Ebeveyn Tutumları Sınıflandırması

Demokratik Tutum: Ebeveyn çocuğa karşı sıcak ve duyarlı olduğu kadar çocuğa açık ve net sınırlar oluşturur, kurallar uygular çünkü sınırlar ve kurallar çocuğu disipline edici ve öğreticidir (Kılıç, 2015). Ailede tüm bireyler söz hakkına sahiptir, kendini rahatça ifade edebilmesi için uygun koşullar oluşturulmuştur ve duygu düşüncelere saygı gösterilir (Er-Sabuncu, 2015). Bu tutumu sergileyen ebeveynlerin çocukları sosyal, duygusal ve bilişsel olarak becerikli, öğretmenleri ve akranları ile iş birliği kurmaya istekli, özgüven ve sorumluluk sahibi olurlar (Özyürek, 2017).

Otoriter Tutum: Bu tutuma sahibi ebeveynler, koydukları kurallara çocukların koşulsuz itaat etmesini bekler, çocuğa söz hakkı tanımaz, kurallara uyulmazsa ceza uygulanır, (cezalar hem fiziksel hem duygusal açıdan inciticidir), çocuğun kişiliğine yönelik eleştiri söz konusudur (D. Öğretir Özçelik & Demircan, 2021). Ebeveyni bu tutuma sahip olan çocuklar bağımlı kişilikte, zayıf akran ilişkisi kuran veya itaatkâr ya da saldırgandırlar ayrıca diğer insanlara şüpheli yaklaşım sergilerler (Baran, 2023).

Aşırı Hoşgörülü (İzin Verici) Tutum: Ebeveyn çocuğa sınır koymaz, kendi eylem ve davranışlarını kendisinin düzenlemesi için aşırı özgürlük tanır bunun yanı sıra sıcak ve sevecendir (Denizli & Kağnıcı, 2021). Bu tutum ile yetişen çocuklar kendilerini

güvensiz hissedebilir, bencil, asi, saldırgan davranışlar sergileyebilirler ve öz denetim becerileri yetersiz olduğu için iş birliği kurmakta ve sosyalleşmede zayıf olabilirler (Yavuzer, 2001).

Aşırı Koruyucu Tutum: Ebeveyn çocuğun ihtiyacı olmasa dahi gereğinden fazla kontrol özen ve ilgi gösterir, sürekli müdahale eder, çocuğun ihtiyaçlarını kendisinin gidermesine müsaade etmez, daima ebeveyn çocuk adına karar verir (D. Öğretir Özçelik & Demircan, 2021). Bu tutum ile yetişen çocuk özerklik ve kendine güven kazanamaz, olgunlaşma süreci gecikir, sürekli yardım talep eder, aşırı duygusal ve bağımlı olurlar ayrıca utangaç bir kimliğe ya da sorumsuz, şımarık bir kişiliğe sahip olabilirler (Kaplan & Ak, 2018)

Serbest/İlgisiz/İhmalkâr Tutum: Ebeveynin sıcak ilgisinin ve kontrolünün düşük düzeyde olduğu, en olumsuz ve riskli ebeveyn tutumu olan serbest/ilgisiz/ihmalkâr tutumda ebeveyn tamamen ilgisizdir, disiplin ya hiç yoktur ya da tutarsızdır, problemler çatışma ve münakaşa yoluyla çözülür (Sümer vd., 2010). Aşırı ihmal ile büyüyen çocuklar saldırgan davranışlar geliştirebilir, kurallara uymak istemez, sosyal ortamda utangaç davranışlar ve kendini ifade edememe gibi problemler yaşayabilirler (Özyürek, 2017).

Tutarsız Tutum: ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye dair fikir ayrılıklarından dolayı ortaya çıkan bu tutumda ebeveyn çocuğa karşı dengesiz ve kararsızdır bu yüzden çocuk iç çatışmalar, huzursuzluklar yaşar, uygun olan ya da olmayan davranışları ayırt edemez, asi, hırçın, inatçı olabileceği gibi çekingen, içine kapanık da olabilir (Baran, 2023).

Çocuklar ebeveynleri tarafından önemsenip ihtiyaçları karşılandığında ve gelişime imkân tanıyan bir ortam sağlandığında kendi potansiyellerini gerçekleştirebilirler (MEB, 2013a). Ebeveynleri tarafından gelişimi desteklenen, başarıları takdir edilen, hataları fark ettirilen çocuklar sağlıklı bir kişilik geliştireceklerdir (Özel & Zelyurt, 2016).

2.4. Okul Öncesi Dönemde Ayna Nöronlar ve Ebeveyn Etkisi

Organizmanın duyum ve bilinç merkezi olan beyin, organların iş birliği içinde çalışıp yaşadığı ortama uyumunu sağlayan sinir sistemini yönetir ve sinir sistemi, uyarıyı iletmekle görevli olan anatomik ve işlevsel temel birim olan nöronlardan oluşur (TDK,

2023). Sinaps ise bir uyarının bir nörondan diğerine aktarıldığı sırada nöronların karşı karşıya geldikleri işlevli bölgedir, sinir kavşağı da denir (TDK, 1976). Beyin gelişimi çocuğun genleri ile karşılaştığı deneyimlerin etkileşimi sonucu gerçekleşir ve normal beyin gelişimi arka beyin denilen beynin duyuşsal ve motor bölgelerinde başlayarak hayatta kalmayı sağlayan irkilme ve yönelme gibi eylemlerin oluşumunu sağlar (Goodwin, 2019).

Beyin gelişiminin büyük bir kısmı anne karnı ve doğum sonrası ilk 5 yıl içinde çok hızlı gerçekleşir ve ergenliğin sonuna doğru da tamamlanır (G. Yılmaz, 2021). Beyin gelişiminin %80'i 3 yaşının sonunda tamamlanırken, 5 yaşına gelindiğinde ise bu oran %90'a ulaşır ve 5 yaşından ergenliğin sonuna kadar ise kalan %10'luk kısım tamamlanır (Fox vd., 2010). Bebekler doğduklarında yaklaşık 100 milyar nörona sahiptirler, ilk 3 yılda beyinlerinde her saniyede 700 yeni sinaps oluşur ve tekrar kullanılan sinapslar daha güçlü ve kalıcı olurken aktifleştirilmeyen sinapslar kullanılmadıkları için budanır yani yok olur (Goodwin, 2019).

Ayna nöronlar hem bir birey bir eylem gerçekleştirdiğinde hem de aynı eylemin başkaları tarafından gerçekleştirildiği gözlemlendiğinde aktif hale geldiklerinden dolayı ayna nöronlar, taklit, empati ve motor öğrenme gibi bilişsel işlevlerde kritik bir rol oynarlar (Tanık vd., 2022). Ayna nöronlar ilk kez Rizzolatti ve ekibi (1992) tarafından makak maymunları ile yürütülen bir çalışmada şans eseri keşfedilmiş ve insanların sosyal davranışlarını açıklanabilmesi konusunda çığır açmıştır. Ayna nöronların keşfi sayesinde kişinin, bir eylemi görsel temsiller aracılığıyla soyut algılaması ile eylemi gerçekleştirmesinin iki ayrı bilişsel süreç değil, motor sistemin de dahil olduğu bütünleşik, aktif bir süreç olduğu ortaya çıkmıştır (Demir & Gergerlioğlu, 2013). Ayrıca yapılan araştırmalar maymunlardakinin aksine insanlardaki ayna nöronların anlamsız hareketler gözlemlenirken dahi aktif olduğunu bu bağlamda insanların ayna nöron sistemindeki hassasiyetinin, başkalarının davranışlarını taklit etmek konusunda insanların becerisini ortaya çıkarmada önemli role sahip olabileceğini öne sürmüştür (Harı vd., 2021).

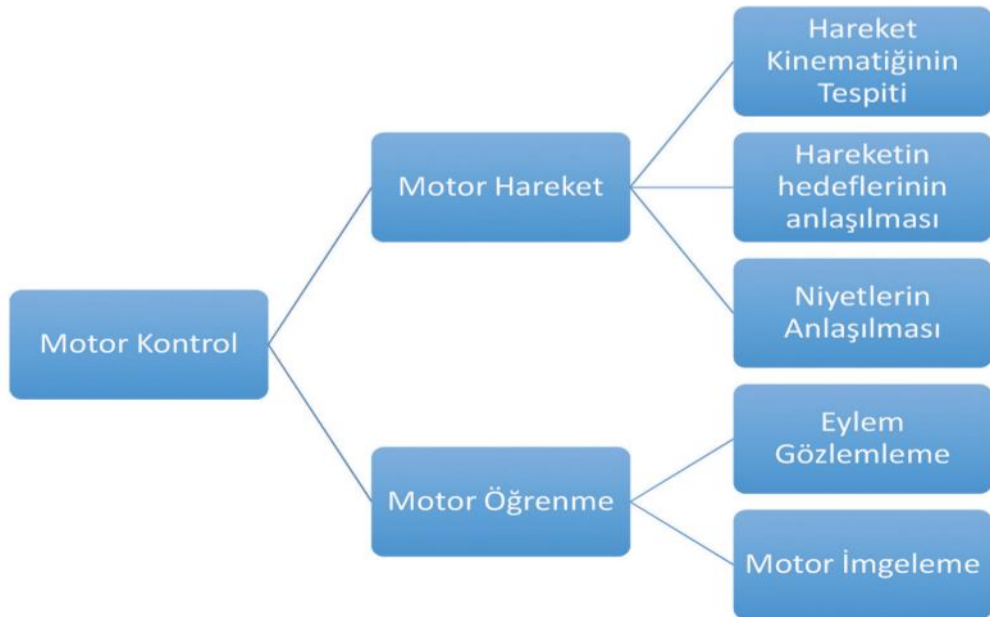
İnsanlardaki ayna nöron sistemi üzerine yapılan birçok araştırmada video görüntüleri kullanılmıştır ve video görüntüsü izleyen kişilerin beynin tat ve koku duyuları, kalbin atış düzeni ve hafızadan sorumlu olan insular bölgesinin aktifleştirdiği tespit edilmiştir (Altınbaş vd., 2010). Örneğin Wicker ve arkadaşları (2003) koku duyusunun aynalanışına dair yaptıkları araştırmada tiksindirici koku yaşantıları ve kötü kokudan

tiksinti duyan kişinin videosu deneklere izletilmiştir ve denekler kokuyu yaşantılamadıkları halde ortak beyin bölgelerinde kokuyu alıyormuş gibi hissettiklerini düşündüren aktivite gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Ayna nöronlara dair Heyes & Catmur (2022) tarafından yapılan çalışmada ayna nöronların karmaşık kontrol sistemlerine katkıda bulunduğu, doğuştan değiştirilemez birimler değil, duyu motor öğrenme yoluyla kazanıldığı ve değiştirilebildiği, vücut hareketlerini anlamaya yardımcı olduğu, konuşma algısı ve taklidinin nörolojik temeli olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal etkileşimler sırasında genellikle başkalarının eylemlerini kopyalama ya da taklit etme yönünde bilinçsiz eğilimimiz olduğunu fark eden Klerk & Lamy-Yang (2019) araştırmalarında ebeveyn-çocuk etkileşim oturumu sırasında 4 aylık bebeklerin annelerinin yüz ifadelerini taklit etme eyleminin, bebeklerin yüz mimikleri ile ilişkili olduğunu tespit etmiş ve kişinin kendi eylemlerini sosyal partnerini gözlemleyerek ilişkili motor deneyimi yoluyla oluşturulan algısal motor eşleşmelerini desteklediği sonucuna ulaşmıştır.

Çocukluk dönemi beyin gelişiminin de en hızlı olduğu dönemlerden biri olarak (Avcı & Toran, 2014) ayna nöronların motor öğrenmedeki rolünü ön plana çıkarır, gülümsemek, yemek yemek, öğrenmek, ailenin ve toplumun geleneksel kültürünü benimsemek gibi birçok eylemi gerçekleştirmedeki gerçekleştirmede önemli bir yere sahiptir (Tanık vd., 2022).

Şekil 3. Ayna Nöronların Motor Kontroldeki Rolü

Kaynak: Tanık vd. 2022, s. 1252

Pek çok davranış, tutum ve beceri yaşamın ilk yıllarında ebeveynlerin gözlemlenmesi ve taklit edilmesi ile kazanılmaktadır yani hayatta kalmak ve hayatı devam ettirebilmek için gerekli olan bilgi ve becerilerin birincil ortamı aile, kaynağı ise ebeveynlerdir (Sapsağlam, 2019). Çocuk ve ebeveyn arasındaki iletişimin iyi olduğu ailelerde çocukların akademik başarılarının daha iyi ve çocukların daha mutlu olduklarını ortaya çıkmıştır (V. Güleç, 2018). Bu bağlamda çocuğun ebeveynleriyle kurduğu etkileşim imkanlarının gelişimine etki edeceği söylenebilir. Fakat bugün yalnızca ebeveynler ile olan etkileşimi değil, gerçek yaşama dair tüm etkileşimleri çoğu zaman engelleyen ama içinde etkileşimleri zenginleştirme imkânı da barındıran bir gerçek mevcut: Teknoloji ve Medya.

2.5. Okul Öncesi Dönemde Teknoloji ve Medya

2.5.1. Teknoloji, Medya ve Yeni Medya

İnsanlık tarihi boyunca toplumsal ve kültürel hayat yavaş bir seyirde değişime uğrarken 19. yüzyıldan itibaren bu değişim büyük bir hız kazanmıştır (Gündüz Kalan, 2010). Teknoloji, insanların ihtiyaçlarının belirlenmesi, mevcut bilgi, araç-gereç ve enerji kullanılarak bu ihtiyaçların giderilmesini içeren çalışmaların ve (Bencik Kangal & Özkızıklı, 2015), fiziki ortamını değiştirmek ve kontrol etmek amacıyla geliştirdiği malzemelerle bunlara dair bilgilerin tamamıdır (TDK, 2023).

Teknoloji ve medya birbirine bağlı birbirine güçlendiren iki kavramdır. Medya iletişim ortamları ve araçlarının bütününe denir (TDK, 2023) Teknolojinin gelişim hızıyla orantılı olarak medya araçlarının toplumlar üzerindeki etkisi ve çeşitliliği günden güne artmakta ve yaygınlaşmaktadır. Teknoloji iletişim araçlarının gelişimine ve yayılmasına olanak tanırken medya ise bu iletişim araçlarını kullanarak bilgi haber eğlence gibi içerikleri insanlara ulaştırır (RTÜK, 2006).

Medya araçları 4 grupta incelenebilir;

1. Görsel Medya: Gazete, dergi, kitap, broşür gibi bilgi aktarmaya yönelik basılı her türlü malzeme, haberler, makaleler gibi editoryal içerikleri kapsayan medya türü olarak okul öncesi dönem çocukları yararlanabilmesi iletinin bir yetişkin tarafından yazılı olan içeriğin sözlü hale getirilmesi ile mümkündür (Dereobalı, 2015).

2. *İşitsel Medya*: Mesajların ses ile iletilmesine yönelik, işitme duyusuna hitap eden radyo, ses kaset ya da CD'leri, MP3 çalar gibi işitsel medya araçlarıdır ve bireyin aldığı iletiyi zihninde canlandırarak hayal kurmasına imkân tanır (Yavuz, 2020).

3. *Görsel-İşitsel Medya*: İletiler hem görme hem işitme duyularına hitap eden biçimde olup televizyon, DVD, sinema, tiyatro, dizi, belgesel, spor karşılaşmaları gibi programları içeren görsel işitsel medya, izleyicilerin mesajı anlamlandırabilmek için fazla çaba harcaması gerekmediğinden en çok tercih edilen medya türlerinden biridir (Dereobalı, 2015).

4. *Yeni Medya*: Diğer medya türlerinde mesaj medya aracı vasıtasıyla bir noktadan diğerine iletilirken yeni medya araçları bilgisayar ve internet tabanlı, bireyi yalnızca mesajı alan konumundan çıkararak aktif hale getirmiş, mesajın hem alıcısı hem üreticisi hem ileticisi konumuna ulaştırarak aktif kılmıştır (F. Aydoğan & Kırık, 2012). İnternet haber siteleri, çevrimiçi dergi, blog, video platformları, podcast, çevrimiçi yayınlar, sosyal medya platformları, çevrimiçi oyun platformları, çevrimiçi sohbet platformları gibi çeşitli araçlar sunan medya türüdür (A. T. Erdem, 2022).

Yeni medyanın dahilinde bulunan sosyal medya kullanımı da günümüz insanın artık günlük rutinleri arasındadır. Teknolojinin içine doğan ve bununla büyüyen çocukların, teknolojinin beslediği medya araçlarını kullanım zamanı, nasıl kullanacakları, zararlı etkilerinden nasıl korunabilecekleri konusu son zamanlarda önemli hale gelmiştir (Oğuz & Kutluca, 2020).

2.5.2. Teknoloji ve Medyanın Potansiyel Faydaları

Hem evde hem okulda bilinçli uzmanlar ve yetişkinler tarafından seçilip, kullanma süresi ve sıklığı gelişim ve öğrenmeye uygun biçimde ayarlanmış teknoloji ve medya araçlarının kullanımı çocukların bilişsel, dil, sosyal, motor hatta özbakım becerilerini destekleyebilir, hayal gücünü zenginleştirebilir, yeni gelişen becerilerini destekleyebilir, öğrenmenin farklı boyutlarını tanımaya, araştırma ve üretmeye yönlendirebilir (Bencik Kangal & Özkızıklı, 2015; Goodwin, 2019; Işıkoğlu Erdoğan, 2015). Çocukların teknoloji ve medyadaki oyunlar aracılığıyla bilgiye erişimi kolaylaşır, problem çözme, eleştirel düşünme, zaman yönetimi becerileri gelişir, anında geri bildirim sayesinde yanlış bilgilerin hemen düzeltilmesini sağlar, sosyalleşmenin alternatif yollarını keşfederek hem kendi toplumunu hem dış dünyayı tanır (Özdemir & Çetin, 2015).

Türkiye'de teknoloji ve medyanın çocuk dostu bir mecra olmasını destekleyen kurumların ilki TRT'dir. TRT çocuklara yönelik hazırlanan özgün dergi, kitap, radyo ve televizyon programları, sinema filmleri ve animasyonları, telefon uygulamaları ve internet sitesi aracılığıyla çocukların hayal gücünü zenginleştirdiği, bilgi birikimlerinin gelişmesine olanak tanıdığı, dinleme-anlama becerilerini geliştirdiği, evrensel ve kültürel değerlerin kazanımını desteklediği, olumlu davranışlara yönelttiği, araştırma duygusunu beslediği, ana dilin anlaşılmasını ve kullanılmasını kolaylaştırdığı gibi birçok faydayı eğlenceli bir şekilde içermektedir ayrıca ebeveyn ve eğitimcilere de faydalı teknoloji ve medya kullanımı konusunda yol göstermektedir (Demiral vd., 2016; Dereobalı, 2015; Güran Yiğitbaşı, 2014; Yener vd., 2021).

2.5.3. Teknoloji ve Medyanın Potansiyel Tehlikeleri

Okul öncesi dönemde çocuklar, dışarıdan gelebilecek tüm uyarıcılara açık oldukları, büyüme ve gelişimleri için hayati bir süreç içindedirler (Özel & Zelyurt, 2016). Çocukluğun erken dönemlerinde karşılaşılan deneyimler, çocukların kendine, ailesine, toplumuna ve öğrenmesine dair tutumlar oluşturup kimliğini ve akademik başarısını etkiler (MEB, 2013a). Teknoloji sunduğu sınırsız fırsatlar ile kontrol ve sınırlamanın zor olması, her zaman ve her yerde erişilebilir olması sebebiyle yoğun ve kontrolsüz kullanıma zemin hazırlamaktadır (Manap, 2020). Bunu sonucu olarak da dijital çağa özgü problemleri davranış ve tutumlar ortaya çıkmaktadır. Bugüne kadar yapılan birçok araştırmada medya kullanımının çocuklar üzerindeki olumlu etkilerine rastlansa dahi genellikle olumsuz etkilerin ön plana çıkmış olması medya kullanım süresi, kullanılan medya aracı, içeriği ve sayısı ile ilişkilidir (Ereskici, 2023).

Teknoloji ve medyanın yoğun ve kontrolsüz kullanımı çocuklarda şu olumsuzluklara sebep olabilir;

Normal Gelişim Sürecinin Sektaye Uğraması:

Gelişimin doğumdan sonra en hızlı olduğu 0-6 yaş aralığında çocukların beyin gelişimi henüz dijital hücumla başa çıkabilecek donanımda değildir ve beynin duyuşal bölgesinin aşırı uyarılabileceğine dair endişeler çocuğun dikkatini olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir (Goodwin, 2019). Ayrıca medya araçlarının aşırı kullanımının düşünme becerilerini zayıflattığı, sosyal izolasyona sebep olduğu, hayal kurma ve pratik düşünme becerilerini olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır (Kırık & Tanrıverdi Yılmaz, 2018).

Temel gelişim deneyimlerinin yerini alması:

Çocukların ilk okulu olan ailede iletişim ortamının kurulabilmesi için bir arada olmak çok önemli olsa da bugün bir arada olma durumu değişmiştir. Aynı evde hatta aynı odada bulunan aile bireyleri dahi sosyal medya ve diğer dijital iletişim araçlarıyla etkileşim kurarak yüz yüze iletişimi sekteye uğratmaktadır (V. Güleç, 2018). İletişimin sekteye uğraması, çocukların dil becerilerinin gelişimini bağlantılı olarak da sosyalleşmelerini, akademik başarılarını ve ruh sağlıklarını etkilemektedir. Ayrıca çocukların en geniş öğrenme ve gelişim alanı oyundur. Ekran başında geçirilen zaman çocukların planlı ya da plansız gerçek hayat oyunlarının yerini alarak bilişsel, dil, motor ve sosyal gelişimlerini etkileyip fiziksel hareketliliğe engel oluşturabilir (Karahana, 2021b).

Zararlı içeriğe maruz kalma:

Bugün ebeveynler çoğu zaman çocuklarının dışarıda güvende olmayacağını düşündüğü için ev içinde, fiziksel olarak çocuklarının yanlarında olması için teknolojik cihazlara bel bağlamaktadırlar ve çocukları bu cihazları kullanırken çoğu zaman ne yaptıklarını bilmemektedirler ya da yetersiz bilgiye sahiptirler (Özkan, 2016; Şen, 2014). Çocukların internet kullanımı gittikçe artarken (TÜİK, 2023a) siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalıkta bulunma durumları da artmaktadır (Öksüz, 2019). Çocukların psikososyal sağlığını büyük ölçüde etkileyen siber zorbalığın önlenmesine dair adımların hem politika yapıcılar hem de teknolojik program üreticileri tarafından yetersiz olduğu söylenebilir (Acar, 2024). Bu yüzden çocukların teknoloji ve medya kullanımı sırasında çevrimiçi şiddet, porno ve diğer uygunsuz içeriklere maruz kalması; etik ve ahlaki değerlerden yoksun bilgilerin ön plana çıkarılması gibi olumsuzluklarla karşılaşması kuvvetli muhtemeldir (Kılıç Çakmak & Mıhçı, 2017).

Sağlık riskleri:

Teknoloji ve medya çocuklar için obezite ve uyku bozukluğu, görme ve işitme problemleri gibi pek çok yönden fiziksel ve gelişimsel olarak riskler barındırmaktadır (Goodwin, 2019). Yoğun ve kontrolsüz ekran kullanımı hareket ihtiyacını karşılamaksızın çocuğu pasif hale getirmektedir ve bu da duruş (postür) bozukluğundan obeziteye birçok sağlık sorununa yol açmaktadır (Şen, 2014). Çocuklar oyun oynamak yerine ekran başında zaman geçirdikleri takdirde kaygı bozukluğu, depresyon, yalnızlık ve sosyal izolasyon, duruş ve yeme bozuklukları,

zihinsel faaliyetlerde yavaşlama ve yetersizlik gibi pek çok risk faktörüne de açık hale gelebilmektedirler (Kılıç, 2015).

Teknoloji ve medya içeriğe, kullanılan cihaza, hangi yaş grubunda, hangi ortamda, kiminle, ne kadar süre kullanıldığı gibi faktörlere bağlı olarak çocukların gelişim ve öğrenme imkanlarını engelleyebilirken aynı zamanda destekleyebilir de. Çocuklar teknolojik cihazları ve medya araçlarını kullanırken yeterli bilişsel beceriye, deneyim, bilgi ve donanımına sahip olmadıkları için olası tehlikelere karşı savunmasız durumdadırlar (Karaboğa, 2019). Doğası gereği ebeveynlik yaşamın her aşamasında özellikle de 0-18 yaş aralığında çocuğa tüm alanlarda rehberlik ve gerektiğinde yardım etmektir. Ebeveynler yaşamın her alanında olduğu gibi teknoloji ve medya konusunda da çocuklarına yol gösterici olmak durumundadır. Ebeveynler teknolojik girdaba kendilerini de fazlaca kaptırdıklarının farkında oldukları için çocuklarını bu dijital hücumdan nasıl koruyabilecekleri konusunda sıklıkla endişeye hissetmektedirler (Goodwin, 2018).

Ebeveynlerin teknoloji ve medya konusunda çocuklarına destek ve rehber olabilmeleri için teknoloji ve medyaya dair yeni gelişmeler ve sağlıklı teknoloji kullanımı konusunda bilgili ve bilinçli olmaları gerekmektedir (Manap, 2020). Çocukların teknolojik cihazlarla bilinçli bir şekilde karşılaşması, okula karşı olumlu tutum sergilemesini sağlar, öğrenme ve gelişimi desteklemiş olur (Aral & Doğan Keskin, 2018). Bu yüzden çocukların ebeveynleri tarafından sınırlandırılmaya ihtiyaçları vardır çünkü bu sınırlamalar çocukların keşfetmelerine olanak tanır, onaylanmayan davranışları açıklar, ilişkileri tanımlar ve güvenliğini sağlar (Cengiz Saltuk & Erciyes, 2020). Çocukların gelişim ve öğrenmeleri üzerindeki ebeveyn etkisi göz önünde bulundurulunca, ebeveynlerin medya okuryazarlığı becerilerinin çocukların dijital alışkanlıklarına yansıtacağı sonucuna ulaşabiliriz.

2.5.4. Medya Aracılığı ve Dijital Ebeveynlik

Okul öncesi dönem, gelişme ve öğrenmenin hız kazanıp yaşam alışkanlıklarının oluşmaya başladığı bir süreç olarak günümüzde ekranlar tarafından etki altına alınmıştır. Teknolojinin dinamik gücü çocukların ve ergenlerin kişiliklerini, ilgi alanlarını, öğrenme durumlarını, problem çözme becerilerini ve akademik başarılarını oldukça etkilemektedir (Manap, 2020). Çocukların sağlıklı ve sürdürülebilir teknoloji ve medya kullanım alışkanlıklarına sahip olması için öncelikle ebeveynlerin bu

alışkanlığa sahip olması ve çocuklarına rol model olması gerekmektedir (Goodwin, 2018).

Çocukların dijital dünyaya ve medya içeriğinin erişiminde baş role sahip olan ebeveynler, kendi medya kullanım alışkanlıklarına bağlı olarak çocukların medya erişimine, medya kullanım zamanına, medya türüne dair karar mercii ve rol modelidir (Şen vd., 2020). Ebeveyn medya aracılığı, çocuklar için içeriğin kontrol edilmesi, denetlenmesi ya da yorumlanması için kullanılan tüm yöntemleri içerir (Warren, 2001). Ebeveynlik sorumluluk ve görevleri çağın ihtiyaçlarına göre değişim göstererek çocuklara dijital dünyada iyi birer rehber olma, onları güvende tutma ve doğru teknoloji kullanım alışkanlıkları konusunda rol model olup bu alışkanlıkları benimsetme özellikleri de eklenerek dijital ebeveynlik kavramı meydana gelmiştir (S. Bostancı & Çakır, 2022; Lupton vd., 2016; Yay, 2019).

Çocukların gittikçe artan dijital içerik tüketimi ve süreleri göz önünde bulundurulduğunda çocuğun dijital dünyadaki varlığının takibi, sanal ortamda mahremiyetinin korunması ve kişisel hak ve sorumlulukların farkında olmasını sağlama görevi olan dijital ebeveynliğin önemi de artmakta; ebeveynlerin medya ve dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmesi gerekmektedir (Güzelçoban, 2023). Araştırmalar ebeveynlerin çocukların ekran kullanımı konusunda yetersiz bilgiye sahip olduklarını ve genelde günlük işlerini tamamlayabilmek amacıyla çocuklarını kasıtlı olarak dijital araçlara yönlendirdiklerini ortaya çıkarmıştır (Karahana, 2021b; Yaylacı, 2019). Dijital ebeveynlik yalnızca teknolojiyi tanıtip erişimini sağlamak değil; dijital olanaklardan çocukların sağlıklı biçimde yararlanmalarını sağlarken risk ve tehlikelere karşı uyararak onları korumak ve bilinçlendirmektir (Şahin Konaş, 2021).

Ebeveynler çocuklarının sıkça ekran karşısında uzun süreler geçirdiğini kabul ederek buna dair endişeler yaşasalar da eğlence, sosyalleşme, bilgiye erişme ve eğitim gibi birçok sebeple çocuklarının dijital medya kullanmalarının da kaçınılmaz olduğunu farkındadır ve çocukların teknoloji ve medya kullanım alışkanlıklarına dikkat ederken çocuklarının aynı zamanda ilk rol model olarak kendi dijital alışkanlıklarına da dikkat etmeli; teknoloji ve medya kullanımının ebeveynlik sorumluluklarının önüne geçmediğinden emin olmalıdırlar (Kuzu Jafari, 2021). Bu yüzden teknolojik cihaz kullanımının çocukların yaşına ve gereksinimlerine uygun düzenlenmesi göreviyle “dijital ebeveynlik” ve “medya arabuluculuğu” rollerini üstlenip, medya okuryazarlığı

becerilerini geliştirmeleri önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir (İ. Kaya & Mutlu Bayraktar, 2021). Ebeveynlerin dijital yönden medya okuryazarlığı konusunda bilgili ve becerikli olması, aile bireylerinin yoğun dijital medya aracı kullanımı ile oluşabilecek sorunları düzeltme, kontrol altına alma ve yönetme konularında da beceri geliştirmelerini sağlayacaktır (Karaboğa, 2019).

2.6. Medya Okuryazarlığı

Teknolojinin gelişimi kitle iletişim araçlarının gelişmesine sebep olarak medyanın bireysel ve toplumsal etki düzeyi ve alanını arttırmış; medyanın haber ve bilgiyi vermenin ötesine geçerek düşünce, alışkanlık, davranış, değer, inanç ve bakış açısı gibi birçok yönden bireyleri ve toplumları şekillendirip değiştirmeye başlayarak mesaj alma, algılama, çözümleyip değerlendirme ve iletmeyi içeren medya okuryazarlığı becerisi edinmeyi zorunlu hale getirmiştir (İnce, 2019). Özellikle pandemi süreci ve sonrasında kendini daha çok hissettiren teknoloji ve medya, toplumun her kesiminde günlük yaşam, eğitim, iş, boş zamanlar başta olmak üzere hayatın ayrılmaz bir parçası olarak insanların iletişim biçimini, zaman yönetimini, üretim ve tüketim alışkanlıklarını, kültürel değerlerini ve sosyal yaşamını derinden etkilemiş, değiştirmiş ve dönüştürmüştür (Çakmak, 2023). Okuryazarlık 20. yüzyıl öncesinde sadece okuma ve anlama becerisiyken teknoloji ve medyanın hızlı gelişimiyle medya araçlarını kullanabilme becerisine evrilmiştir (İnce, 2019). Medyadan faydalanmanın yollarını bilme, medya iletilerine ulaşarak değerlendirme yapabilme, bu iletileri yorumlayıp yeni bir ürün ortaya koyabilme becerisi medya okuryazarlığıdır (Ekşioğulları, 2017). Diğer bir ifadeyle kişinin çevresindeki medyayı anlayabilme ve gerektiğinde kendi özgün medya iletilerini sağlıklı bir biçimde üretebilme becerilerinin bütünüdür (Altun vd., 2018).

Geçmişten günümüze teknolojinin gelişimi ile medya kavramı ve medya araçları da değışim göstermiştir. Gazete, dergi, kitap, sinema ve radyo ile başlayan medya, mobil telefon ve televizyon ile yaygınlaşmış; internetin ve dijitalleşmenin etkisiyle küresel bir iletişim ve haberleşme ağı haline gelmiştir (Buluş, 2017). Yeni medya okuryazarlığı becerisi ise medya okuryazarlık becerilerine içerik üretebilmeyi de katar ve kişinin medya ortamında aktif bir katılımcı olmasını, teknolojinin sağladığı imkanları en yüksek potansiyelde kullanmayı içerir (Karaduman, 2019). Yeni medya, internet tabanlı işlem gücü sayesinde bilgisayar, akıllı telefon, televizyon, tablet

aracılığıyla bireyi 24 saat boyunca iletiye açık hale getirmektedir bu yüzden yeni medya okuryazarlığı becerileri hem bireysel hem de toplumsal olarak sorumlu ve kontrollü davranmak açısından önem kazanmaktadır (İnce, 2019).

Medya okuryazarlığı becerisi edinen birey eleştirel düşünebildiği için hayatta karşılaştığı problemleri farklı bakış açılarından yaklaşabileceğinden sorunu daha kolay çözebilir ayrıca reklam ve pazarlamaya dair sağlıklı değerlendirmeler yaparak bilinçli bir tüketici olabilir (Uyar & Asrak Hasdemir, 2020). Medyanın bilinçsiz kullanımı, bilgiyi ya da haberi kasıtlı olarak yanlış işleyip çarpıtarak aktarma olan dezenformasyon başta olmak üzere bireysel ve toplumsal birçok soruna sebep olabilir bu yüzden medya kullanan her vatandaşın medya okuryazarlığı becerisi kazanması çok önemlidir (H. Aytekin & Ateş, 2023). Yeni medyanın eş anlı ve eş zamanlı iletişime imkân tanınması da bireyin katılım rolünü ön plana çıkarıp çevrimiçi olanaklardan yararlanırken risklere karşı donanımlı olmasını sağlamak için yeni medya okuryazarlığı becerisine ihtiyaç duymasına sebep olmuştur (Buluş, 2017).

Medya okuryazarlığına dair çalışmalar genellikle eleştirel düşünme, bilinçli vatandaşlık, kültürel katılım ve benzeri fikirler üzerinden yürütülmektedir (Güven, 2023). Özellikle son yıllarda önem kazanan medya okuryazarlığı küresel çapta akademik alanda ve politika yapıcılar tarafından daha fazla önemsenmeye başlanmış, her ne kadar farklı ülkelerde farklı yönlerden ele alınsa da yasal düzenlemelerle desteklenmiş ve medya okuryazarlığının gelişimine katkı sağlanmıştır (Omur & Uyar, 2020).

Gün geçtikçe daha fazla çocuk medya aracı kullanmakta ve kullanım süreleri de artmaktadır (TÜİK, 2023a). Çocuklar medya aracı kullanırken şiddet, taciz, zorbalık, saldırganlık gibi birçok olumsuz içerikle karşılaşmakta; inanç, fikir, değer gibi alanlarda yönlendirmelere kanabilmekte; kişisel verilerini tanımadıkları kişilerle paylaşabilmekte ve yeterli bir ince sahip olmadıkları zaman zarar görebilmektedirler (Tiryaki & Akca, 2021). Çocukların yoğun teknoloji ve medya kullanımı fiziksel sağlıklarını; uyku, beslenme ve kas-iskelet sorunları, kötü beslenme alışkanlıkları, görme ve işitmede zorluklar yönünden olumsuz etkileyebilir bu yüzden Goodwin (2018)'e göre ebeveynler çocuklarının dijital bir çağda doğup büyüdüklarini kabul etmeli ve çocukluk dönemlerinin önemini farkına vararak evlatlarını sağlıklı teknoloji ve medya kullanım alışkanlıklarını nasıl kazandırabilecekleri üzerine vakit harcamalıdır. Akalın vd. (2021) tarafından yapılan araştırmaya göre yeni medya

okuryazarlığı becerisi yüksek olan gençlerin, sağlıkla ilgili kanaat geliştirme, karar verme, sağlığı koruma, sürdürme ve gelişmeyi kapsayan sağlık okuryazarlığı becerisinin de yüksek olduğu yani gençlerin bilinçli teknoloji ve medya kullanımı sayesinde sağlığı için faydalı içeriklere ulaşarak doğru kararlar verebileceği görülmüştür. Bu bağlamda gençlik döneminde bu becerilerin gelişebilmesi için çocukluk döneminde medya okuryazarlığı becerilerinin temelinin atılmış olması gerekmektedir denilebilir. Çocukların medya okuryazarlığı becerilerinin temeli ise onlar için ilk okul olan aile ortamı ve ebeveynler tarafından gerçekleştirilebilir.

Ebeveynler sadece teknolojik gelişmeler ve kullanım konusunda değil teknolojik ürünlere dair beklenti geliştirme, karşılaşılan problemleri çözebilme, teknolojiyi yeterince ve uygun şekilde kullanabilme konusunda bilinçli olmalıdırlar (Manap, 2020). Çocukların ve diğer tüm vatandaşların medya okuryazarlığı sayesinde doğru ve güvenilir bilgiye erişimini sağlamak için bilinçlendirilmeleri, medya içeriklerine sorgulayıcı yaklaşabilmeleri ve eleştirel düşünebilmeleri, olumsuz medya içeriklerinden korunup sorumluluk sahibi medya üreticileri olabilmeleri için ulusal ve uluslararası adımlar atılmıştır (Aydemir & Erdamar, 2018).

2.6.1. Dünya’da Medya Okuryazarlığı Eğitimi

Kitle iletişim araçlarının teknolojinin gelişimi ile dijitalleşerek kolay ulaşılabilir hale gelmesi, sınırsız bilgi ve medya erişimini herkes için mümkün kılmıştır ve dijital iletişim teknolojilerinin etkili kullanımı dijital yetkinlikle ilişkili olmuştur (H. Aytekin & Ateş, 2023). Medya okuryazarlığı 1900’lü yılların başında Amerika’da gündeme gelmesinin ardından İngiltere tarafından önemli çalışmalar yapılmış; UNESCO ve Avrupa Birliği 1960’lı yıllardan itibaren Dünya’da ve Avrupa’da konuyu gündemde tutmak için çeşitli araştırmalar toplantılar gerçekleştirip bildiriler yayınlamıştır (Söylemez, 2012). UNESCO 60 yıl önce medya eğitiminin önemli bir ihtiyaç olduğunu öngörmüş, buna yönelik çeşitli toplantı ve konferanslar düzenleyerek 1982 yılında Grunwald Medya Eğitim Bildirgesi’ni yayınlamıştır (Buckingham, 2001). On dokuz ülkenin katılımıyla gerçekleşen, medyanın önemi ve hayatın bir parçası olduğu gerçeğini vurgulayan bildirgenin günümüzde de önemini koruyan maddeleri şunlardır;

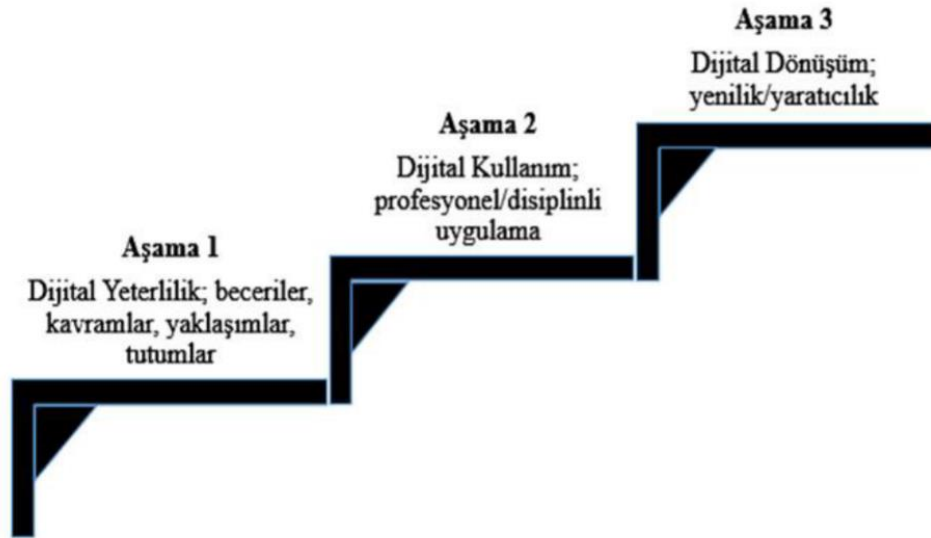
- Medya eğitimi kaydedilmiş müzik, radyo, basılı medya (kitap, dergi ve gazeteler), hareketli görüntü (video, dizi, film, televizyon) ve yeni iletişim teknolojilerinin

tamamı ile ilgilidir. Amaç yalnızca basılı medyayı değil, medyanın tümünü kapsayan, geniş ölçekli bir okuryazarlık geliştirmektir.

- Medya eğitimi, medya aracılığı ile öğretme ile karıştırılmamalıdır. Medya eğitimi medyayı kapsayan öğretim ve öğrenmeyi içerir. Örneğin medya aracılığıyla tarih ya da matematik öğrenmek medya eğitimi kapsamına girmez.
- Medya eğitimi kişilerin hem eleştirel düşünme becerisini hem de aktif katılımını gerektirmeyi amaçlayarak medya tüketicisi olan bireyin yorum yapıp, özgün fikir geliştirerek medya üreticisi olmalarını sağlar (Buckingham, 2001 akt. Uyar & Asrak Hasdemir, 2020).

Medya okuryazarlığı geleneksel medya denilen televizyon, dergi, radyo, gazete ve benzeri araçların kullanımı ile bağdaştırılarak ortaya çıkmış olsa da ağ temelli araçların kullanımı ile yeni medya okuryazarlığını da içine alarak genişlemiştir (H. Aytekin & Ateş, 2023). Dijital okuryazarlık Martin (2008) tarafından 3 aşamalı modelde, bir dizi yetkinlikle ilişkilendirilerek açıklanmıştır (H. Aytekin & Ateş, 2023).

Şekil 4. Dijital Okuryazarlık Düzeyleri

Kaynak: Martin, 2008 akt. H. Aytekin & Ateş, 2023, s. 4462

Petranová ve diğerleri (2017) tarafından, Avrupa Birliği üyesi 28 ülkenin medya okuryazarlığı eğitimi geliştirilmesi süreci ve ilişkili projelerinin incelendiği çalışmanın bazı önemli bulguları şu şekildedir;

- Tüm üye devletler doğrudan medya okuryazarlığının geliştirilmesine odaklanarak durum izleme, geliştirme ve yaygınlaştırmakta örgün, yaygın ve yetişkin (aile) eğitim materyalleri ve pratik araçlar hazırlamaktadır.

- Eleştirel düşünme ve medya içerik analizine dair yetenek ve becerilerin geliştirilmesi *Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Büyük Britanya, Slovakya ve Slovenya* tarafından özellikle ilgilenilmektedir. Çocuklara ve gençlere yönelik bu konularda çeşitli web siteleri ve basılı materyaller hazırlayan bu ülkeler, aynı zamanda ebeveyn ve öğretmenlere yönelik internet tehlikelerinden nasıl korunabileceklerine dair bilgilere de yer vermektedirler.
- *Hırvatistan*'da “Güvenli İnternet Merkezi”, *Slovenya*'da “Gençlik Dostları Derneği”, ve “Büyüteç Altındaki Medya”, *Almanya*'da “Bakmak!”, *İsveç*'te “Medya Konseyi”, *Slovakya*'da “e-sSovensko” gibi projeler ve girişimler çocukların ve gençlerin internet güvenliğini sağlamayı ön plana çıkarmakta, ebeveynlerin çocuklarını medyayı olumlu ve olumsuz yönleri ile tanıtır yetiştirmeye yardımcı, sorumlu medya kullanıcıları olmalarına desteklemektedir.
- *Malta*, hüküm giymiş suçlular gibi sorunlu toplumsal gruplar için medya ve bilgi okuryazarlığını geliştirmeyi günlük sivil hayata dönmeye yardımcı araç olarak değerlendirmektedir.
- Bu çalışmadaki en çarpıcı bulgu, medya okuryazarlığına dair film eğitimi/film okuryazarlığının geliştirilmesi *Avustralya, Belçika, Hırvatistan, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Büyük Britanya, Yunanistan, İrlanda ve Litvanya*'da oldukça gelişmiştir. Film okuryazarlığı kurgu, ses düzenleme ve materyallerin yapım sonrası işlenmesine ilişkin teknik becerilerdir. Film okuryazarlığına dair film festivalleri, yarışmalar, bireysel organizasyonlar, profesyonel film yapma imkanı dahi sağlanmaktadır.
- Medya okuryazarlığında basınla ilgili beceri içeren haber eğitimi, *Estonya, İtalya, Malta, Slovakya ve İsveç*'te çok gelişmiştir. Ayrıca en dikkat çeken girişimler *İsveç*'te “Medya Pusulası” ve *İtalya*'da “Her Okulda Gazete” dir.
- Dijital oyun okuryazarlığına dair daha az ilgi olduğu görülse de *Avustralya, Bulgaristan, Yunanistan, Slovakya* da bu alana dair bazı projeler gerçekleştirilmektedir.
- Son olarak *Fransa, Litvanya, Letonya ve Portekiz*'de medya eğitiminin yeterince gelişmediği görülmüştür.

Araştırma sonucunda yazarlar AB ülkelerinde genellikle tek okuryazarlık türüne odaklandığını, medyaya dair fiili öğrenme yerine pratik faaliyetlerin ve becerilerin tercih edildiğini bu yüzden medya eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiğini ve

medyaya dair risklerin daha iyi anlaşılabilmesi için tüm alanların geliştirilmesinin bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir (Petranová vd., 2017).

Söylemez (2012) tarafından yapılan, Asya ve Okyanusya ülkelerindeki medya okuryazarlığı eğitiminin incelediği çalışmada şu bulgular ortaya çıkmıştır;

- *Rusya*'da medya okuryazarlığı eğitimi tarih, edebiyat, sanat gibi başka derslerin içinde; öğrencilerin medya metinleri hakkında eleştiren düşünme becerilerini geliştirme aracı olarak okutulmaktadır.
- *Ukrayna*'da 2008 yılında İnternews Network kuruluşu U-Media programı dahilinde medya okuryazarlığı eğitimine dair tartışmayı başlatmış ve 2009'dan sonra da medya okuryazarlığı eğitimleri gerçekleştirilmiştir (Negreyeva & Prasad, 2012 akt. Söylemez, 2012).
- *Çin* Eğitim Bakanlığı 2002 yılında medya okuryazarlığına dair “Medya Okuryazarlığı Eğitim Polisi Polisi Beyaz Sayfa” programı ile birçok öğretmene eğitimi alarak halka medyanın bireyler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin vurgulandığı etkinlikler düzenlemiştir. Okul müfredatında 2008'de sosyal öğrenim yeteneği olarak yer alan medya okuryazarlığı, 2011'de temel medya okuryazarlığı dersi olarak okul kitaplarında yer almıştır ve 9 yıllık zorunlu eğitimin parçası olarak planlanmıştır.
- *Hindistan* eğitimin her aşamasında radyo, televizyon, uydu ve siber medya eğitiminin yer alması gerektiğini vurgulayarak Eğitim ve Teknoloji Enstitüsü aracılığı ile çocukların kendi medya ürünlerini geliştirip yeni fırsatlar oluşturulmalarına imkân tanımaktadır. Bu amaçla gerçekleştirilen faaliyetlerden Ghandi Medya Okuryazarlığı Programı, ebeveynlere, öğretmenlere ve çocuklara eleştirel bakış açısını, medya okuryazarlığının faydalarını, gerçek ile kurgu arasındaki ayrımı yapmayı ve medya iletilerine dair düşünebilmeyi öğretmeyi amaçlamaktadır.
- *Nepal*'de medya okuryazarlığına dair resmi bir çalışma yapılmamıştır ve okul müfredatında da yer verilmemiştir. Yalnızca sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği etkinlikler ve atölye çalışmalarında dahil bilinçlendirme çalışmaları mevcuttur.
- *Bhutan*'da nüfusun %50'den fazlası 25 yaş altı çocuk ve gençlerden oluşmaktadır ve yoğun medya yetkisi söz konusudur. Bu yüzden ülkenin Müfredat Araştırma ve

Geliştirme Bölümü 2009 yılında ilk ve orta okullar için medya okuryazarlığı projesi geliştirmiş, pilot uygulamalar yapmıştır.

- *Japonya*'da medya okuryazarlığına dair ilgi 1992 yılında Kanada Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı “Medya Literacy: Understand Mass Media” kitabının Japoncaya çevrilmesi ile artmıştır. 1999 yılında Japonya İletişim Bakanlığı'nın öncülüğünde Medya Okuryazarlığı Araştırma Komisyonu oluşturularak okullarda bölgesel eğitim birimleri ile sivil toplum örgütleriyle ve yayıncılarla işbirliği yapılmış; 2000 yılında medya okuryazarlığı eğitiminin genel çerçevesi olan bir çalışma ortaya konmuştur (Sakamoto & Suzuki, 2010 akt. Söylemez, 2012). Japonya medya okuryazarlığı programında, çocukların izlediklerini anlama ve analiz etme becerisi kadar, yeni medya içeriği üretmeleri de beklenmektedir.
- *Güney Kore* medya eğitimi dersine resmi müfredatta zorunlu yer vermese de 20 yıldır ana dil öğretimi dahilinde okutulmaya devam etmektedir. Medyanın politik, şiddet ve cinsel mesajlarına eleştirel bakmalarını sağlamayı amaçlayan medya okuryazarlığı dersi, internetin yayılması ile okullarda seçmeli ders olarak verilmeye başlanmıştır (Biddix & Park, 2008; Söylemez, 2012). Ayrıca Güney Kore'de hükümetin yanı sıra özel kurumlar ve kamu kuruluşları da medya eğitimi üzerine çalışmalar yapmaktadır.
- *Endonezya*'da 1990 yılında Çocuk Haklarını Koruma Vakfı tarafından gerçekleştirilen “Çocuklar ve Televizyon Üzerine Asya ve Pasifik” atölye çalışması ile medya okuryazarlığı çalışmaları başlamış ve bu çalışmada medya okuryazarlığının çocuklar ve ebeveynler için önemi vurgulanmıştır. 2002 yılı sonrası toplumu medya okuryazarlığı konusunda bilinçlendirmeyi amaçlayan çeşitli kurumların katıldığı çalışmalar yapılmıştır. 2011 yılında ise ülkenin farklı bölgelerinden çeşitli grupların katıldığı medya okuryazarlığı konferansı gerçekleştirilse de Endonezya'da medya okuryazarlığının gelişmemesinin en büyük nedeni hükümetin konuya ilişkin politikalarının ve ilgisinin yetersizliğidir (Hendriyani vd., 2012; Söylemez, 2012).
- *Malezya* yoğun medya kullanımına rağmen medya okuryazarlığı konusunda yetersiz olan ülkelerden biridir. Medya okuryazarlığına dair özel gelişimler az da olsa mevcuttur. Medya okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi, öğretmenler arası medya okuryazarlığına dair bakış açısının araştırması, Sains Malaysia Üniversitesi'nde

gençler üzerindeki yeni medya etkisi araştırması gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Abdullah vd., 2009 akt. Söylemez, 2012).

Genel olarak incelendiği zaman modern ülkelerde medya okuryazarlığı zorunlu statüde dil dersi kapsamında bulunmaktadır fakat dil dersi, ülkemizdeki Türkçe dersinden farklı olarak, dili edinme kaynaklarından biri olarak ele alıp medya, yazma, konuşma, bilgi ve iletişim teknolojilerini anlama gibi konulara eğilmektedir (Sezer, 2018). Avrupa Komisyonu'na göre medya okuryazarlığı alanında Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada önde gelen ülkelerdir ve okul müfredatı haricinde medya endüstrisi ve sivil toplum kuruluşları da eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirmektedir (Söylemez, 2012).

- *Avustralya* medya okuryazarlığı konusunda önde gelen ülkelerden biridir ve öğretim programında medya okuryazarlığı kazanımları %50 oranında anadil programı ile ilişkilendirilerek okutulmaktadır (Tüzel, 2013). Avustralya'da dil eğitimi müfredatının önemli bir parçası olan medya eğitimi okullar kadar gençlik grupları ve endüstri çevresinin de katılımı ve iş birliği ile gerçekleştirilir ve medya okuryazarlığı eğitiminin en önemli noktası deneyimli öğretmenler tarafından gerçekleştirilmesidir; ayrıca medya okuryazarlığı eğitimi birinci ve ikinci kademe okul müfredatlarında sanat, İngilizce ve okuma-yazma dersleri ile birlikte okutulmaktadır (Söylemez, 2012).
- *Yeni Zelanda*'da medya okuryazarlığı konusuhem devlet hem özel kurum ve kuruluşlar ile devamlı öne çıkarılmakta, milli eğitim programı hem müfredatla hem ayrı bir ders hem de ana dil eğitimi için de konu alanı olarak okutulmaktadır. Yeni Zelanda İçişleri Bakanlığı bünyesindeki web sitesi (<https://www.dia.govt.nz/Media-contacts>), bireylerin ve organizasyonların faydalanabileceği internet güvenliğine dair eğitici içeriklere yer vermektedir. Ekonomi Bakanlığı ise ekonomik yönden medya ve iletişim teknolojilerine destek sağlamaktadır (Söylemez, 2012).
- *Kanada* medya okuryazarlığı konusunda lider konumda olan ülkedir ve 1960'lı yılların sonlarında ekran eğitimi dersi ile başlayan medya okuryazarlığı eğitimi bugün İngilizce dil bilimleri, sağlık eğitimi, sosyal bilgiler, Bilgi ve İletişim Teknolojileri derslerinde müfredatın bir parçası olarak, temel eğitim seviyesinde okutulmaya devam etmektedir (Altun, 2010). Kanada'nın medya okuryazarlığı konusuna hem diğer alan derslerinde hem de müstakil bir öğrenme alanı olarak yer vermesi programın yapısı itibariyle diğer ülkelerden ayrılmaktadır (Tüzel, 2013).

Kanada'da medya okuryazarlığı eğitimine harcanan zaman ve yatırımların önemi büyük olsa da bunların başarıyla sonuçlanabilmesi için desteklenmeye devam edilmesi, eğitici eğitimlerin gerçekleştirilmesi, materyal desteği sağlanması ve süreç boyunca öğretmen, akademisyen, ebeveyn işbirliğinin sağlanması verimliliği arttırmıştır (Ekşioğulları, 2017).

2.6.2. Türkiye’de Medya Okuryazarlığı Eğitimi

Medya okuryazarlığı dünyada 1920’li yıllardan itibaren gündeme gelip çalışmalar yapılırken Türkiye’de 2000’lerin başında akademik anlamda çalışmalara konu olmuştur (Sayar, 2022). Türkiye’de medya okuryazarlığına dair tartışmaların dünyanın geri kalanından daha geç gerçekleşmesinin sebebi; Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığının uzun süre tek kanal biçiminde, TRT ile sürdürülmesidir; bu yüzden özel radyo ve televizyon kanallarının yayına geçtiği 1990’lı yıllardan sonra medya okur yazarlığı konusu Türkiye’de de gündeme gelmeye başlamıştır (Sezer, 2019). Bu bağlamda 1994 yılında radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenleyip denetlemekle görevli, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur. Uzmanlar tarafından, izleyici şikayetleri aracılığıyla veya yayın kuruluşlarının yaptığı özdenetimlerle radyo ve televizyon yayınlarını denetlenmeye başlanmıştır. Medya okuryazarlığı bağlamında ise çocukları ve gençleri yayınların olumsuz etkilerine dair bilinçlendirmeye yönelik önemli çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

2003 yılında gerçekleştirilen İletişim Şurası’nda, Radyo ve Televizyon Komisyonu katkısıyla gündeme getirilen medya okuryazarlığı, çocuk ve gençlerin bilinçlendirilmesi amacıyla ders olarak okutulmasına dair öneriye sonuç bildirgesinde yer verirken; 2004 yılında Kadın ve Aileden Sorumlu Bakanlık öncülüğünde oluşturulan, birçok paylaştın hazır bulunduğu Şiddeti Önleme Platformu’nda ise medya okuryazarlığı dersinin ilkokullarda işlenilmesi ilk defa resmi öneri olarak yer almıştır (Avşar, 2013). Bu öneri doğrultusunda yapılan ön hazırlıklar, yurtiçi ve yurtdışı çalışmalar detaylı bir biçimde incelenerek çağa uygun öğretim stratejileri belirlenmiş, öğretim programı ve öğretmen kılavuzu hazırlandıktan sonra RTÜK ile Talim ve Terbiye Kurulu’nun imzaladığı iş birliği protokolü neticesinde medya okuryazarlığı dersi 2006-2007 öğretim yılında pilot okullarda uygulanmıştır ve sonrasında 2007-

2008 eğitim-öğretim yılı itibariyle ilköğretim okullarında 6. 7. ve 8. sınıflarda seçmeli olarak okutulmaya başlanmıştır (RTÜK, 2016b).

Teknoloji ve medya çocukların oyun oynama ortamlarını, oyun oynama şekillerini ve bilgiyi alma tarzlarını etkileyebildiği gibi hayal kurma becerilerini, bilişsel ve dil becerilerini ve fiziksel sağlıklarını da olumsuz etkileyebilmektedir (Karaboğa, 2019). Kırık ve diğerleri (2018) tarafından yapılan araştırmada gençlerin de sosyal medya bilinçli kullanma konusunda yetersiz oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca bilinçsiz ve kontrolsüz bir biçimde sosyal medyada geçirilen zaman arttıkça aile ilişkileri de aynı oranda azalma göstermektedir (V. Güleç, 2018).

Bugün Türkiye'de medya okuryazarlığı dersinin seçmeli olarak okutuluyor olması medya okuryazarlığı becerisinin yetersiz ve devamlılıktan uzak olmasına sebebiyet vermektedir fakat zamana yayılan ve eleştirel düşünmeyi merkezine almış bir medya okuryazarlığı eğitimi öncelikli olarak 18 yaş altı çocuklar ve gençler olmak üzere toplumun bütünü 21. yüzyıla hazır hale getirecektir (Kara & Nisan, 2022). Yapılan araştırmalar göstermiştir ki ülkemizde, kamu görevlileri ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışıp medya okuryazarlığını her yaş grubunda yaygınlaştırması, başta çocuklar olmak üzere tüm vatandaşların teknoloji ve medyanın zararlı etkisinden korunmasını sağlayabilir (İnce, 2019).

2.7. Ebeveyn Medya Okuryazarlığı Eğitimi

Çocuğun yetiştirilmesi, aile ilişkileri, aile ve toplum nezdinde anne babaya düşen sorumlulukların yerine getirilmesi için gerekli olan bilgi beceri ve tutumları sistemli bir biçimde geliştirilmesi ebeveyn eğitimidir (Arkan & Üstün, 2010). Pestalozzi' e göre çevre, insanı insan da çevreyi şekillendirmekte ve değiştirmektedir. Pestalozzi temelinde sevgi olan hiçbir eğitimin başarısız olmayacağı inancını taşımaktadır (Dede, 2021). Pestalozzi, yozlaşmışlığın içine saplanan insanlığın kurtuluşunun ancak mükemmel ve tam bir eğitimle mümkün olacağını ifade etmiştir bu yüzden çocuklara bağımsızlığı destekleyici bir eğitim vermenin, herhangi bir işte çalışıp ahlaklı davranmanın ve doğru bilgiye ulaşma imkanının sağlanmasının çocukları geleceğe hazırlayacağını ve insanca bir yaşam sürmelerini destekleyeceğini ifade etmiştir (Parlakgüneş Erdoğan & Tepebaşılı, 2023). Çocuğun ilk yılları gelişim ve öğrenme açısından çok kritiktir ve bu sürece etki edecek yegâne kurum aile, en önemli kişiler ise anne babadır (Sapsağlam, 2019).

Hayatın her alanında dijitalleşmenin hız kazandığı 21. yüzyılda çocukların içinde bulunduğu fiziksel ortam kadar sanal ortamın da çocuğun gelişimine uygun ve güvenli olmalıdır. Ebeveynlerin medya okuryazarlık bilincine dair Gündüz Kalan (2010) tarafından yapılan araştırmaya göre ebeveynlerin “medya okuryazarlığı” kavramına dair bilgi sahibi olmadığı ortaya çıkmıştır ve medya okuryazarlığı konusunda eğitilmeleri gerektiği önerisi sunulmuştur. Ebeveynler çoğu zaman hayatlarına giren yeni dijital teknolojilerin olumsuz etkilerinden çocuklarını nasıl koruyabilecekleri konusunda yetersiz hissederler ve bu daha fazla endişeye yol açar (Karaboğa, 2019). İnci (2022)’e göre ebeveynlere sağlanan eğitim ve sosyal destek, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken yaşadığı stresi daha baş edilebilir bir hale getirebilir ve stresle başa çıkmak için harcayacağı enerjiyi çocuğunun eğitimi için kullanabilmesine olanak tanır.

Geleneksel medya okuryazarlığı ile başlayan süreç Avrupa’da 2000’li yıllardan sonra yeni medya okuryazarlığı konusuna odaklanarak eylemsel bilgiye, eğitim ve eğitim araçları ile ilişkilendirilerek hem çocukları hem de yetişkinleri küresel bir medya kültüründe yaşamaya hazırlamayı ve buna dair kültürü öğrenmelerine destek olmayı amaçlamaktadır (Buluş, 2017). Uyar & Asrak Hasdemir (2020) tarafından yapılan çalışmada, geleneksel ve yeni medya okuryazarlığı eğitiminin sadece çocuklara ve gençlere yönelik değil, yaşlılar da dahil olmak üzere tüm vatandaşları kapsayacak biçimde okuryazarlık eğitimi verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu çalışmayı destekler nitelikteki Kırık & Tanrıverdi Yılmaz (2018) tarafından yapılan araştırmaya göre ise medya okuryazarlığı eğitiminin toplumun tüm kesimlerine verilmesinin gerekliliği hem sorumluluk sahibi hem de eleştirel düşünme becerisine sahip birey olmak açısından vurgulanmıştır. Ebeveynlerin birer vatandaş oldukları ve yetiştirdikleri çocukların da gelecekte toplumlarında söz sahibi bireyler olacaklarını göz önünde bulundurulduğunda ebeveynlerin medya okuryazarlığı becerilerini geliştirmesi hem kendilerinin hem de çocuklarının sorumluluk sahibi ve eleştirel düşünme becerisine sahip olmasına katkı sağlayacaktır.

Potter & Christ (1998)’e göre medya okuryazarlığı, medya etkilerinin bilişsel, psikolojik, davranışsal yönünün bilincinde olunması açısından çok önemlidir. Buckingham (2001) ise medya okuryazarlığı eğitim sürecine çocuklar, gençler, öğretmenler ve akademisyenlerin yanı sıra ebeveyn gruplarının da katılması gerektiğini ifade etmiştir. Ebeveynin medya okuryazarı olmasının çocuğun medyanın

olumsuz etkilerinden korunması için çok önemli olduğunu vurgulayan Gündüz Kalan (2010), Türkiye'de medya okuryazarlığı eğitiminin ilkökul düzeyinde gerçekleştiğini fakat ebeveyn eğitiminin yeterli düzeyde olmadığını ifade etmektedir. Ante-Contreras (2016) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlerin kullandığı sosyal medya türü, kullanım sıklığı ve gün içinde geçirdikleri toplam sürenin ebeveynliklerini etkilediği; çoğu dengeli ebeveynlik stilini sergilese de ebeveynin medya kullanım süresi arttıkça otoriter ebeveynlik stili puanlarının da arttığı görülmüştür.

Öğrenme ve gelişim için hayati süreç içinde olan okul öncesi dönem çocuklarının dijital çağda sağlığının ve güvenliğinin sağlanabilmesi konusunda ilk sorumlu kişiler ebeveynleridir. Bu yüzden hızla gelişim gösteren teknoloji ve medya araçlarına dair bilgili ve bilinçli olması beklenen ebeveynlerin, medya okuryazarlığı konusunda eğitim alması artık bir gereklilik arz etmektedir. Nitelikli ebeveyn eğitimi, nitelikli nesillerin yetişmesinde öncü olacaktır.

2.7.1. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar

2.7.1.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Tiryaki (2024) tarafından gerçekleştirilen ve ahlaki panik ile sosyal medya ağları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmada, Web of Science veri tabanındaki 45 araştırma makalesi bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiş ve sonuç olarak, bu konuya odaklanan çalışmaların 2011 gibi görece yakın bir tarihte başladığı ve ABD'deki araştırmacıların bu konuya özel bir önem verdiği tespit edilmiştir. İncelenen çalışmalarda sosyal medya ağları aracılığıyla oluşturulan ahlaki paniğe dair endişeye, kullanıcı yorumları, damgalama, göç ve göçmenlik olgusu gibi önemli noktalara yeterince değinilmediği belirlenmiştir.

Acar (2024) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalık/ mağduriyet kavramlarının neleri içerdiği, hangi eksiklik sebebiyle ortaya çıktığı ve sonuçlarının neler olabileceğinin incelemeyi amaçlayan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden dokümantasyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal medya okuryazarlığına dair kavramsal çerçevenin henüz net bir şekilde çizilemediği, ülkelerin koruyucu önlem almakta geciktiği ve mevcut ağ kullanımını içeren politikaların yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Güzelçoban (2023) tarafından dijital ebeveynliğe ve bununla ilişkili TRT Çocuk uygulamalarına dair bilgilendirme amaçlı çalışmada TRT Çocuk kanalının farklı platformlar ile bu alana katkı sunduğu, diğer kuruluş, girişimci ve uzmanlara liderlik ettiği ortaya çıkmıştır.

Yazıcı Çakıroğlu (2023) tarafından okul öncesi eğitime devam eden çocukların ekran kullanım biçimlerinin yaşam alışkanlıklarından yaşam becerileri, öz bakım becerileri, yeme alışkanlığı, medya kullanımı, oyun davranışları, problem çözme becerilerine etkilerinin incelendiği çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Örneklem grubunu 9 farklı ilden 582 çocuk, 65 okul öncesi öğretmeni ve 20 ebeveyn oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarından biri ebeveynlerin dijital medya araçlarını özellikle yemek yedirmede zorunluluk olarak ifade ettikleri ve çocukların sosyal ilişkilerdeki davranış modellerinin ekran içeriklerine göre şekillendiğini düşündükleri belirtmeleridir.

Dinçer vd. (2023) tarafından yapılan anne baba ve çocuk ilişkisinin 3-6 yaş çocukların internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada tanımlayıcı kesitsel tip kullanılmıştır. Örneklem grubunu anaokuluna kayıtlı 3-6 yaş grubu çocuk ve ebeveynlerini içeren 300 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda çocukların interneti kullanmaya başlama yaşı düştükçe ve çocuğun internette vakit geçirme süresi arttıkça daha sık ebeveyn-çocuk çatışması ve ebeveyn çocuk arasında olumsuz ilişki gerçekleştiği ortaya çıkmıştır.

H. Aytekin & Ateş (2023) tarafından medya okuryazarlığının kitle iletişim araçlarının bilinçli ve sağlıklı kullanımına destek olduğu bireysel ve toplumsal anlamda olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olduğunu açıklamayı amaçlayan çalışmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kitle iletişim araçlarından en akılcı faydanın medya okuryazarlığı becerisine sahip olunarak gerçekleştirileceği ifade edilmiştir.

Kansoy & Sakarya (2023) tarafından yapılan, lise öğrencilerinin sosyal kaygı durumları ile sosyal medyada beğenilmeme korkuları arasındaki ilişkiyi incelemeyi ve sosyal kaygı seviyeleri ile sosyal medyada beğenilmeme korkularını etkileyen değişkenleri belirlemeyi amaçlayan çalışmada, ilişkisel bir tarama yöntemi olan korelasyon araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Ankara ili Keçiören ilçesindeki liselerde eğitim gören 511 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre, ergenlik dönemindeki gençlere medya okuryazarlığı ve

ebeveynlerine dijital ebeveynlik eğitimi verilmesi önerilmektedir. Bu tür eğitimlerin, gençlerin sosyal kaygı yaşamalarını önleyebileceği vurgulanmıştır.

Erdemirci vd. (2023) tarafından gerçekleştirilen dijital vatandaşlık konusunu öğretmen görüşlerine dayanarak değerlendirmeyi amaçlayan çalışmada nitel yöntemler olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 22 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin dijital vatandaşlığı, kamu hizmetleri ve teknoloji kullanımı gibi temalar dahilinde tanımladıkları ve bu konunun önemini hızlı hizmet erişimi, dijital çağa uyum ve etik davranış gibi alt kodlarla vurguladıkları, interaktif araçlar ve uzman desteğinin en etkili dijital vatandaşlık eğitimi araçları olarak vurgulandığı tespit edilmiştir ve öğretmenlerin görüşlerinin çeşitliliğinin, dijital vatandaşlık eğitiminin genel olarak eğitimdeki önemini gösterdiği ifade edilmiştir.

Duran (2023) tarafından gerçekleştirilen çizgi filmlerin yararlı ve zararlı yönlerini tespit etmeyi amaçlayan çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri otuz çizgi filmin belirlenen özellikler çerçevesinde kategorilere ayrılarak tahlil edilmesiyle elde edilmiştir. Araştırma animasyon filmlerinin genel olarak hayal gücünü destekleme ve çalışkanlık yönünden faydalı bir etkiye sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Çınar (2023) tarafından gerçekleştirilen ortaokul ve lise düzeyinde çocukları olan ebeveynlerin yeni medya okuryazarlığına dair bilgi ve beceri edinmelerine yönelik bir eğitim programı geliştirmeyi ve geliştirilen eğitim programını değerlendirmeyi amaçlayan çalışmada deneme modeli kullanılmıştır. Araştırma örneklemini ortaokul ve lise düzeyinde çocukları olan 60 anne ve baba oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ebeveynlerin çocukları ile yeni medya ortamlarındaki fırsat ve riskleri birlikte değerlendirebilmeleri, bu ortamlarda ortaya çıkan durumlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları için yeni medya okuryazarlığı eğitiminin gerekliliği ifade edilmiştir.

Ereskici (2023) tarafından gerçekleştirilen dijital ebeveynlik farkındalığı durumunun ilkökul çocuklarında problemli medya kullanımı üzerine etkisinin incelenmeyi amaçlayan çalışmada kesitsel çalışma modeli kullanılmıştır. Araştırma örneklemini 7-11 yaş arası 301 çocuk ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ebeveynlerde dijital ebeveynlik farkındalığı düzeyi orta-iyi iken çocuklarda problemli medya kullanımı düzeyi düşük bulunmuş, dijital ebeveynlik farkındalığı azaldıkça

problemli medya kullanımının arttığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarda, okul başarısı düşük olanların ve ekran karşısında uzun süre geçirenlerin problemli medya kullanımı daha fazla olduğu görülmüş, dijital ebeveynlik farkındalığı düzeyi düşük olan ebeveynlerin çocuklarının ekran süresi arttığı tespit edilmiştir. Çocuklarda ekran maruziyeti hakkında bilgisi olan ebeveynlerin oranının düşük olduğu ve bunların dijital ebeveynlik farkındalığını daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İnci (2022) tarafından gerçekleştirilen “Dijital Oyun ve Çocuk” ebeveyn eğitiminin anne babalara etkisini incelemeyi amaçlayan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 3-6 yaş aralığında çocuğu sahip gönüllü 13 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda “Dijital Oyun ve Çocuk” aile eğitimi programının ebeveynlerin dijital oyunların etkilerine, dijital bağımlılık, sağlıklı oyun seçebilme, ebeveyne düşen sorumluluklar, güvenli internet dair olumlu etki sağladığı tespit edilmiştir.

Gençtürk (2022) tarafından gerçekleştirilen erken çocukluk dönemindeki çocukların ekran süresi ve davranış problemleri arasındaki ilişkide ebeveynlerinin medya aracılığının düzenleyici rolünü incelemeyi amaçlayan çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma örneklemini 36-72 ay yaş grubunda çocuğu olan toplamda 886 anne oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada çocukların ekran süreleri ile davranış problemleri, sorunları ifade güçlükleri ve öğrenme problemleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynin aktif sınırlayıcı medya aracılığının düşük düzeyde olduğu durumlarda çocuklarda ekran süresi daha fazla davranış problemini görülürken, yüksek düzeyde olduğu durumlarda ekran süresinin çocuk davranış problemlerine etkisinin anlamlı şekilde azaldığı tespit edilmiştir. Yani ebeveynin aktif sınırlayıcı medya aracılığı, çocuk ekran süresinin problem davranışa etkisinde koruyucu bir faktör olarak yer aldığı ifade edilmiştir.

Bastırmacı (2022) tarafından gerçekleştirilen 4-6 yaş çocuğa sahip annelerin, ebeveynlik tutumlarıyla ebeveyn-çocuk medya aracılık rollerine dair ilişkinin incelenmesini amaçlayan çalışmada ilişkisel tarama modellerinden korelasyonel araştırma kullanılmıştır. Araştırma örneklemini Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel anaokulları ve ana sınıflarına devam 48-72 aylık çocuğu olan 189 anne oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada ebeveyn-medya aracılık rolleri ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunarak ebeveyn-medya aracılığı değerlendirme puanına göre aracılık rollerinin niteliği arttıkça demokratik tutuma sahip olma oranı

da arttığı ayrıca anne eğitimi, baba eğitimi ve annenin çalışmasının ebeveynlik tutumlarına göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Karahan (2021b) tarafından gerçekleştirilen “Ebeveyn Rehberliğinde Ekran Kullanımı Programı”nın okul öncesi dönem çocuklarına etkisini karma yöntem kullanarak incelemeyi amaçlayan çalışmada Ebeveyn Rehberliğinde Ekran Kullanımı (EREK) adı verilen çevrimiçi ve üç kez yüz yüze seminer şeklinde gerçekleştirilen program geliştirilmiş araştırma kapsamında uygulanmıştır. Araştırma örneklemini iki özel anaokulunda eğitim gören altı farklı sınıftaki 91 çocuk ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Sonuç olarak deney grubunda yer alan çocukların okula hazırbulunuşluk ve dil gelişim düzeylerinde anlamlı bir farklılık tespit edilememiş, çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumu benimseyen ebeveynlerin puanlarında anlamlı düzeyde azalma görülmüştür. Nitel verilerde ise eğitim programı sonrası ekran kullanımına dair ebeveynlerde çocukların bilinçli ekran kullanımı davranışlarını desteklediklerini ortaya çıkmıştır.

Şahin Konaş (2021) tarafından gerçekleştirilen teknolojik öykü aktivitelerinin, anne babaların teknolojik ebeveyn tutumları üzerindeki etkisi ile dijital ebeveynlik becerilerini tespit etmeyi, konuya dair bilinç kazandırmayı ve ebeveynlerin teknoloji kullanımlarını inceleyerek, medya ve teknoloji kullanım tutumlarını keşfetmeyi amaçlayan çalışmanın karma yöntemlerden açıklayıcı ardışık desen kullanılarak nicel boyutta yarı deneysel desen nitel boyutta ise görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir. Araştırma örneklemini ilk ve ortaokulda öğrenim gören çocuğu olan 40 ebeveyn oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada deney grubunda yer alan ebeveynlerin dijital ebeveynlik tutumları, dijital hikâye etkinlikleri ile gerçekleştirilen işlem sonrasında artış görülmüş, kontrol grubunda ise tutum puanlarında azalma olmuştur. Fakat deney ve kontrol grubu arasında dijital ebeveynlik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak hikâye geliştirme gibi tasarıma dayalı öğretim etkinlikleri, ebeveynlerin dijital ebeveynlik bilinci geliştirmesine katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Kuzu Jafari (2021) tarafından gerçekleştirilen okul öncesi kurumlarına devam eden çocuğa sahip anne babaların ebeveyn tutumlarını, dijital ebeveyn tutumlarının çocukların bilişsel düzeyleri ile sosyal becerileri üzerindeki etkisini, bunlara ilişkin öğretmen ve ebeveyn görüşlerini ve çocuklardaki dijital araçlara dair metaforik algılarını incelemeyi amaçlayan çalışmada Tamamen Karma Sıralı Eşit Statülü

Tasarımlı Karma yöntem kullanılmıştır. Araştırma örneklemini nicel bölümünü 8 okulda eğitim alan 378 okul öncesi çocuğu ve ailesi; nitel bölümde nicel veriler ışığında seçilen farklı ebeveynlik stillerine sahip toplam 24 ebeveyn ve 16 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada Annelerin Dijital Medya Risklerinden Koruma ve demokratik tutumunun, babaların ise Dijital Medyanın Etkili Kullanımını Onaylama alt boyut puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu; ebeveynlerin ebeveynlik tutumları, dijital ebeveynlik tutumları, çocuklarının zeka düzeyleri ve sosyal becerileri arasındaki korelasyon incelendiğinde çocukların zeka düzeyi ile sosyal becerileri arasında olumlu yönde kısmi ilişki tespit edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme sonuçlarında ise ebeveynlerin ve öğretmenlerin çoğunluğunun teknolojik araçların çocukların sosyal becerilerini ve zeka düzeylerini olumsuz etkilediğini düşündüğü; çocukların video izlemek, oyun oynamak amacıyla teknolojik araçları kullandığı; erkek çocukların yaşlarına uygun olmayan oyunları daha çok oynadığı; çocukların büyük bir kısmının eğitici olmayan, hatta çocuğun yaş grubuna uygun olmayan video kanallarını takip ettiği; teknolojik araçların kapatılması istendiğinde çocukların büyük bir kısmının tepki gösterdiği tespit edilmiştir. En önemlisi ise ebeveynlerin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan, çocuklara yönelik içeriklere ve ebeveyn eğitimlerine ihtiyaç duyduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Cengiz Saltuk & Erciyes (2020) tarafından gerçekleştirilen 4-5 yaş aralığındaki çocukların teknoloji kullanım içeriğini ve süresini, anne babalarının buna dair tutumlarını ve davranışlarını ayrıca çocuklarını teknoloji kullanırken hissettikleri kaygıyı incelemeyi amaçlayan çalışmada veriler 20 anne ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılarak elde edilmiştir. Sonuç olarak araştırmada ebeveyn tutumu demokratik olan anne babaların, çocukların gelişimi ile eğitime dair daha bilgili oldukları, çocuklarıyla kaliteli vakit geçirdikleri tespit edilmiştir. Fakat tüm ebeveynlerin teknolojinin etkisi konusunda yüksek düzeyde kaygı duydukları ve bu kaygı sergiledikleri ebeveyn tutumundan bağımsız olarak tüm ebeveynlerde görülmüştür.

Manap (2020) tarafından yürütülen araştırmada, dijital ebeveynlik farkındalığına dair çeşitli boyutları tespit etmek, ebeveynlerin bu konudaki farkındalık seviyelerini değerlendirmek için bir ölçek geliştirmeyi ve farkındalık düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemek amaçlanmıştır. Bu çalışmada, keşfedici sıralı desen olarak bilinen karma yöntem tercih edilmiştir. Araştırmanın bulguları, dijital

ebeveynlik farkındalığının bazı alt boyutlarının cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi roller gibi faktörlere göre anlamlı derecede farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, dijital ebeveynlik farkındalığı ile yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocuklarda algılanan internet bağımlılığı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Ateş & Durmuşoğlu Saltalı (2019) tarafından gerçekleştirilen çocukların dijital cihaz kullanımlarına yönelik ebeveynlerinin görüşlerini incelemeyi amaçlayan çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme yöntem tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini KKTC'deki 5-6 yaş çocuğa sahip 55 anne baba oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada ebeveynlerin çocuklarının teknolojik cihaz kullanırken süreye dair yaklaşık yarısının, içeriğe dair ise %20'sinin kontrolsüz olduğu görülmüştür. Çocukların dijital cihaz kullanım amaçları oyun, eğlence, eğitimsel ve sanatsal amaçlar olarak ortaya konmuştur. Bazen farklı sebeplerle kendilerinin de çocuklarını dijital cihazlara yönlendirdiklerini belirten ebeveynlerin oranı %76 olarak tespit edilmiştir. Oyalamaya, eğitmeye, olumsuz davranışı kontrol altına almak amacıyla olumlu davranışı ödüllendirmeye yönelik durumlarda çocuklarını kendilerinin teknolojilere yönelttikleri belirlenmiştir.

D. Yıldız & Oğuz (2019) tarafından gerçekleştirilen ortaokul öğrencileri ebeveynlerinin medya okuryazarlığına yönelik algılarını ve eğitim gereksinimlerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada nitel yöntem tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini ortaokulda öğrenim gören 20 öğrenci ebeveyni oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada ebeveynlerin büyük bir kısmının medya okuryazarlığına dair bilgisinin olmadığı, çoğu ebeveynin medya okuryazarlığını yalnızca iletişim araçlarının doğru kullanımı ve doğru bilgiye ulaşma şeklinde belirttikleri görülmüştür. Ebeveynlerin neredeyse yarısının yazılı ve görsel medya araçlarının kullanımı konusunda kendi becerilerini yetersiz gördüğü, çocuğunun televizyon izleme ve internet kullanımı davranışlarını kontrol etmede ise korumacı bir yaklaşım sergiledikleri ortaya çıkmıştır.

Duman (2019) tarafından yapılan bu çalışmada, ailelerin ve çocukların siber zorbalık hakkında bilinçlenmesini sağlamak amacıyla araştırmacı tarafından tasarlanan "Velilere Yönelik Siber Zorbalık Farkındalık Eğitimi" programının etkisi, katılımcıların görüşlerine dayanarak incelenmiştir. Araştırmada tek gruplu ön test-son test modeli tercih edilmiştir. Çalışmanın örneklemini, ilkokul ve ortaokul düzeyinde çocuğu bulunan 80 ebeveyn oluşturmaktadır. Sonuç olarak, katılımcıların program

öncesi ve sonrası duyarlılık seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiş ve bu farklılığın etki büyüklüğü "az" olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, ebeveynlerin yaş, eğitim seviyesi, çalışma durumu ve cinsiyet gibi demografik değişkenler ile siber zorbalık farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Programın sonunda, katılımcıların program hakkındaki görüşlerinin frekans ve yüzde değerlerine bakıldığında, programın katılımcılar üzerinde olumlu bir etki yarattığı sonucuna varılmıştır.

Yengil vd. (2019) tarafından okul öncesi yaş aralığındaki çocukların ve anne babalarının dijital cihaz kullanma sıklığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada kesitsel tip tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini okul öncesi eğitime devam eden çocuğu olan 42 anne baba oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada okul öncesi çocukların ve ebeveynlerinin teknolojik cihazları yaygın bir biçimde kullandığını tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların ebeveynlerinin denetimi olmaksızın sıkça teknolojik cihazları kullanması yürüme ve konuşmada gecikmeye sebep olma gibi olumsuz etkilere sahip olduğu ifade edilmiştir.

Özsoy & Atılgan (2018) tarafından 0-8 yaş grubu çocuklardaki teknolojik cihaz erişimleri ile kullanmalarına dair deneyimlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini 20 çocuk ve 20 ebeveyn oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada ebeveynlerin de çocukların da internetin sağladığı fırsatlardan ziyade dijital tehlikelere dikkatlerini verdikleri ayrıca risk ve fırsatlara dair yeterli bilgiye sahip olmadıkları, hatalı bilgiler edindikleri ve anne babaların en çok kısıtlayıcı arabuluculuk tercih ettikleri görülmüştür.

Metin vd. (2016) tarafından anaokuluna devam eden çocuğu olan ebeveynlerin; medya okuryazarlık düzeylerini ortaya koymak, ebeveynlerin demografik özellikleri ile medya araçlarını kullanma sıklıklarının medya okuryazarlık düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada tanımlayıcı tür tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini bağımsız anaokullarına devam eden çocuğu olan 204 ebeveyn oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada ebeveynlerin medya okuryazarlık düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğu, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, meslek, eşin mesleği, aylık gelir durumu, sahip olunan çocuk sayısı, internete erişim, internet kullanımı, medya okuryazarlığını duyma durumu ile medya okuryazarlığı eğitimi alma isteğinin ebeveynlerin mevcut medya okuryazarlık

düzeylerini etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada çocukların medyanın zararlı etkilerinden korunması ve medya okuryazarlığı konusunda bilinçlendirilmesinde önemli role sahip olan ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve ebeveynlerin medya okuryazarlığı düzeylerinin çocuklara etkilerinin ayrıntılı incelenmesine dair çalışmaların yapılması önerilmiştir.

2.7.1.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Cao vd. (2024) tarafından erken çocukluk döneminde dijital okuryazarlığın ortaya çıkışını inceleme amacıyla gerçekleştirilen araştırmanın örneklemini altı yaşın altında en az bir çocuğu olan 2272 ebeveyn oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırmada erken dijital okuryazarlık kronolojik sıra izlendiği; ilk olarak televizyon okuryazarlığı, ardından dokunmatik ekran, yapay zekâ ve kişisel bilgisayar okuryazarlığının ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Cinsiyet farklılıklarının etkisi yalnızca televizyon okuryazarlığında gözlenmiştir. Evin konumu, ev geliri, evdeki dijital kaynak ve ebeveynin yaşı, çocukların genel olarak ortaya çıkan dijital okuryazarlığı ile önemli ölçüde ilişkili olduğu, aile yapısı, ebeveynlerin eğitimi ve mesleği, bazı spesifik olarak ortaya çıkan dijital okuryazarlıkla anlamlı ilişkiye sahip olduğu; evdeki dijital kaynak, ev bağlamı faktörleri ile okul öncesi çocukların ortaya çıkan dijital okuryazarlığı arasındaki ilişkide aracılık rolü oynadığı ortaya çıkmıştır.

Haywood & Sembiente (2023) tarafından ebeveynler için medya okuryazarlığı eğitimine yönelik yeni ortaya çıkan yaklaşımları incelemek amacıyla gerçekleştirilen literatür taramasının örneklemini altısı Amerika Birleşik Devletleri'nden ve altısı dünyanın diğer yerlerinden olmak üzere on iki çalışma oluşturmaktadır. Araştırmada ebeveynlerin ihtiyaçlarının değerlendirilmesi, medya okuryazarlığı eğitimine ilgisi ve öğrenmeye açıklığı; medya okuryazarlığı eğitiminin, çocukların olumlu, sağlıklı gelişimi ve sosyalleşmesi için ebeveyn aracılığıyla yönlendirme eğitimiyle entegrasyonu - medya etkilerinin reaktif yönetiminden sorunların önlenmesine veya sağlıklı dengeye sağlanması; ebeveynleri içeren medya okuryazarlığı müdahalelerinin aile dinamiklerinde, örneğin ebeveyn-çocuk iletişiminde iyileşmeler gibi kısa vadeli etkinliği ve ABD merkezli çalışmaların, ebeveynler için medya okuryazarlığı eğitimine müdahaleci yaklaşımlar benimsemesi, program yapımını bilgilendirmek için ebeveyn görüşlerini toplamaya yurtdışında daha fazla önem verilmesi sonuçlarına ulaşılmıştır.

Rek (2023) tarafından gerçekleştirilen ebeveynlerin çocuklar için medya kullanımına ilişkin uzman tavsiyelerin uygulanmasının, okul öncesi çocuklarının ekranlara daha az maruz kalmasına ve faydalı medya eğitimi uygulamalarının daha sık tercih edilmesine sebep olduğu doğrulanmıştır.

Macias & Choi (2021) tarafından çocukların medyanın işlevlerine ilişkin inançlarına odaklanarak, okul öncesi dönemdeki çocukların medya hakkındaki düşüncelerinin aile gelirine göre değişip değişmediğini incelemeyi amaçlayan çalışmada 4-5 yaşlarındaki 55 okul öncesi çocuğa farklı ortamlardan (kitap, tablet, akıllı telefon, TV, bilgisayar ve telefon) altı fotoğraf sunulup tanımlama, maruz kalma, erişim, işlevlerin atfedilmesi ve bu medyalara ilişkin tercihleri incelenmiştir. Yüksek gelir grubuyla kıyaslandığında, düşük gelir grubunun fiziksel kitaplara diğer insanlarla konuşmak, fotoğraf çekmek veya TV şovları ve filmleri izlemek gibi imkânsız işlevler atfetme olasılığının daha yüksek olduğu; alt gelir grubunun da kitaplara ve tabletlere yüksek gelir grubuna göre daha fazla işlev atfettiği tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların medya tercihlerinde gelir grubu açısından bir farklılık olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak çocukların medya teknolojilerini anlamaları üzerinde ailenin bağlamsal etkilerinin dikkate alınmasının önemini ortaya çıkarmıştır.

Kim & Lee (2019) tarafından gerçekleştirilen okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yeterliliğinin önemini ve akıllı medya (akıllı telefonlar, tablet bilgisayarlar) kullanımının sosyal yeterliklerinin gelişimine etkilerini incelemeyi amaçlayan çalışmanın verileri okul öncesi çağındaki çocukların sosyal yeterliliğini, akıllı medya kullanım süresini, ebeveynlerin medya okuryazarlığını ve akıllı medya arabuluculuğunu ölçmek amacıyla anketler kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarının ilki, ebeveynlerin medya okuryazarlığının akıllı medya aracılığı üzerinde önemli etkileri olduğu ve bunun da okul öncesi çocukların akıllı medya kullanım süreleri üzerinde dolaylı etkilere sahip olduğudur. İkinci sonuç ise okul öncesi çağındaki çocukların akıllı medya kullanım süresinin sosyal yeterlilikleri üzerinde önemli bir etkisi sahip olduğudur. Ayrıca ebeveynlerinin akıllı medya aracılığı, akıllı medya kullanım süreleri aracılığıyla sosyal yeterliliklerini dolaylı olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bulgular, okul öncesi çocukların sağlıklı sosyal gelişimlerini desteklemek için akıllı medya kullanımına aracılık etme ve düzenlemede ebeveyn rollerinin önemini vurgulamaktadır.

Shin & Li (2017) tarafından gerçekleştirilen ebeveynlerin arabuluculuğunun ergenler için çevrimiçi riskleri azaltabileceğini bilerek, planlı davranış teorisine dayanarak üç ebeveyn arabuluculuk stratejisinin (aktif arabuluculuk, kısıtlayıcı arabuluculuk ve müdahaleci olmayan denetim) öncüllerini incelemeyi; tutumlar, öznel normlar ve algılanan davranış kontrolü de dahil olmak üzere dijital okuryazarlık ve planlı davranış teorisi değişkenlerinin birleşimi yoluyla, ebeveyn arabuluculuk stratejilerinin psikolojik ve motivasyonel faktörlerini anlamlandırmayı amaçlayan çalışmanın verileri Çin'de 13 ila 17 yaşları arasındaki 587 ebeveyn tarafından doldurulan anketler ile elde edilmiştir. Araştırma ebeveynlerin sosyal medya arabuluculuk stratejilerine yönelik tutumunun aktif ve kısıtlayıcı arabuluculuk ile pozitif yönde ilişkili olduğunu, oysa algılanan davranışsal kontrolün kısıtlayıcı arabuluculuk ve müdahaleci olmayan denetim ile pozitif olarak ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Her ne kadar öznel normlar ve dijital okuryazarlık her üç aracılık stratejisiyle de pozitif ilişkili olsa da, dijital okuryazarlık öznel normların müdahaleci olmayan denetim üzerindeki etkisini güçlendirirken algılanan davranışsal kontrolün etkisini zayıflattığı görülmüştür.

Ante-Contreras (2016) tarafından gerçekleştirilen ebeveynlerin sosyal medyada geçirdiği süre ile ebeveyn niteliği arasında bir ilişki olup olmadığını incelemeyi amaçlayan çalışma sosyal medya kullanım değişkenlerinden herhangi biri ile ebeveynlik değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı tek bir ilişki olduğu, bunun da sosyal medya kullanım saatleri ile otoriter ebeveynlik tekniklerine dair yüksek puan arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Fakat genel olarak ebeveynlerin kendilerini daha çok dengeli ebeveynlik tarzıyla özdeşleştirdiği görülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evreni ile örnekleme, kullanılan ölçekler, veri toplama süreci son olarak da elde edilen veri analizinde kullanılan istatistiksel teknikler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Deseni

Ebeveynlere yönelik hazırlanan yeni medya okuryazarlığı eğitiminin okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin medya okuryazarlık becerileri, internet bağımlılık düzeyleri, stres düzeyleri ve eleştiren okuryazarlık düzeylerine etkisinin incelendiği bu çalışmada pragmatik dünya görüşü çerçevesinde karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırma probleminin nitel ve nicel verilerinin toplanıp iki veri setinin bütünleştirildiği araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2021). Karma yöntemde nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılması, her iki araştırma yönteminin eksik yanlarını telafi ederek araştırma amacına daha iyi hizmet edebilmesini sağlar (Gültekin vd., 2020). Araştırma amacına yönelik sonuçların derinlemesine açıklanmasının hedeflendiği araştırmalarda, tek veri kaynağının yetersiz olacağı araştırmalarda, araştırma bulgularından yola çıkarak genellemelere gidileceği ve probleme en iyi yanıtın arandığı çalışmalarda karma yöntem araştırma desenleri kullanılmaktadır (Saçlı Uzunöz, 2021).

Büyüköztürk (2001) araştırma desenini, araştırmacının sorularına yanıt bulmak veya hipotezini denemek amacı doğrultusunda kasti gerçekleştirilen plan şeklinde ifade etmiştir. Karma yöntem kullanılacak bir araştırmada nitel ve nicel yöntemlerin kullanım sırası, nasıl ve ne amaçla kullanılacağı gibi soruların cevabı karma yöntemin deseninin belirlenmesini sağlar ve araştırma desenin kararlaştırılması araştırma sürecinin netleşmesi açısından önemlidir (Uysal, 2023). Bu bağlamda araştırmada nicel verilerin, genel eğilim ve ilişkilerinin açıklanması amacıyla; nitel verilerin, bireylerin görüşlerinin derinlemesine ortaya konulması amacıyla nitel ve nicel tekniklerin birlikte yer aldığı iç içe karma araştırma deseni (Creswell, 2021) tercih edilmiştir. Araştırmanın nicel aşamasında zayıf deneysel modellerden “ön test-son test

tek gruplu deneysel desen”, nitel aşamasında ise “eylem araştırması” eş zamanlı olarak kullanılmıştır. Araştırmanın nicel aşamasını oluşturan deneysel desen, değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisini test etmeyi amaçlar ve araştırmacı en az bir bağımsız değişkenin, bir ya da daha fazla bağımlı değişken üzerindeki etkisini gözlemler (Cohen vd., 2002).

Tablo 2. Araştırmanın Nicel Deseni

Çalışma Grubu	Ön Test	İşlem	Son Test
Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynler	• Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği • Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği • Anne Baba Stres Ölçeği • İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği	Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programı (EYMOEP)	• Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği • Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği • Anne Baba Stres Ölçeği • İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği

Tablo 2’de sunulan araştırmanın nicel deseninde ebeveynlerin medya aracılık becerileri, internet bağımlılık düzeyleri, stres düzeyleri, internet bağımlılık düzeyleri ve eleştirel okuryazarlık düzeyleri bağımlı değişken olarak yer almaktadır. Araştırma grubuna uygulanan Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlık Eğitimi Programı (EYMOEP) ise araştırmanın bağımsız değişkeni olarak belirlenmiştir. Ön test-son test tek gruplu deneysel desen, en zayıf deneysel desenlerden biri olsa da Creswell (2021), yeni bir eğitim modülünün geliştirilip uygulandığı çalışmalarda tek gruplu deneysel desenin tercih edilmesinin doğal olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 3. Araştırmanın Nitel Deseni

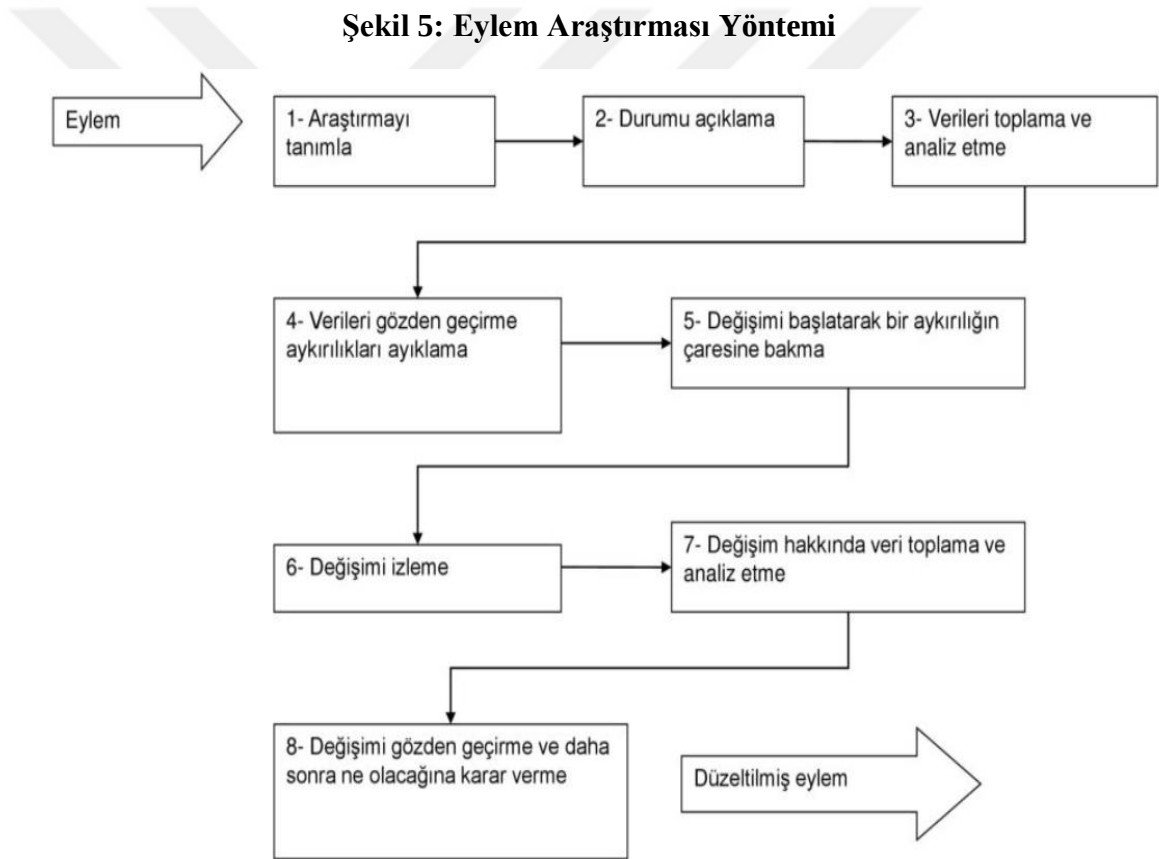
Çalışma Grubu	Ön Test	İşlem	Son Test
Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynler	• Ebeveyn Ön Görüşme Formu	Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programı (EYMOEP)	• Ebeveyn Son Görüşme Formu

Araştırmanın nitel aşamasını oluşturan eylem araştırması, son yıllarda eğitim alanında sıkça kullanılmakta ve sosyal değişim gerçekleştirmek amacıyla sistemli olarak bilgi toplama süreci olarak tanımlanmaktadır (Bogdan & Biklen, 1998).

3.1.1. Eylem Araştırması Süreci

Aşağıda sırasıyla eylem araştırmasının üç ana soru temelinde şekillenen 8 aşamalı yöntemi araştırma çerçevesinde açıklanmıştır.

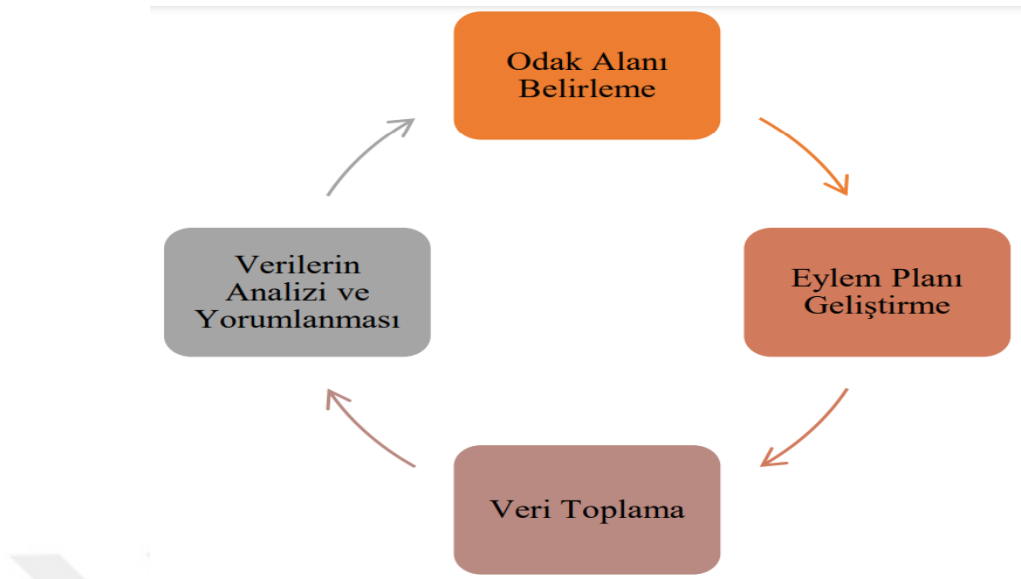
1. Eğitim durumunda şu an ne oluyor? (Aşama 1-4)
2. Hangi değişiklikleri öne süreceğiz/başlatacağız? (Aşama 5)
3. Hangi değişiklikleri yaptığımızda ne olacak? (Aşama 6-8)

Kaynak: Bassey,1988 akt. Çolakoğlu, 2024

Eylem araştırması derinlemesine düşünme, sorular oluşturarak cevaplar ışığında veri toplanmasını içerir. Elde edilen veriler analiz edilerek sonuca ulaşılır. Sonuçlara dayalı olarak gerekirse yeniden eylem planı oluşturulur. Bu araştırmaya konu belirlenerek başlandı ve sorulara cevap alınabilecek uygun yöntem tespit edildi. Ardından çalışma grubu belirlenip eylem planı oluşturulmuştur.

Şekil 6: Eylem Araştırması Süreci

Kaynak: Mills, 2011 akt. Sal, 2024

Birinci Adım Odak Alanı Belirleme: Araştırmada hızla gelişen teknolojiye dair ebeveynlerin bilgi ve becerilerin yeterli düzeyde olmadığı ve bu sebeple çocuklarının teknoloji ve medya kullanımına dair doğru strateji ve teknikleri uygulayamaması problemi üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırmacı tarafından farklı sosyoekonomik düzeydeki, benzer yaş grubu çocuğa sahip birçok ebeveynin çocuklarının teknoloji ve medya kullanımına dair disiplin oluşturmakta zorlandığı, dijital tehlikelere dair bilinç düzeyinin düşük olduğu, çocuklarını oyalamak ya da yemek yedirmek için sıkça teknolojiye başvurulduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanımına dair yanlış bilgiye sahip olduğu, çocuklarının teknoloji kullanımı sırasında sosyal baskıya maruz kaldığı ve buna bağlı stres yaşadığı gözlemlenmiştir. Teknoloji ve medya kullanımına dair bilgi, becerileri geliştirerek sağlıklı teknoloji kullanım alışkanlıklarına sahip olmanın ve bu ışıkta çocuklarına sağlıklı teknoloji kullanım alışkanlıkları kazandırmada rehber ve rol model olmanın medya okuryazarlığı becerisi geliştirerek mümkün olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin teknoloji ve medya kuyuya dair okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesini sağlamanın en uygun yolunun karma yöntem dahilinde eylem araştırması olduğu olduğuna kanaat getirilmiştir. Ebeveynlerin yeni medya okuryazarlığı bağlamında eğitim ihtiyaçlarının ve önceliklerinin belirlenmesi amacıyla Aile İhtiyaç Formu uzman görüşü ışığında hazırlanarak 22 ebeveyne uygulanarak

analiz edilmiştir. Ve analizler çerçevesinde eğitim programı temel başlıkları oluşturulmuştur.

İkinci Adım Veri Toplama: Verilerin nasıl, ne zaman ve hangi sıklıkta toplanacağına karar vermek için eylem planı oluşturulmuştur. Verilerin ne zaman, hangi kaynaklardan elde edileceğine dair bilgiler Tablo 3'te yer almaktadır. Kullanılan veri toplama araçları ise Veri Toplama Araçları başlığı altında detaylı açıklanmıştır. Araştırma kapsamında araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak, bağlama yönelik hazırlanan ve çalışma grubu tarafından cevaplandırılan yarı yapılandırılmış ön görüşme ve son görüşme formları aracılığıyla eğitim programın etkileri betimlenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü Adım Verilerin Analizi ve Yorumlanması: Eğitim programı oluşturulmadan önce yeni medya okuryazarlığı ve ebeveyn eğitimine dair detaylı ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmış, konuya ilişkin Aile İhtiyaç Formu hazırlanarak 22 ebeveyne uygulanmış ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilerek hazırlanacak eğitim programının genel çerçevesi oluşturulmuştur. Hedef ve içeriklere bağlı yöntem ve teknikler de genel hatlarıyla oluşturulup konu ile ilişkili uzmanlardan görüş ve düzeltme talep edilmiştir. Yine uzman görüşü ışığında yarı yapılandırılmış ön ve son görüşme formu hazırlanarak elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Verilerin analiz edilme sürecinde belirlenen kavramlara bağlı kategori ve kodlar belirlenmiştir.

Dördüncü Adım Eylem Planı Geliştirme: Eylem planına uygulamanın kaç oturum ve hangi sıklıkta yapılacağı, süresi, oturumların hedef ve içeriklerinin belirlenmesi ile başlanmıştır. Süreç içinde kullanılacak veri toplama aracı ve ne zaman toplanacağı planlanmıştır (Tablo 2). Eğitim programı hedef, içerik, yöntem, teknik ve araç gereçleri uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur. Eğitim programının ilk oturumu yüz yüze kalan oturumları onların gerçekleştirilmiştir. Ön görüşme ve son görüşme gönüllü ebeveynler ile bire bir olarak araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Oturumlar süresince ebeveynlerin yaşantı ve tecrübelerini aktarabilecekleri özgür bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Oturum içeriklerine dair detaylar Ek 12'de yer almaktadır.

Tablo 4: Eylem Planları

Eylem Numarası	Eylem Haftası ve Tarihi	Eylem İçeriği
1. Eylem Planı	1. Hafta/ 27.02.2024-02.03.2024	• Katılımcı ebeveynlerin belirlenmesi • Yüz yüze gerçekleştirilecek ilk oturum için uygun gün, saat ve mekânın belirlenmesi • Ön görüşme ve ön testin gerçekleştirilmesi • 1, 2 ve 3. Oturumun gerçekleştirilmesi
2. Eylem Planı	2. Hafta/ 04.03.2024-10.03.2024	• 4, 5, 6 ve 7. Oturumun gerçekleştirilmesi
3. Eylem Planı	3. Hafta/ 12.03.2024-17.03.2024	• 8, 9 ve 10. Oturumun gerçekleştirilmesi
4. Eylem Planı	4. Hafta/ 21.03.2024-24.03.2024	• 11 ve 12. Oturumun gerçekleştirilmesi • Son görüşme ve son testin uygulanması

Eylem planlarının hafta hafta uygulanmasına dair açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

1. Hafta: 27.02.2024-02.03.2024

Eğitim programı ilan formunu dolduran gönüllü ebeveynler ile telefon aracılığı ile görüşülerek iletişim grubu oluşturulmuş ve yüz yüze gerçekleştirilecek ilk oturum için uygun gün ve saatin belirlenebilmesi amacıyla Google Form oluşturularak iletişim grubuna gönderilmiştir. Ön ve son görüşme için gönüllü olmak isteyen ebeveynler için de duyuru yapıp nitel aşamaya dahil olacak ebeveynler belirlenmiştir. Uygun tarih ve saatin belirlenmesinin ardından Muş ili belediyesinden müsait bilgi evi için izin alınmıştır. İlk oturum öncesinde nitel aşamaya gönüllü ebeveynler ile yarı yapılandırılmış ön görüşme formu aracılığıyla ön görüşme gerçekleştirilerek ses kaydı alınmıştır. Tüm ebeveynlere ön test uygulandıktan sonra eğitim programının ilk oturumu gerçekleştirilmiştir. *İlk oturumda* eğitim programının geliştirilmesinin nedeni olan hızlı dijitalleşme karşısında ebeveynlerin ne yapacağını bilememe hali ve yaşadıkları stres gözler önüne serilip yalnız olmadıkları hissetmeleri amaçlanmaktadır. Hızlı dijitalleşme, yanıltıcı medya manşetleri ve bilgi kirliliğinin sebep olduğu ahlaki panik halinin yerini alması beklenen; teknolojiden nasıl fayda sağlanabileceğini bilen, çocuğunun gelişim ihtiyaçlarının farkında hem kendisi hem çocukları için sağlıklı medya kullanım alışkanlıkları oluşturabilen modern/dijital ebeveyn olma yolculuğunun ilk adımları atılmaktadır.

İkinci oturum dahil sonraki tüm oturumlardan önce online toplantı bağlantısı araştırmacı tarafından iletişim grubu ile paylaşılmış ve makul bir süre katılımcılar beklendikten sonra oturuma başlanmıştır. Mazereti olan ya da tekrar izlemek isteyen ebeveynler için oturumlar kayıt altına alınarak eğitim programı süresince erişimine izin verilmiştir. *İkinci oturumda* dijital çağda yetişen çocukların sadece hayatta kalmak için değil iyi gelişmek için neye ihtiyacı olduğu, beyin gelişiminin nasıl gerçekleştiği ve eğitim programının sonraki oturumlarını oluşturan çocukların gelişimindeki 7 temel yapı taşı kısaca incelenmektedir. Teknolojinin gelişim üzerindeki olumlu ya da olumsuz etki oluşturabilecek kullanım şekilleri temel olarak incelenir sonraki oturumlarda detaylandırmak için zemin hazırlanır. Bu oturum sonraki oturumlar ve eğitim sürecinin ilerleyişi ve içeriği hakkında genel bir görünüm oluşturmayı amaçlamaktadır. *Üçüncü oturumda* ise 7 temel yapı taşının ilki olan “ilişkiler ve bağlar” önce gelişimsel bağlamda sonra teknoloji etkisi altında incelenmektedir. Temel evrensel bir ihtiyaç olan iletişimin çocuklardaki gelişme ve öğrenmeye etkisi, teknolojinin ilişkileri destekleyici ve köstekleyici kullanım şekilleri, ebeveynler için ilişkileri destekleyici teknoloji kullanım ipuçları ele alınmıştır.

2. Hafta: 04.03.2024-10.03.2024

Eğitim programının *dördüncü oturumunda* insan hayatında dilin yeri ve önemi, çocuklarda dil gelişimi süreci, dil becerilerini oluşturma sürecinde ebeveynin ve teknolojinin etkisi incelenip teknolojiyi ebeveynin rehberliğinde çocukların dil becerilerine faydalı şekilde kullanma ipuçları; *beşinci oturumda* uykunun çocuk gelişimi için önemi ve dijital yaşamın uyku alışkanlıklarına etkisi ile teknolojiyi uyku düzenine faydalı hale getirmek için ipuçları ve çocukların uyku rutininden teknolojinin çıkarılması için stratejiler ele alınmış; *altıncı oturumda* ise oyunun çocuk gelişimindeki yeri ve önemi, oyunun çocuğun diğer gelişim alanları üzerindeki etkisi, dijital çağda çocukların yeterince oyun oynayıp oynamadıkları ve değişen oyun faaliyetleri incelenmiştir. Neden çocukların oyun oynamadığı irdelenip teknolojinin çocuk oyunlarına destek ya da köstek olabileceği kullanım şekillerine yer verilmiştir. Aile ortamında etkileşimi ve kaliteli zamana arttırmak amacıyla ebeveynlerin çocukken oynadıkları oyunları çocuklarıyla paylaşma becerilerini artırma ve farklı geleneksel oyunları öğrenme fırsatı sağlanmıştır. Ayrıca evde yapılabilecek basit etkinlikler ve gözlem faaliyetleri paylaşılmıştır.

3. Hafta: 12.03.2024-17.03.2024

Eğitim programının *yedinci oturumunda* dijitalleşmenin artması ile hareketsizliğin de arttığı gerçeği sonucunda ortaya çıkan riskler ile çocuklarda fiziksel aktivitenin gelişim ve öğrenme üzerindeki etkisi incelenip ebeveynlerin çocuklarının fiziksel aktivitelerini desteklemesi ve geliştirmesi için ipuçları ele alınmıştır. *Sekizinci oturumda* çocukların sağlıklı gelişimi için gerekli beslenme ihtiyaçları ve teknolojinin çocukların yeme alışkanlıkları ile gıda tercihlerine etkisi ele alınmıştır. Ayrıca çocuklarda iyi beslenme alışkanlıkları oluşturmak için ebeveynlere ipuçlarını da içermektedir. *Dokuzuncu oturum* ise teknolojinin çocukların yürütücü işlev becerilerinin gelişmesine destek ya da engel olabileceği kullanım biçimleri ve destekleyici olmasını sağlayan ipuçları yer almaktadır. Ayrıca çocukların dikkat becerilerini artırmak için stratejiler incelenip etkili kitap okuma alıştırmaları yapılmıştır.

4. Hafta: 21.03.2024-24.03.2024

Eğitim programının *onuncu oturumunda* sağlıklı dijital alışkanlık kazanımı için çocukluğun önemi, ebeveynlerin dijital alışkanlıkları biçimlendirmedeki etkisi ve sağlıklı dijital alışkanlıklar geliştirme ipuçları yer almaktadır. Sağlıklı dijital alışkanlığın evdeki yansıması olan Aile Medya Planlaması yapmak ve uygulamak konusunda bilgi verilip alıştırmaları yapılmıştır. *On birinci oturumda* teknolojinin çocuklar için potansiyel riskleri ele alınmış ve bu riskleri engellemek ya da en aza indirmek için ipuçlarına yer verilmiştir. Son oturum olan *on ikinci oturumda* eğitim programında yer alan teknolojik ipuçları tekrar ele alıp, gözden geçirilerek gerek görülen eklemeler yapılmıştır. Eğitim programının kazanımları ve eksik yanları değerlendirilmiştir. Eğitim programının bireysel teknolojik alışkanlıklara ve ebeveynlik alışkanlıklarına yansımaları paylaşılmıştır. Eğitim programı sonrası değiştirilen ve değiştirilmek istenen teknolojik alışkanlıklar ifade edilmiştir. Aile ortamında sağlıklı dijital alışkanlıklar oluşturmak için yapılması gerekenler programın ışığında gözden geçirilmiştir. Son görüşme ve son test için araştırmacı ebeveynler ile bire bir buluşma sağlamıştır. Son görüşme için alınan yanıtlar ses kaydına alınmıştır.

3.2. Evren ve Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini okul öncesi düzeyindeki resmi ve özel anaokullarında eğitime devam eden çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise Muş ilinde yer alan resmi anaokullarında 2023-2024 eğitim öğretim yılında eğitimine devam eden okul öncesi dönem yaş aralığında çocuğu olan 17 ebeveyn

oluşturmaktadır. Çalışma grubu basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Evrene dahil olan tüm birimlerin, çalışma grubu içinde yer alabilmesinin bağımsız ve eşit şansa sahip olduğu örnekleme yöntemi basit seçkisiz örnekleme olarak ifade edilir.

Araştırmanın nitel aşamasında benzeşik örnekleme tekniği kullanılmış ve nicel aşamaya dahil olan ebeveynler arasından gönüllü olan 10 ebeveyn ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Benzeşik örneklemenin amacı, belirli bir alt grubu derinlemesine tanımlamaktır bu yüzden evren içinden küçük, homojen bir grup ile çalışmayı içerir (Koç Başaran, 2017). Araştırmacının homojen örnekler sayesinde daha anlamlı karşılaştırmalar yapmasını kolaylaştırabilir ve bu sayede homojen olan çalışmaların seçilmesiyle araştırma probleminin üstesinden daha kolay gelebilir (Yağar & Dökme, 2018). Araştırmanın katılımcılarına ait demografik bilgiler tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Grup	f	%
Cinsiyet	Erkek	5	29,4
	Kadın	12	70,6
Yaş	21-25	2	11,8
	26-30	5	29,4
	31-35	6	35,3
	36 ve üzeri	4	23,5
Ebeveyn Eğitim Durumu	İlköğretim	1	5,9
	Ortaokul	1	5,9
	Lise	3	17,6
	Yüksekokul	8	47,1
	Lisans	4	23,5
Evlilik Süresi	1-5 yıl	6	35,3
	6 ve üzeri	11	64,7
Zararlı Medya İçeriklerine Yönelik Bilgi ve Beceri Düzeyi Yeterliği	Evet	5	29,4
	Hayır	12	70,6

Çocuğun Cinsiyeti	Kız	5	29,4
	Erkek	4	23,5
	Hem kız hem erkek	8	47,1
Çocuğun Ekran Başında Geçirdiği Süre	0-1 sa.	4	23,5
	1-2 sa.	6	35,3
	2-3 sa.	3	17,6
	3 sa. ve üstü	4	23,5
Toplam		350	100,0

Tablo 4'te görüldüğü üzere, katılımcı ebeveynlerin 5'i (%29,4) erkek iken 12'si (%70,6) kadındır. Bu ebeveynlerin yaşları dikkate alındığında, 2'si (%11,8) 21-25 yaş, 5'i (%29,4) 26-30 yaş, 6'sı (%35,3) 31-35 yaş ve 4'ü (%23,5) de 36 yaş ve üzerindedir. Eğitim durumları dikkate alındığında, 1'i (%5,9) ilköğretim, 1'i (%5,9) ortaokul, 3'ü (%17,6) lise, 8'i (%47,1) yüksekokul ve 4'ü (%23,5) de lisans mezunudur. Araştırma kapsamında yer alan ebeveynlerin tamamı evlidir ve bunlardan 6'sı (%35,3) 1-5 yıl arası yıldır evli iken, 11'i (%64,7) de 6 ve üzeri yıldır evlidir. Bu ebeveynlerden 5'i (%29,4) zararlı medya içeriklerine yönelik bilgi ve beceri düzeylerini yeterli bulmakta iken, 11'i (%64,7) kendini bu konuda yetersiz görmektedir. Araştırmada yer alan ebeveynlerden sadece kız çocuğu olanların sayısı 5 (%29,4) iken, sadece erkek çocuğu olanların sayısı 4 (%23,5) ve hem kız hem de erkek çocuğu olan ebeveyn sayısı ise 8'dir (%47,1). Çocuklarının ekran başında geçirdikleri süre dikkate alındığında, 4'ü (%23,5) 0-1 saat, 6'sı (%35,3) 1-2 saat, 3'ü (%17,6) 2-3 saat ve 4'ü (%23,5) de 3 saat ve üstünde ekran başında süre geçirmektedirler.

3.3. Veri Toplama Araçları

EYMOEP eğitim programı ilk oturumu öncesinde iletişim grubu aracılığıyla ön ve son görüşme için gönüllü olmak isteyen ebeveynlere bilgilendirme ve duyurusu yapılmıştır. Oturum öncesinde araştırmanın nitel kısmı olan ön ve son görüşmeye gönüllü ebeveynler ile bireysel görüşmeler gerçekleştirilerek ses kaydı alınmıştır. Ebeveynler de kendilerini tanıtırak araştırma konusuna ilişkin yaşantılarını, tecrübelerini ve araştırma beklentilerini açıklamışlardır. Araştırmacı ön test formlarını ebeveynlere

dağıtarak formun nasıl doldurulması gerektiğine dair bilgilendirme yapmış ardından formun doldurulması için süre tanımıştır.

İlk oturumdan sonraki tüm oturumlar online toplantı platformu aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Son oturumun da yüz yüze gerçekleştirilmesi planlanmış fakat Ramazan ayının son günlerine denk gelmesi sebebiyle ebeveynlere zorluk olmaması açısından gerçekleştirilememiştir. 2'den 12'e kadar olan oturumların birçoğuna yine dikkat çekici video/animasyonlarla başlanmış; video/animasyonlar üzerine sohbet edilmiştir ve ardından araştırmacı tarafından sıradaki oturumun sunumu yapılmıştır. Her oturumun sonunda soru-cevap yapılmıştır. İçerik yoğunluğuna bağlı olarak her üç ya da dört oturumdan sonra içeriklere dair önemli kısımlardan araştırmacı tarafından Google Form aracılığı ile oluşturulmuş 10 soruluk testler uygulanarak hem ders takipleri sağlanmış hem de anlaşılmayan noktalar araştırmacı tarafından gelecek oturumlarda ya da iletişim grubu aracılığıyla tekrar edilip açıklanmıştır. Son oturumun ardından araştırmacı ebeveynler ile birebir görüşerek son test formunu iletip cevaplarını almıştır ve araştırmanın nitel kısmına gönüllü ön görüşmeye katılmış ebeveynler ile son görüşmeyi gerçekleştirilmiştir. EYMOEP eğitim programı oturumlarına ilişkin örnek oturumlar Ek 12'de verilmiştir.

Araştırmanın nicel kısmında ebeveynlerin sosyodemografik özelliklerini saptamak için demografik bilgi formu, Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Programı (EYMOEP)'nin ebeveynlerin medya aracılık becerilerine etkisini belirlemek amacıyla Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği (Şen vd., 2020), EYMOEP programının ebeveynlerin internet bağımlılık düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla Aile Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği (Eşgi, 2014), EYMOEP programının ebeveynlerin stres düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla Anne Baba Stres Ölçeği (Kaymak Özmen & Özmen, 2012), EYMOEP programının ebeveynlerin eleştirel okuryazarlığı düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği (Dal & Aktay, 2015) olmak üzere 5 farklı nicel veri toplama aracı kullanılmıştır.

Araştırmanın nitel kısmında ise Ebeveyn Görüşme Formu aracılığı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak veriler elde edilmiştir. Ebeveyn görüşmeleri için gönüllü ebeveynlerden oluşan 10 kişiyle 20-35 dakika arasında değişen sürelerde bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ses kaydı alınmıştır. Araştırmadan nitel ve nicel veri toplama araçları karma yönteminin doğasına uygun olarak birlikte

kullanılmıştır. Kullanılan veri toplama araçları ve araçların uygulanma zamanları tabloda sunulmaktadır.

Tablo 6. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları ve Araçların Uygulama Zamanları

Uygulama Zamanı	Ebeveyn Ön Görüşme Formu	Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği	Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği	Anne Baba Stres Ölçeği	İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği	Ebeveyn Son Görüşme Formu
Uygulama Öncesi	X	X	X	X	X	
Uygulama Sırası						
Uygulama Sonrası		X	X	X	X	X

Tüm veri toplama araçları ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından çalışmanın amacına yönelik olarak hazırlanmıştır. Form ebeveynlerin yaşlarına, cinsiyetlerine, sahip oldukları çocuk sayısı ve çocuk cinsiyetine, çocuklarının günlük internet kullanma süresine, hem çocuğun hem kendisinin zararlı medya içeriklerine dair bilgi düzeyini yeterli görüp görmediği konularına dair soruları içermektedir. Araştırmada kullanılan demografik bilgi formu Ek 5’de yer almaktadır.

3.3.2. Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği

Ölçek çocukları televizyon ve mobil araçları kullanırken okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin yaptıkları aracılık profillerini saptamaya yönelik bir ölçme aracıdır. Deneme formu 58 maddeden oluşan ölçek gerekli düzenlemeler sonucunda 43 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri, 1-5 arası puanlanan beşli Likert tipindedir. Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği genel toplam puanı 50 ve altı “aktif aracı”, 51-65 arası “değişken aracı”, 66 ve üstü olanlar ise “kısıtlayıcı aracı” rol olarak tanımlanır.

EÇEMAÖ'nun güvenilirlik düzeyleri, Cronbach'ın alfa katsayısı ile hesaplanarak; değerlerin güvenilirlik yönünden yüksek düzeyde ve kabul edilebilir olduğu görülmektedir (Pallant, 2017; Şen vd., 2020).

3.3.3. Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği

Ölçek, analizler sonucu 20 madde ve 4 alt boyuttan oluşan beşli Likert tipi ölçektir. Katılımcının genel puanı 80 ve üzeri ise “İnternet bağımlısı” olarak; 50–79 aralığındaysa “Sınırlı semptom gösteren” son olarak 49 puan altındaysa “Semptom göstermeyenler” şeklinde tanımlanmaktadır.

3.3.4. Anne Baba Stres Ölçeği

Kaymak Özmen & Özmen (2012) tarafından oluşturulan, ebeveynlerin gündelik hayatta çocuklarıyla kurdukları ilişkiye dair yaşadıkları stresi ölçmeye yönelik araç geliştirmeyi amaçlayan ölçektir. 16 madde içeren ve tek boyutlu yapıya sahip olan ölçekte dördümlü Likert tipi derecelendirme tercih edilmiştir. Ölçek sonucunda en düşük 16'iken en yüksek 64 skor alınabilmektedir. Ölçekteki bütün maddelerin toplam korelasyonları .34 ve .58 aralığında değişkenlik göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .85 olarak tespit edilmiştir.

3.3.5. İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği

Bireylerin internet okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesi amacıyla geliştirilen ölçek, 27 madde ve tek alt boyuttan oluşmaktadır. Beşli Likert şeklinde düzenlenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0,95 olarak hesaplanmıştır.

3.3.6. Ön ve Son Görüşme Formu

Araştırma kapsamında araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak, bağlama yönelik hazırlanan ve çalışma grubu tarafından cevaplandırılan yarı yapılandırılmış ön görüşme ve son görüşme formları aracılığıyla eğitim programının etkileri betimlenmeye çalışılmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine, Yıldız Teknik Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'nın araştırmanın etik olarak uygun olduğuna dair onay kararının alınmasının ardından araştırmaya yeni medya okuryazarlığı programı geliştirilmesi amacıyla, ihtiyaç

saptama süreci ile başlanmıştır. Bu amaçla, öncelikle gerekli olan kuramsal temelin oluşturulması için detaylı medya okuryazarlığı tanımlaması ve kapsamı, ulusal ve uluslararası konu ile ilişkili yapılan çalışmalar, yeni medya okuryazarlığının gerekliliği üzerine literatür taraması yapılmıştır. Bu bağlamda ebeveyn medya okuryazarlığı eğitimi ve yaklaşımları ile medya okuryazarlığında yetişkin eğitimine dair Dünya’da yapılan uygulamalar ve Türkiye’deki çalışmalar literatüre dayanarak incelenmiştir.

Daha sonra ebeveynlerin medya okuryazarlık eğitimine dair ihtiyaçlarının ve konu olarak önceliklerinin belirlenmesi amacıyla Aile İhtiyaç Belirleme Formu (Ek 3) okul öncesi dönem çocuğu olan 22 ebeveyne uygulanmıştır. Toplanan verilerin analizinde içerik analizi tekniğı kullanılmıştır ve oluşturulacak ebeveyn eğitimin hedefleri belirlenmiş ve içerik seçilerek programın çerçevesi oluşturulmuştur.

Eğitim programının hedef ve içerikleri araştırmacı tarafından detaylandırılıp eğitim sürecinde kullanılacak yöntem, teknik ve araç gereçlerin genel çerçevesi oluşturulmuştur. Ardından konu ile ilişkili alandaki uzmanlar ile görüşmeler gerçekleştirilerek ve hedef, içerik, yöntem, teknik ve araç gereçlere dair öneri ve düzeltmeler talep edilmiştir. Uzman görüşleri ve düzeltmeleri sonucunda eğitim programı nihai halini almıştır.

Araştırmacı tarafından Google Form aracılığıyla eğitim programının kapsam, amaç ve içeriğinin özetle yer aldığı, eğitim programına katılmak isteyen ebeveynler için iletişim bilgileri, çocuk sayısı ve çocuk yaşı, neden eğitime katılmak istediklerine dair soruların yer aldığı ilan formu hazırlanmıştır. Muş il Millî Eğitim Müdürlüğü’nün araştırma onayı alındıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi anaokullarının müdür, müdür yardımcıları ve öğretmenleri ile görüşülerek velilere yer aldığı ilan formu gönderilmiştir. Formu doldurarak eğitime katılmaya gönüllü olan ebeveynler için araştırmacı tarafından ebeveynlerin onayı alındıktan sonra iletişim grubu oluşturulmuştur. Gönüllü olan 10 ebeveyn ile yüz yüze ön görüşme gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya gönüllü olarak katılan ebeveynlerin tamamı ile eğitimin ilk oturumu yüz yüze gerçekleştirilmiştir. İlk oturum öncesinde Demografik Bilgi Formu, Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği (Şen vd., 2020), Aile Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği (Eşgi, 2014), Anne Baba Stres Ölçeği (Kaymak Özmen & Özmen,

2012), İnternet İçin Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği (Dal & Aktay, 2015)'nin yer aldığı ön test uygulanmıştır.

Kalan oturumlar çevrimiçi ortam aracılığıyla 2 ders saati süren eğitim programı etkinlikleri olarak yürütülmüştür. Son oturum sonrası, Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği (Şen vd., 2020), Aile Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği (Eşgi, 2014), Anne Baba Stres Ölçeği (Kaymak Özmen & Özmen, 2012), İnternet İçin Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği (Dal & Aktay, 2015)'nin yer aldığı son test katılımcılara uygulanmıştır. Gönüllü olarak ön görüşme gerçekleştirilen 10 ebeveyn ile son oturumun ardından yüz yüze son görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda kullanılan 4 farklı ölçme aracı ve kişisel bilgi formlarından elde edilen veriler uygun veri analiz programlarıyla analiz edilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgilerine ait bulgular için frekans (f) ve yüzde (%) raporlanmışken ölçeklerden elde edilen ölçme sonuçları için ise Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$) ve Medyan (Ortanca) değerleri sunulmuştur. Araştırmanın temel amaçları doğrultusunda hipotezler test edilirken gruptaki sayı az olduğu için nonparametrik istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Parametrik testler evrenin temsil etme kabiliyetine sahip büyük örneklem grubu uygulamaları yapıldığında standartlaştırılan testlerken nonparametrik testler evreni temsil etme gücü sınırlı, yeterli büyüklükte örneklem grubu olmayan, evrene dair katı varsayımda bulunulmayan testlerdir ve parametrik testlerin koşulları sağlanmadığında kullanılır (Cohen vd., 2002; Karagöz, 2010).

Bu amaçla ön test ve son testler arası karşılaştırmalar için örneklem bağımlı olduğu için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmışken, ön test ve son testlerin katılımcıların demografik özelliklerine göre karşılaştırılması amacıyla Mann Whitney-U ile Kruskal Wallis H testi tercih edilmiştir. Araştırmada istatistiksel analizlerin anlamlılığının test edilmesinde 0,05 değeri dikkate alınmıştır.

Araştırmada elde edilen nitel verilerin analiz için ise içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. Bir konu ile ilgili metnin ya da konuşmanın kapsamını yansıtan sözcük ya da sözcük grupları aracılığıyla sistemli olarak özetlenerek kategorilere ayrılması, araştırmacının belirlediği kurallar çerçevesinde kodlar oluşturma tekniğine içerik

analizi denilmektedir (Büyüköztürk vd., 2018). Bu doğrultuda içerik analizi sürecinde benzer nitel veriler temalar ile kategorilere ayrılarak düzenlenip ve ardından sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde irdelenip yorumlanır ve sonuçlar elde edilir (Eroğlu & Bektaş, 2016). Araştırmada genel olarak ebeveynlerin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu sorulara içten yanıtlamaları ve elde edilen yanıtların detaylı şekilde analiz etmek amaçlanmıştır. Yanıtlardan yola çıkılarak içerik analiz tekniği kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın nitel kısmının geçerlik ve güvenirlik sağlanması amacıyla alınan önlemler Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 7. Araştırmada Alınan Geçerlik ve Güvenirlik Önlemleri

Geçerlik	İç Geçerlik	Uzman görüşünü
		Katılımcının onayı
		Etkileşimin uzun süreli olması
		Alıntının doğrudan yapılması
	Dış geçerlik	Ölçeklerin ve sürecin ifade edilmesi
		Verilerin analizine yönelik sürecin ifade edilmesi
		Örneklemin niteliklerinin ifade edilmesi
		Örneklemin seçilme biçiminin ifade edilmesi
		Araştırmanın uygulama sürecinin açıklanması
		Uygulayıcının görevinin açıklanması
		Araştırma yönteminin seçilme sebebinin belirtilmesi
		Geçerlik ve güvenirliğe yönelik önlemlerinin belirtilmesi
Güvenirlik	İç Güvenirlik	Amaçlı örneklem tercihi
		Veri kaybını önlemek amacıyla kayıt cihazı kullanılması
	Dış Güvenirlik	Yorum yapılmaksızın bulguların verilmesi
		Sonuç bölümünde verilerin uygun biçimde tartışılması
		Verilerin tutarlılığının kontrolü

4. BULGULAR

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik yeni medya okuryazarlığı eğitim programının hazırlanması ve hazırlanan programın ebeveynlerin medya aracılık becerileri, internet bağımlılık düzeyleri, stres düzeyleri ve eleştirel okuryazarlık düzeylerine etkisinin incelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda bu bölümde, bir önceki bölümde açıklanan yöntemlerle elde edilen verilerin her bir alt problemle ilgili istatistik tekniklerle yapılan çözümlemeleri ve elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Bulgular

Araştırmaya yönelik ilk alt amaç bağlamında okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin medya aracılık düzeyleri ön test ile son test skorları kıyaslanarak ve toplanan veriler Tablo 7 ile 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Ebeveynlerin Medya Aracılık Düzeyleri Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Ön test				Son test			
	Min.	Mak.	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Mak.	$\bar{X}$	Medyan
ADES	31,00	66,00	48,41	47,0	38,00	70,00	54,23	53,0
KDES	24,00	53,00	40,47	41,0	34,00	52,00	43,88	44,0
KSIN	16,00	30,00	27,41	29,0	18,00	30,00	27,58	29,0
AYOR	4,00	20,00	15,23	16,0	8,00	20,00	16,82	18,0
KENG	4,00	20,00	13,05	14,0	7,00	20,00	14,94	15,0
ASIN	8,00	18,00	12,52	13,0	9,00	20,00	14,47	15,0

Tablo 7’de görüldüğü üzere, ebeveynlerin medya aracılık düzeyi ölçeğinin aktif destekleyici (ADES) alt boyutunun ön test puan ortalamaları $\bar{X}$ =48,41 iken, kısıtlayıcı destekleyici (KDES) alt boyutunda $\bar{X}$ =40,47, kısıtlayıcı sınırlayıcı (KSIN) alt

boyutunda $\bar{X}=27,41$, aktif yorumlayıcı alt boyutunda (AYOR) alt boyutunda $\bar{X}=15,23$, kısıtlayıcı engelleyici alt boyutunda (KENG) $\bar{X}=13,05$ ve aktif sınırlayıcı (ASIN) alt boyutunda ise $\bar{X}=12,52$ olarak elde edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarından alınan son test puanları dikkate alındığında, aktif destekleyici alt boyutunun son test puan ortalamaları $\bar{X}=54,23$ iken, kısıtlayıcı destekleyici alt boyutunda $\bar{X}=43,88$, kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyutunda $\bar{X}=27,58$, aktif yorumlayıcı alt boyutunda $\bar{X}=16,82$, kısıtlayıcı engelleyici alt boyutunda $\bar{X}=14,94$ ve aktif sınırlayıcı alt boyutunda ise $\bar{X}=14,47$ olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen ön test ile son test skorları dikkate alındığında tüm alt boyutlarda son test puanları daha yüksektir. Ancak özellikle aktif destekleyici alt boyutunda daha yüksek bir artış görülmektedir.

Elde edilen bu farklılıkları istatistiksel olarak test etmek amacıyla yapılan analizlere ait bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 9. Ebeveynlerin Medya Aracılık Düzeyleri Ön Test ile Son Test Puanları Karşılaştırılmasına Ait Wilcoxon Testi Sonuçları

Ölçek	Sıralar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
ADES	Negatif Sıralar	3	7,33	22,00	-2,58	0,010*
	Pozitif Sıralar	14	9,36	131,00		
	Eşit	0				
	Toplam	17				
KDES	Negatif Sıralar	7	6,00	42,00	-1,35	0,177
	Pozitif Sıralar	9	10,44	94,00		
	Eşit	1				
	Toplam	17				
KSIN	Negatif Sıralar	4	8,63	34,50	-0,36	0,719
	Pozitif Sıralar	8	5,44	43,50		
	Eşit	5				
	Toplam	17				
AYOR	Negatif Sıralar	4	4,13	16,50	-2,04	0,042*
	Pozitif Sıralar	9	8,28	74,50		
	Eşit	4				
	Toplam	17				
KENG	Negatif Sıralar	5	5,60	28,00	-1,23	0,220
	Pozitif Sıralar	8	7,88	63,00		

	Eşit	4				
	Toplam	17				
ASIN	Negatif Sıralar	4	6,25	25,00		
	Pozitif Sıralar	13	9,85	128,00		
	Eşit	0			-2,45	0,014*
	Toplam	17				

* $p < 0,05$; pozitif sıralar: son test > ön test, negatif sıralar: ön test > son test

Tablo 8’de görüldüğü üzere, ebeveynlerin aktif destekleyici ($Z = -2,58$; $p < 0,05$), aktif yorumlayıcı ($Z = -2,04$; $p < 0,05$) ve aktif sınırlayıcı ($Z = -2,45$; $p < 0,05$) alt boyutlarındaki ön test ile son test puanları karşılaştırıldığında istatistiksel yönden anlam ifade eden fark tespit edilmiştir. Sıra ortalamaları ve medyan değerleri dikkate alındığında farkın kaynağının son testler olduğu görülmektedir. Medya okuryazarlığı ölçeğinin kısıtlayıcı destekleyici ($Z = -1,35$; $p > 0,05$), kısıtlayıcı sınırlayıcı ($Z = -0,36$; $p > 0,05$) ve kısıtlayıcı engelleyici ($Z = -1,23$; $p > 0,05$) alt boyutlarında ise ön test ve son test skorları karşılaştırıldığında istatistiksel yönden fark yoktur.

4.2. İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular

Araştırmaya dair ikinci alt amaç bağlamında okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin internet bağımlılık düzeyleri ön test ve son test puanları karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 9 ile 10’da yer almaktadır.

Tablo 10. Ebeveynlerin İnternet Bağımlılığı Düzeyleri Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Ön test				Son test			
	Min.	Mak.	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Mak.	$\bar{X}$	Medyan
ACIB	0,00	47,00	19,94	15,0	0,00	33,00	14,53	10,0
SOS	0,00	12,00	4,88	4,0	0,00	9,00	3,77	2,0
İŞLEV	0,00	13,00	4,24	3,0	0,00	14,00	3,88	3,0
YOKS	0,00	11,00	4,65	3,0	0,00	8,00	3,53	4,0
KG	0,00	16,00	6,18	5,0	0,00	10,00	3,35	2,0

Tablo 9’da görüldüğü üzere, ebeveynlerin internet bağımlılığı ölçeğinin geneli (ACIB) ön test puan ortalamaları $\bar{X} = 19,94$ iken, sosyal soyutlanma (SOS) alt boyutunda

$\bar{X}=4,88$, İşlevsizlik (İŞLEV) alt boyutunda $\bar{X}=4,24$, yoksunluk alt boyutunda (YOKS) alt boyutunda $\bar{X}=4,65$ ve kontrol güçlüğü (KG) alt boyutunda ise $\bar{X}=6,18$ olarak elde edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarından alınan son test puanları dikkate alındığında, ölçeğin geneli son test puan ortalamaları $\bar{X}=14,53$ iken, sosyal soyutlanma alt boyutunda $\bar{X}=3,77$, işlevsizlik alt boyutunda $\bar{X}=3,88$, yoksunluk alt boyutunda $\bar{X}=3,53$ ve kontrol güçlüğü alt boyutunda ise $\bar{X}=3,35$ olarak elde edilmiştir. Elde edilen ön test ve son test puanları dikkate alındığında tüm alt boyutlarda son test puanlarının daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Ebeveynlerin İnternet Bağımlılığı Düzeyleri Ön Test ile Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına Ait Wilcoxon Test Sonuçları

Ölçek	Sıralar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
ACIB	Negatif Sıralar	12	7,88	94,50	-1,37	0,170
	Pozitif Sıralar	4	10,38	41,50		
	Eşit	1				
	Toplam	17				
SOS	Negatif Sıralar	10	7,10	71,00	-1,17	0,242
	Pozitif Sıralar	4	8,50	34,00		
	Eşit	3				
	Toplam	17				
İŞLEV	Negatif Sıralar	10	7,45	74,50	-0,83	0,408
	Pozitif Sıralar	5	9,10	45,50		
	Eşit	2				
	Toplam	17				
YOKS	Negatif Sıralar	10	7,80	78,00	-1,03	0,305
	Pozitif Sıralar	5	8,40	42,00		
	Eşit	2				
	Toplam	17				
KG	Negatif Sıralar	10	7,45	74,50	-2,04	0,042*
	Pozitif Sıralar	3	5,50	16,50		
	Eşit	4				
	Toplam	17				

*p<0,05; pozitif sıralar: son test>ön test, negatif sıralar: ön test>son test

Tablo 10’da görüldüğü üzere, ebeveynler ölçeğın geneli ($Z=-1,37$; $p>0,05$) ile sosyal soyutlanma ($Z=-1,17$; $p>0,05$), işlevsizlik ($Z=-0,83$; $p>0,05$) ve yoksunluk ($Z=-1,03$; $p>0,05$) alt boyutlarından aldıkları ön test ve son test skorları kıyaslandığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur. Ölçeğın kontoalt boyutunda ise ön test ve son test puanları karşılaştırıldığında istatistiksel yönden anlamlı fark belirlenmiştir ($Z=-2,04$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları ve medyan değerleri dikkate alındığında farkın kaynağının son testler olduğı görölmektedir.

4.3. Üçüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular

Araştırmaya dair üçüncü alt amaç bağlamında okul öncesi dönem çocuğı olan ebeveynlerin stres düzeyleri ön test ve son test puanları karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 12. Ebeveynlerin Stres Düzeyleri Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Ön test				Son test			
	Min.	Mak.	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Mak.	$\bar{X}$	Medyan
STRES	20,00	46,00	30,94	31,0	21,00	41,00	29,06	29,05

Tablo 11’de görüldüğü üzere, ebeveynlerin stres ölçeğinden aldıkları ön test puan ortalaması $\bar{X}= 30,94$ iken son test puan ortalaması $\bar{X}= 29,06$ olarak elde edilmiştir. Ebeveynlerin stres düzeylerinde ön testten son teste sınırlı bir düşme görönmektedir.

4.4. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt amacı bağlamında okul öncesi dönem çocuğı olan ebeveynlerin internet eleştirel okuryazarlık düzeyleri ön test ve son test puanları karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 12’te verilmiştir.

Tablo 13. Ebeveynlerin İnternet Eleştirel Okuryazarlık Düzeyleri Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Ön test				Son test			
	Min.	Mak.	Ortalama	Medyan	Min.	Mak.	Ortalama	Medyan
IEOY	43,00	69,00	53,88	55,0	45,00	70,00	54,77	56

Tablo 13'te görüldüğü üzere, ebeveynlerin internet eleştirel okuryazarlık ölçeğinden aldıkları ön test puan ortalaması $\bar{X}= 53,88$ iken son test puan ortalaması $\bar{X}= 54,77$ olarak elde edilmiştir. Ebeveynlerin internet eleştirel okuryazarlık düzeylerinde ön testten son teste sınırlı bir artış görünmektedir.

4.5. Sekizinci Alt Amaca Yönelik Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt amacı bağlamında Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okur Yazarlığı Eğitim Programı (EYMOEP) eğitim programına yönelik ebeveyn görüşleri ve uygulamaları eğitim programına katılmış olan on ebeveyn ile eğitim programı uygulamasından önce ve sonra yapılan görüşmelerde uzman görüşü alınarak araştırmacının hazırlamış olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Sorularda ana tema olarak program hakkında, program içeriği, bireysel ve ebeveynlik katkıları, etkinlikler ve değerlendirme kategorilerine ilişkin sorular sorulmuştur (Ek 10-11). Ön ve son görüşmeye katılan ebeveynler aynı olup gizliliği sağlamak açısından ebeveynler E2, E3, E4, E5, E6, E7, E9, E10, E15, E17 olarak isimlendirilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği tercih edilmiştir. Ses kaydına alınan görüşmelere ilişkin çözümlemeler aşağıdaki gibidir.

4.5.1. Ön Görüşme Verileri

Veriler, EYMOEP eğitim programı uygulamasından önce çalışma grubu içinden gönüllü olan 10 ebeveyn ile, eğitim programına katılma amaçları ve programdan beklentileri ile ilgili sorulara verdikleri cevaplardan oluşmaktadır. Öncelikle bu veriler kategorilere ayrılmış ve ardından her bir kategori kodlarla açıklanmıştır.

Ebeveynlere “Eğitim programına katılma amacınız nedir?” sorusu yöneltilerek eğitim programına katılma amaçları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 13'te ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar gösterilmiştir.

Tablo 14. Eğitim Programına Katılma Amaçları

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
Eğitim Programına Katılma Amaçları	Dijital ve Sosyal Medya Kullanımı	E2 E4 E9	3
	Ebeveynlik Becerilerini Geliştirme	E3	4

	E7	
	E10	
	E15	
İletişim ve Yönlendirme	E6	2
	E17	
Sosyal İletişim Araçlarının Kullanımını Azaltma	E5	1

Dijital ve Sosyal Medya Kullanımı koduna dair; ebeveynler, dijital ve sosyal medya kullanımının çocukları üzerindeki etkilerini yönetmek ve bu konuda bilinçlenmek istemektedirler. Ve eğitim programlarının bu konuda kapsamlı bilgi ve stratejiler sunması beklenmektedir. Bu görüşü yansıtan cevaplar aşağıdaki gibidir:

E2: Dijital ve sosyal medyayı sağlıklı kullanma hususunda hem kendimi hem de çocuklarımı eğitmek ve geliştirmek amacıyla vereceğiniz eğitime katılmak istiyorum.

E4: Sosyal Medyayı çocuklar için verimli kullanmak

E9: Çocuğumun telefon televizyon bağımlısı olmasını istemiyorum bu yüzden bilgilenmek için

Ebeveynlik Becerilerini Geliştirme koduna dair; ebeveynler, daha bilinçli ve bilgili olmak adına eğitimlere katılmak istemektedirler. Bu, ebeveynlerin kendilerini geliştirme isteğini ve çocuklarına daha iyi rehberlik etme arzusunu göstermektedir. Bu görüşü yansıtan cevaplar aşağıdaki gibidir:

E3: Bilinçli bir ebeveyn olmak için

E7: Daha bilgili ebeveyn olmak için

E10: Çocuklarımı daha iyi anlayabilmek için

E15: Çocuklarımı yetiştirirken kendime katkı sağlayacak bir eğitim olduğunu düşünüyorum

İletişim ve Yönlendirme koduna dair; çocukları ile daha iyi iletişim kurmak ve onları doğru yönlendirmek ebeveynlerin öncelikli hedeflerinden biri olduğunu göstermektedir. Bu, çocukların duygusal ve sosyal gelişimleri açısından önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu görüşü yansıtan cevaplar aşağıdaki gibidir:

E6: Çocuğuma faydalı olmak için

E17: Çocuğumla daha iyi iletişim kurabilmek ve onu doğru yönlendirebilmek için

Sosyal İletişim Araçlarının Kullanımını Azaltma koduna dair; ebeveynler, çocuklarının sosyal iletişim araçlarını aşırı kullanmalarını engellemek istemektedir. Bu da ebeveynlerin teknoloji bağımlılığı konusundaki endişeleri ortaya koymakta ve eğitim programının bu konuda çözüm önerileri sunmasını beklediklerini göstermektedir. Bu görüşü yansıtan cevaplar aşağıdaki gibidir:

E5: Kronikleşen sosyal iletişim araçların kullanımını azaltmak

Ön görüşmede ikinci olarak ebeveynlere “Eğitim programının siz hazırlayacak olsaydınız programa ne eklerdiniz?” sorusu yöneltilerek eğitim programı içeriğine dair beklentileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 14’te ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar yer almaktadır.

Tablo 15. Eğitim Programı İçeriği ile İlgili Beklentiler Ön Görüşme

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
Eğitim Programı İçeriği ile İlgili Beklentiler	Mevcut Programın İçeriğın Yeterliliğı	E2	4
		E3	
		E4	
		E15	
	Teknoloji ve Medya Kullanımını Azaltma Yöntemleri	E5	6
		E6	
		E7	
		E9	
		E10	
		E17	

Ebeveyn programı içeriğı ile ilgili beklentiler tabloya incelendiğinde ebeveynlerin programın halihazırda ihtiyaç duydukları konuları içerdiğine inandıkları fakat bazı ebeveynlerin spesifik konuların programa eklenmesini talep ettiğı, özellikle de teknoloji kullanımını azaltma yöntemleri konusunda daha fazla bilgi istedikleri ortaya konmuştur.

Ebeveynlerin bir kısmı, mevcut programın zaten ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlendiğini belirtmektedir. Ayrıca ebeveynlerin geneli çocuklarının dijital medya

ve sosyal medya kullanımlarını kontrol etmek ve bu konuda rehberlik edebilmek için daha fazla bilgi ve strateji talep etmektedir.

Bu analizler, katılımcıların eğitim programından temel olarak üç ana beklentiye sahip olduğunu göstermektedir:

1. Dijital ve sosyal medyanın sağlıklı kullanımı hakkında bilgi edinme.
2. Ebeveynlik becerilerini geliştirme.
3. Çocuklarına daha iyi rehberlik edebilme.

4.5.2. Son Görüşme

Veriler, EYMOEP eğitim programı uygulamasından sonra çalışma grubu içinden gönüllü olan, ön görüşmeye katılmış 10 ebeveyn ile, eğitim programından beklentileri, eğitim programının beklentilerini karşılama durumu, eğitim programına eklenmesini ya da çıkarılmasını istedikleri konular, medya okuryazarlığı eğitiminin bireysel katkıları ve ebeveynliğe katkıları ayrıca medya okuryazarlığı eğitiminin çocuklarına katkıları ile ilgili sorulara verdikleri cevaplardan oluşmaktadır. Öncelikle bu veriler kategorilere ayrılacak ve ardından her bir kategori kodlarla açıklanacaktır.

Ebeveynlere “Eğitim programından beklentiniz neydi?” sorusu yöneltilerek eğitim programından beklentileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 15’te ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar gösterilmiştir.

Tablo 16. Eğitim Programı İçeriği ile İlgili Beklentiler Son Görüşme

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
Eğitim Programından Beklentiler	Medya Okuryazarlığı	E2	5
		E3	
		E7	
		E9	
		E17	
	Dijital Çağ ve Çocuk Yetiştirme	E4	3
		E5	
		E15	
	Ebeveynlik Becerilerini Geliştirme	E6	2
		E10	

Bu kategoride ebeveynlerin büyük çoğunluğu medya okuryazarlığı hakkında bilgi sahibi olmayı ve çocuklarını medyanın zararlarından korumayı hedeflediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, dijital çağın olumlu yönlerini çocuklarına nasıl aktaracakları konusunda beklentileri bulunmaktadır.

Ebeveynler medya okuryazarlığının ne olduğunu öğrenmek ve bu bilinci hem kendileri hem de çocukları için kazanmak istediklerini ifade etmişlerdir. Bu beklentiler, medyanın zararları hakkında bilgi edinmek ve medya kullanımını kontrol altına almak üzerine yoğunlaşmaktadır. *Medya Okuryazarlığı* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E2: Medya okuryazarlığı ile ilgili bilgi edinmek ve çocuklarımı medyanın zararlarından korumak.

E3: Medya okuryazarlığının ne olduğunu ve bu eğitimin gerçek hayattaki yansımalarının ne olacağını öğrenmek.

E7: Medya kullanımında kontrolü sağlayabilmek.

E9: Medya kullanımında kontrollü yaklaşım konusunda öneriler almak.

E17: Teknolojiyi ve buna bağlı medyayı çocuğumla nasıl etkin kullanabileceğimi öğrenmek.

Ebeveynler dijital çağda çocuklarını daha olumlu bireyler olarak yetiştirmek ve medyanın olumsuz etkilerinden korumak istemişlerdir. Bu bağlamda, ebeveyn olarak çocuklarına daha faydalı olma arayışındadırlar. *Dijital Çağ ve Çocuk Yetiştirme* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E4: Dijital çağda çocuklarımızı olumlu bireyler haline getirmeyi öğrenmek.

E5: Dijital çağın olumlu yönlerini çocuklara açıklamayı öğrenmek.

E15: İnternet kullanırken çocuğuma yaklaşımım nasıl olmalı, neler yapmalıyım öğrenmek.

Bazı ebeveynler dijital çağın olumlu yönlerini çocuklara nasıl anlatabileceklerini ve bu konuda nasıl yol gösterebileceklerini öğrenmeyi beklemişlerdir. *Ebeveynlik Becerilerini Geliştirme* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E6: Çocuğuma daha faydalı bir ebeveyn olabilmek.

E10: Çocuğumu televizyondan uzaklaştırmayı ve ani öfke nöbetlerini nasıl kontrol edeceğimi öğrenmek.

Ebeveynlere “Eğitim programı beklentilerinizi ne derece karşıladı? Açıklayın lütfen.” sorusu yöneltilerek eğitim programından beklentilerinin ne derece karşılandığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 16’da ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar gösterilmiştir.

Tablo 17. Eğitim Programı Beklentileri Karşılama Durumu

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
Eğitim Programı Beklentileri Karşılama Durumu	Tam Karşılama	<i>E2</i>	7
		<i>E3</i>	
		<i>E4</i>	
		<i>E5</i>	
		<i>E6</i>	
		<i>E9</i>	
		<i>E15</i>	
	Kısmi Karşılama	<i>E7</i>	3
		<i>E10</i>	
		<i>E17</i>	

Çoğu katılımcı, eğitim programının beklentilerini karşıladığını ve ebeveyn olarak kendilerine değerli bilgiler kattığını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar, kendilerini suçlu hissetmeden nasıl hareket edeceklerini öğrenmişlerdir. Katılımcılar, eğitim programının beklentilerini büyük ölçüde karşıladığını belirtmiştir. Programın ebeveynlere çok faydalı olduğu ve medyada geçirdikleri süreyi daha dikkatli değerlendirmelerine yardımcı olduğu vurgulanmıştır. Katılımcılar, eksik yönlerini tamamlayıcı bir süreç olarak değerlendirdikleri programdan büyük oranda memnun kalmışlardır. Katılımcılar, ebeveyn olarak eksikliklerinin farkına varmalarını sağlayan programın, bu eksiklikleri gidermelerine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Eğitimci ve eğitimin içeriği konusunda olumlu geri bildirimler verilmiştir. Programın katılımcıların beklentilerini yeterli düzeyde karşıladığı ve bazı konularda farklı bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olduğu ifade edilmiştir. Bu süreçte, çocuklarına karşı daha bilinçli davranışlar sergileyebilmişlerdir.

Tam Karşılama koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E2: Program çok faydalı oldu. Artık çocuklarımızın medyada geçirdikleri süreyi daha dikkatli ve aktif değerlendiriyoruz.

E3: Çok olumlu geçti, bana ebeveyn olarak çok bilgi kattı. Bilmediğim birçok şeyi öğrendim.

E4: Ebeveyn olarak eksik yönlerimizi tamamlayıcı bir süreç olduğu kanaatindeyim.

E5: Ebeveyn olarak eksiklerimizin farkına varmamızı sağladı.

E6: Hocamız bu konuda çok iyi hazırlanmıştı, çok fazla emek vardı. Bu nedenle beklentimi çok iyi bir şekilde karşıladı.

E9: Çok verimli geçtiğini düşünüyorum. Çocuğuma medya kullanımında neler yapıp yapmayacağım konusunda artık daha bilgiliyim.

E15: Çok güzel ve başarılı bir eğitimdi. Bazı konularda kendimi çok suçluyordum. Nasıl davranmam gerektiğini bilmiyordum. Şimdi çocuğumla bir düzen oluşturduk. Onu tamamen uzak tutmadım. Nasıl verimli olabiliriz, bunu öğrendim.

Kısmi Karşılama koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E7: Bazı konularda farklı bakış açısı geliştirmemi sağladı.

E10: Yarı yarıya beklentimi karşıladı, sınır koydukça çocuğum daha sakin olmaya başladı.

E17: Beklentimi olması gerektiği kadar karşıladı. Eğitimcimizin bilgi ve tecrübesinin ne kadar fazla olduğunu anladım. Birçok yeni bilgi ve davranışa sahip oldum. Hem kendim hem ailem hem de çocuğumla medya kullanımımızın ölçütlerini kavrayabildim

Ebeveynlere “Eğitim programını siz hazırlayacak olsaydınız programa ne eklerdiniz?” sorusu yöneltilerek eğitim programında eksik gördükleri yanlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 17’de ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar gösterilmiştir.

Tablo 18. Eğitim Programına Eklenecekler

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
----------	-----	--------------	---------

Eğitim Programına Ekleneceler	Eklenecek Bir Şey Yok	E2	7
		E3	
		E4	
		E7	
		E9	
		E10	
		E15	
	Daha Fazla Oturum ve Örnek	E6	2
		E17	
	Dijital Çağın Olumsuzlukları	E5	1

Ebeveynlerin çoğu, programın kapsamının yeterli olduğunu ve ek bir şey eklemeye gerek duymadıklarını belirtmiştir. Bu, programın iyi yapılandırılmış ve kapsamlı olduğunu göstermektedir. *Eklenecek Bir Şey Yok* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E2: Program her açıdan yeterliydi.

E3: Eklenecek bir şey yoktu bence.

E4: Eklenecek bir şeyler olmadığını düşünüyorum.

E7: Program bu konuda yeterince doluydu.

E9: Genel olarak programda olması gereken her şeyin var olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden ekleyeceğim bir şey olacağını sanmıyorum.

E10: Yeterli olduğunu düşündüğüm için ekleme yapmazdım.

E15: Program yeterliydi, bir şey eklemezdim.

Ebeveynlere yönelik dijital çağın olumsuzluklarının olumlu hale nasıl çevrileceği gibi konuların eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, programın faydalı olması nedeniyle birkaç oturum daha eklenmesi önerilmiştir. *Daha Fazla Oturum ve Örnek* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E6: Faydası fazla olduğu için birkaç oturum daha eklerdim.

E1: Konu içeriklerinde belki birkaç örnek daha eklenebilirdi. Genel ölçütleri ile yeterli bir programdı.

Ebeveynlerin çoğu programın yeterli olduğunu düşünmekte, ancak birkaç kişi daha fazla oturum veya dijital çağın olumsuzluklarını olumluya çevirme konusunda eklemeler yapılabileceğini belirtmiştir. *Dijital Çağın Olumsuzlukları* koduna dahil edilen ebeveyn görüşü;

E5) Ebeveynlere yönelik dijital çağın olumsuzlukları olumlu hale nasıl çevrilir, bunu eklemek isterdim.

Ebeveynlere “Eğitim programını siz hazırlayacak olsaydınız neyi çıkarırdınız?” sorusu yöneltilerek eğitim programında önemsiz ya da gereksiz gördükleri yanlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 18’de ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar gösterilmiştir.

Tablo 19. Eğitim Programından Çıkarılacaklar

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
Eğitim Programından Çıkarılacaklar	Çıkarılacak Bir Şey Yok	E2	10
		E3	
		E4	
		E5	
		E6	
		E7	
		E9	
		E10	
		E15	
		E17	

Genel olarak ebeveynler programdan bir şey çıkarmayı gerekli görmemişlerdir. Ebeveynler programın hiçbir kısmının çıkarılmasını önermemektedirler. Programın genel yapısının faydalı olduğu düşünülmektedirler. Ebeveyn görüşleri şu şekildedir;

E2: Fikrim yok.

E3: Her şey tamdı.

E4: Gerekli olmadığını düşünüyorum.

E5: Gereksiz bir şey görmedim.

E6: Çok faydalı bir eğitim programı olduğu için çıkarılacak bir şey bulamadım.

E7: Bir şey çıkarmazdım.

E9: Çıkaracağım bir şey olmazdı. Her şey yerinde ve olması gereken şeyler mevcuttu.

E10: Programdan hiçbir şey çıkarmazdım. Verilen örneklerle sunumuyla başarılı bir programdı.

E15: Hiçbir şeyi çıkarmazdım.

E17: Her şey olması gerektiği gibiydi, bir şey çıkarmazdım.

Ebeveynlere “Medya okuryazarlığı eğitimi bireysel olarak size neler kattı?” sorusu yöneltilerek eğitim programı sayesinde edindikleri bilgi ve beceriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 19’da ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar gösterilmiştir.

Tablo 20. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Bireysel Katkıları

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Bireysel Katkıları	Eleştirel ve Bilinçli Medya Kullanımı	E2	4
		E3	
		E6	
		E17	
	Ebeveynlik Becerileri	E9	3
		E10	
		E15	
	Eksik Becerilerin Keşfi	E4	3
		E5	
		E7	

Ebeveynler medya içeriklerine daha eleştirel bakmayı öğrendiklerini ve ebeveynlik becerilerinin geliştiğini belirtmişlerdir. Çocuklarına daha doğru yaklaşım sergileyebildiklerini ifade etmişlerdir.

Medyaya daha eleştirel bir bakış açısıyla bakmalarını ve çocuklarının medya ile olan teması konusunda daha dikkatli olmalarını sağlamıştır. Ebeveynler, medya konusunda

daha bilinçli bireyler haline gelmişlerdir. *Eleştirel ve Bilinçli Medya Kullanımı* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E2: Medyaya daha eleştirel bir bakış açısıyla bakmamı sağladı. Çocuklarımın medya ile olan teması konusunda daha dikkatli davranmamı sağladı.

E3: Medya için daha bilinç sahibi bir birey oldum. İçerik bilgilerinde daha dikkatli olmamı sağladı

E6: Sosyal medyada, tablette, TV'de vs. ne kadar zaman geçirmem gerektiğini öğrendim. Etkili medya kullanımını öğrendim.

E17: Bir birey olarak hem kendime hem de çocuklarıma karşı medyanın olumlu olumsuz yönlerini anlatabileceğim kadar bilgi sahibi oldum. Daha doğru yönlendirmeler yapabileceğim beceriler kazandım.

Çocuklarına ve diğer çocuklara nasıl yaklaşmaları gerektiği konusunda fikirler edinmişlerdir. Eğitim sayesinde çocuklarına karşı olumsuz davranışların önüne geçerek daha doğru ve bilinçli bir şekilde davranabilmişlerdir. Bireysel katkıları sorulduğunda dahi ebeveynlik becerilerine dair kazanımlarını ifade etmişlerdir. *Ebeveynlik Becerileri* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E9: Çocuğuma ve diğer çocuklara nasıl yaklaşacağım konusunda bana fikirler, bilgiler sağladı. Bundan sonraki süreçte çocuğuma karşı yaklaşacağım olumsuz davranışların önüne geçerek çocuğuma daha doğru davranmam konusunda olumlu katkıları oldu.

E10: Doğru bildiğim yanlışlarımı görmemi sağladı. Çocuklarımı ekrandan uzak tutup onlarla zaman geçirmenin kıymetini anlamamı sağladı.

E15: Çocuğuma öncekine göre daha fazla sorular soruyorum. İnternet başında neredeyse tek başına vakit geçirmiyor. O da benimle fikirlerini paylaşmaktan mutluluk duyuyor.

Ebeveynler spesifik olarak belirmeseler de bireysel olarak eksiklik hissettikleri ya da eğitim programı sayesinde eksikliklerini fark ettikleri konuların olduğunu ifade ederek eğitim programının bu konuda bireysel olarak katkı sağladığını belirtmişlerdir. *Eksik Becerilerin Keşfi* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E4: Eksik kalan yönlerimi geliştirmemi sağladı.

E5: Bu konuda eksikliklerimin farkına varmamı sağladı.

E7: Benim için sıkıntı oluşturan bazı konulara farklı bakış açısı oluşturdu.

Ebeveynlere “Medya okuryazarlığı eğitimi bir anne/baba olarak ebeveynliğinize neler kattı?” sorusu yöneltilerek eğitim programı sayesinde edindikleri ebeveynlik bilgi ve becerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 20’de ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar gösterilmiştir.

Tablo 21. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Ebeveynliğe Katkıları

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Ebeveynliğe Katkıları	Medya Kullanımını ve Kontrol Etme Becerisi	E2	5
		E3	
		E6	
		E10	
		E15	
	Ebeveynlik Becerileri ve Bilinçlenmesi	E4	5
		E5	
		E7	
		E9	
		E17	

Katılımcılar, medya kullanımında daha bilinçli hale geldiklerini ve çocuklarıyla ilgili konularda daha etkili ebeveynlik yapabildiklerini belirtmişlerdir. Çocuklarına ve diğer çocuklara nasıl yaklaşmaları gerektiği konusunda fikirler edinmişlerdir. Eğitim sayesinde çocuklarına karşı olumsuz davranışların önüne geçerek daha doğru ve bilinçli bir şekilde davranabildiklerini ifade etmişlerdir. *Medya Kullanımını ve Kontrol Etme Becerisi* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E2: Günümüz sosyal medya içeriklerinin çoğunun faydasından çok zararı olduğunu öğrendik. Televizyon ve telefonda daha az vakit geçirmeye başladık.

E3: Çocuklarım için güvenli medya ortamları oluşturabilecek beceriler kazandım.

E6: Bir anne olarak çocuğumun tablet, televizyon, internet ve telefonda ne kadar süre geçireceğini belirlemeyi, buna nasıl müdahale etmem gerektiğini öğrendim.

E10: Bir anne olarak daha dikkatli bir hale geldim. Çocuğuma daha çok zaman ayırmaya ve ekrandan uzak tutmaya özen göstermeye başladım.

E15: Kendimi tekno-suçluluk duygusundan korumamı sağladı.

Ebeveynler çocuklarıyla nasıl ve ne zaman konuşmaları gerektiği konusunda bilgi ve beceri edindiklerini ayrıca, çocuklarının gelişim süreçlerinde nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda daha bilinçli hale geldiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlik Becerileri ve Bilinçlenmesi koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E4: Çocuklarımla nasıl ve ne zaman konuşmam gerektiği konusunda bilgi ve beceri edindim ve bu kendimi geliştirmemi sağladı.

E5: Ebeveyn olarak dijital çağın olumlu ve olumsuz yönlerini çocuklara anlayabileceği bir dille anlatmak için beceriler kazandım.

E7: Medya kullanımı konusunda biraz daha rahat hissetmemi sağladı.

E9: Çocuğuma karşı nasıl yaklaşmamız gerektiğini, çocuğumun gelişimsel süreçlerde temel öğelerinin (beslenme uyku vs.) neler olduğunu öğrendim. Çocuğun uykusu nasıl olmalı, beslenmede nelere dikkat edilmeli ve birçok konuda çocuğa neler iyi gelecek veya neler yanlış bir davranış olacak bu konularda da daha bilgili olmamı sağladı.

E17: Yetiştirdiğim çocuğuma doğru, güvenilir, etkili olarak medyanın nasıl kullanılması gerektiğini doğru yönleriyle aktarabileceğim beceriler kazandım. Ayrıca anne rol modeli olarak da çocuğuma karşı doğru bir model olmam gerektiğini fark etmemi sağladı.

Ebeveynlere “Medya okuryazarlığı eğitimi çocuğunuza nasıl faydalar sağladı?” sorusu yöneltilerek eğitim programı sayesinde çocuklarında gözlemledikleri tutum ve davranış değişikliklerinin ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo 21’de ebeveynlerden elde edilen verilerden oluşturulan kategori ve kodlar gösterilmiştir.

Tablo 22. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Çocuğa Katkıları

Kategori	Kod	Katılımcılar	Frekans
----------	-----	--------------	---------

Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Çocuğa Katkıları	Medya Kullanımında Kontrol	E4	4
		E6	
		E7	
		E15	
	Olumlu Davranış Gelişimi	E2	6
		E3	
		E5	
		E9	
		E10	
		E17	

Ebeveynler, çocuklarının medya kullanımında daha kontrollü ve bilinçli hale geldiklerini, daha olumlu davranışlar sergilediklerini ve aile içi etkileşimlerinin arttığını belirtmişlerdir. Çocuklarının medya kullanımında daha düzenli hale geldikleri ve ekran başında geçirdikleri süreyi daha kontrollü bir şekilde geçirdikleri belirtilmiştir. Ayrıca, çocukların medya içerikleri hakkında ebeveynleriyle konuşmaktan keyif aldıkları ifade edilmiştir. *Medya Kullanımında Kontrol* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E4: Geleceğimiz olan çocukları medya kullanırken zorlayıcı kısıtlayıcı olarak davranmayarak; konuşarak ve anlaşılarak daha medya kullanımı konusunda daha düzenli hale geldiklerini gördüm.

E6: Çocuğumun bu konuda da daha dikkatli olmasını sağladı

E7: İnternet kullanımında kısıtlamalar oluşturdu.

E15: Çocuğumla güzel bir program yaptık. Programımıza uyuyoruz daha verimli zaman geçiriyoruz. Bu da daha az internette oylanmasını sağladı.

Ebeveynler eğitim sayesinde çocukların daha pozitif ve olumlu davranışlar sergilemeye başladığını ifade etmiştir. Bunun da çocukların duygusal durumlarını olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. *Olumlu Davranış Gelişimi* koduna dahil edilen ebeveyn görüşleri;

E2: Çocuğumuzla izlediği içerik hakkında konuşmaktan keyif aldığını gördük. Ekran başında geçirdiği süreyi daha kontrollü bir hale getirdik. Birlikte oyunlar oynuyoruz, daha enerjik daha mutluyuz.

E3: Daha sağlıklı bilgilere sahip olacaktır.

E5: Çocuklara zorla değil, onlarla konuşarak ve onlarla anlaşarak medya kullanmak konusunda eğitimin önemini anlamalarını sağladı.

E9: Çocuğuma daha olumlu bir davranış sağlamamı ve çocuğumda duygu durum olarak daha pozitif, olumlu davranışlar olarak geri dönüş sağladı. Bu olumlu davranış biçiminde aldığım eğitimle bilgilenmem daha doğru davranmamı sağladı. Bu durumda çocuğun olumlu yönde davranışlar sergilemesine olanak sağladı.

E10: Ben ekrana sınır koyduktan sonra daha sakin olmaya başladı ve oyuncaklarını keşfetti.

E17: Annesi olarak edindiğim bilgileri ona olumlu olarak aktaracak, bu sayede çocuğumun artık doğru bilgiyi birincil kişiden öğrenecek Ayrıca çocuğuma karşı etkisiyle çocuğumda daha olumlu davranışlar görüyorum.

Nitel bulgular için genel bir değerlendirme yapılacak olursa; eğitim programı, ebeveynlerin medya okuryazarlığı konusunda bilinçlenmelerini sağlamış ve çocuklarına daha doğru yaklaşım sergilemelerine yardımcı olmuştur. Programın içeriği ebeveynler tarafından genel olarak yeterli bulunmuş, eklemeler veya çıkarılmalar konusunda pek ihtiyaç hissedilmemiştir. Bu da programın etkili ve tatmin edici olduğunu göstermektedir. Medya okuryazarlığı eğitimi sonunda, katılımcı ebeveynler hem kendi medya kullanım alışkanlıklarını hem de çocuklarının medya ile olan etkileşimlerini daha bilinçli ve kontrollü hale getirmelerine yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Eğitim, katılımcıların eksik yönlerini tamamlayıcı ve ebeveynlik becerilerini geliştiren bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Programın içeriği genel olarak yeterli bulunmuş ve katılımcılar tarafından büyük oranda memnuniyetle karşılanmıştır. Ebeveynler, medya okuryazarlığı konusundaki bilgi ve becerilerini arttırarak çocuklarına daha bilinçli ve faydalı olma yolunda önemli adımlar attıklarını belirtmişlerdir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik yeni medya okuryazarlığı eğitim programının hazırlanması ve hazırlanan programın ebeveynlerin medya aracılık becerileri, internet bağımlılık düzeyleri, stres düzeyleri ve eleştirel okuryazarlık düzeylerine etkisinin incelenmesidir. Karma araştırma yaklaşımı doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubunu nicel kısımda okul öncesi eğitime devam eden çocuğu olan 17 ebeveyn, nitel kısımda ise okul öncesi eğitime devam eden çocuğu olan 10 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel aşamasında ön test- son test tek gruplu zayıf deneysel yöntem kullanılmıştır. EYMOEP eğitim programının etkilerine dair nicel veriler Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği (Şen vd., 2020), Aile Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği (Eşgi, 2014), Anne Baba Stres Ölçeği (Kaymak Özmen & Özmen, 2012), İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği (Dal & Aktay, 2015) olmak üzere 4 farklı ölçek ve kişisel bilgi formu ile elde edilmiştir. Nicel veriler uygun veri analiz programlarıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın nitel kısmında ise eylem araştırması yöntemi tercih edilmiştir. Nitel veriler yarı yapılandırılmış ön ve son görüşme formları aracılığıyla elde edilmiştir. Ebeveyn görüşmeleri için gönüllü ebeveynlerden oluşan 10 kişiyle 20-35 dakika arasında değişen sürelerde bireysel görüşmeler gerçekleştirilerek ses kaydı alınmıştır. Araştırmada genel olarak ebeveynlerin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu soruları samimi şekilde cevaplamaları ve bu cevapların derinlemesine analiz edilmesi amaçlanmıştır. Cevaplar doğrultusunda edinilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bulgular ilgili literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Medya okuryazarlığı bireyin eleştirel düşünme becerisine ve bilinçli teknoloji kullanım alışkanlıklarına etki etmesi yönüyle araştırmalara sıkça konu olan kavramlardan biridir. Araştırmalar (Acar, 2024; Akkoyunlu & Tuğrul, 2002; Budak, 2020; Cengiz Saltuk & Erciyes, 2020; V. Güleç, 2018; İnan, 2016; İnci, 2022; Kadan & Aral, 2018; Küçükvardar, 2019; Özcan, 2018; Özkan, 2016; Pembecioğlu, 2020;

Sapsağlam, 2018; Sapsağlam & Birak, 2023; Şirin, 2011; Taviş Ünsalan, 2020; Yaylacı, 2019; Yengil vd., 2019) medya ve ekran kullanımının okul öncesi çocuklar arasında giderek yaygınlaştığını, ebeveynlerin medya okuryazarlıklarının istenilen düzeyde olmadığını (Bayzan vd., 2023; S. Bostancı & Çakır, 2022; Bulut Öztekin, 2016; Cengiz Saltuk, 2020; Gündüz Kalan, 2010; Kırık, 2013; Korkmaz vd., 2015; Metin vd., 2016; Oğuz & Kutluca, 2020; Özsoy & Atılğan, 2018; Tan, 2015; Yalçın & Erden, 2018; Yorğancı, 2018) ve medya okuryazarlığına dair ebeveynlerin eğitime ihtiyaç duyduğunu (Alımcı & Davulcu, 2019; Aydemir & Erdamar, 2018; Bolat & Kazancı, 2023; Buluş, 2017; Çetin Hakyemez vd., 2019; Dinçer vd., 2023; İnce, 2019; Karaboğa, 2019; Kırık & Tanrıverdi Yılmaz, 2018; Yazıcı & Genç, 2016; D. Yıldız & Oğuz, 2019) göstermektedir. Yapılan alanyazın taramasından medya okuryazarlık düzeyine ilişkin güncel bazı çalışmalar (Barkuş, 2020; Kim & Lee, 2019; Özsevinç, 2021) yapıldığı fakat yeni medya okuryazarlığı ebeveyn eğitimi eğitim programı çalışmasının az sayıda araştırmaya (Çınar, 2023) konu olduğu görülmüştür. Ayrıca şimdiye kadar yapılan çalışmalarda okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin medya okuryazarlık bilgi ve becerilerini tümüyle destekleyip geliştiren eğitim programı çalışmasının yeterli düzeyde gerçekleştirilmediği, ilgili literatür incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda medya okuryazarlığına dair eğitim çalışmaları artış gösterse de Türkiye'de genellikle ortaöğretim ve üniversite öğrencilerine yönelik medya okuryazarlığı eğitim çalışmaları yapılmakta (Bayrakçı, 2022; Omur & Uyar, 2020); okul öncesi dönem gibi gelişim ve öğrenmenin en hızlı olduğu, yetişkinlik alışkanlıklarının temelini atıldığı yaş grubuna ve onların ilk rol modeli olan ebeveynlerine yönelik yeterince çalışma yapılmadığı görülmektedir. Çınar (2023) tarafından ortaokul ve lise öğrencilerinin ebeveynleriyle gerçekleştirilen yeni medya okuryazarlığı eğitiminin ebeveynlerin çocukları ile beraber yeni medya ortamlarındaki fırsat ve riskleri değerlendirebilmeleri ve yeni medya ortamlarında ortaya çıkan durumlara eleştirel bakış açısı ile yaklaşabilmeleri için yeni medya okuryazarlığının gerekliliği ortaya konmuştur. Ebeveynlerin yeni medya okuryazarlık bilgi ve becerilerinin çocuklarına yansımaları da elbette kaçınılmazdır (Kim & Lee, 2019; Sönmezer & Balcioğlu, 2023). Medya okuryazarlığına dünyanın önde gelen ülkelerinde hayat boyu eğitim kapsamında tüm bireyleri kapsayacak biçimde eğitim gerçekleştirilmesi, çocukları, ebeveynleri, çocuğa bakım veren herkesi içermesi yönüyle hem çocuğun gelişimini hem öğrenmesini hem de vatandaşlık bilincini desteklemektedir (Güven, 2023; İnce, 2019; Söylemez, 2012; Uyar & Asrak

Hasdemir, 2023). Bu bağlamda Türkiye’de medya okur yazarlığına dair bilgi ve becerilerin gelişiminin sağlanabilmesi için hayat boyu eğitim ve öğretim faaliyetlerinin tüm yaş gruplarıyla gerçekleştirilmesinin gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Çalışmada elde edilen nicel sonuçlarında EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin medya aracılık düzeylerine olumlu yönde etki ettiğini tespit edilmiştir. Çalışmada tüm alt boyutlarda son test puanlarının ön teste kıyasla daha yüksek olduğu fakat özellikle en yüksek medya aracılık rolü olan aktif destekleyici alt boyutta daha yüksek bir artış gerçekleştiği görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde yapılan diğer birçok çalışmanın (Ante-Contreras 2016; Bayzan vd., 2023; M. Bostancı, 2019; Gençtürk, 2022; Özsoy & Atılğan, 2018; Shin & Li, 2017) araştırmanın bulgusunu desteklemektedir.

Bastırmacı (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ebeveyn medya aracılık değerlendirme puanına göre rollerin niteliği arttıkça ebeveynlerin demokratik tutumlarında da artış gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda eğitim programının ebeveynlerin medya aracılık rollerini olumlu etkilemesinin yanı sıra ebeveynlik tutumlarının da olumlu yönde etkilendiği ifade edilebilir. Kim & Lee (2019) tarafından gerçekleştirilen ebeveynlerin medya okuryazarlığı, medya aracılığı, okul öncesi dönem çocukların medya kullanım süresi ve sosyal yetkinlikleri arasındaki yapısal ilişkilerin incelendiği çalışmada ilk olarak ebeveynlerin medya okuryazarlığı becerilerinin medya aracılık rolleri üzerinde etkisi olduğu ve bunun da okul öncesi çocukların yeni medya kullanım süreleri üzerinde etkiye sahip olduğu; ikinci olarak çocukların yeni medya kullanım sürelerinin sosyal becerileri üzerinde etkiye sahip olduğu ve son olarak ebeveynlerin yeni medya aracılığının dijital medya kullanım süreleri aracılığıyla sosyal etkinliklerini dolaylı olarak etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaların elde edilen bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Çalışmada EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin internet bağımlılık düzeylerine ilişkin sonuçlarında ise son test puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bu da eğitim programının ebeveynlere bireysel anlamda internet kullanımına dair olumlu yönde etki ettiğini göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde yapılan diğer birçok çalışmanın (Ereskici, 2023; Özsevinç, 2021; Yengil vd., 2019) araştırmanın bulgusunu desteklemektedir.

Karaboğa (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada aile üyelerinin yoğun ve kontrolsüz internet kullanımının aile ilişkilerini ve bağımlılıkları olumsuz yönde etkilerken paralel olarak bilinçli ve kontrolü kullanımı ise aile ilişkilerinin gerçekleşmesi ve sağlıklı gelişimi olumlu yönde etkileyeceği ifade edilmiştir. Dijitalleşmenin hız kazandığı bugünlerde teknoloji kullanımına dair kontrolün giderek yitirildiği ve teknolojiye dair bağımlılıklarda mücadelenin artış olduğunun ifade edildiği Özsevinç (2021) tarafından yapılan araştırmada, medya okuryazarlığı becerisi edinmenin zararı en aza indireceğini vurgu yapılmaktadır.

Çalışmada EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin stres düzeyinde sınırlı bir düşüşe sebep olduğu görülmekte ve nitel verilerin de bu analizi desteklediği söylenebilir. Bu bağlamda yeni medya okuryazarlığı bilgi ve becerilerini ebeveynlerin çocuk yetiştirirken yaşadığı stresi azaltabileceği ifade edilebilir. Alanyazın incelendiğinde yapılan diğer birçok çalışmanın (Ateş & Durmuşoğlu Saltalı, 2019; Cengiz Saltuk, 2020; Dinçer vd., 2023; İnci, 2022; Karaboğa, 2019; Yazıcı Çakıroğlu, 2023) araştırmanın bulgusunu desteklemektedir. Barkuş (2020)'un gerçekleştirdiği araştırmada ebeveynlerin medya okuryazarlık düzeyinin ebeveynin yaşı ve çocuk sayısı arttıkça azaldığı; ebeveynlerin cinsiyetlerine, sosyoekonomik düzeylerine ve yaşadığı yere göre değişim göstermediği; eğitim durumuna, mesleğine ve maaş miktarına göre anlamlı değişim gösterdiği tespit edilmiştir.

Çalışmada EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin internet eleştirel okuryazarlık düzeylerinde sınırlı bir artışa sebep olduğu görülmektedir ve nicel veriler de bu analizi desteklemektedir. Bu bağlamda yeni medya okuryazarlık bilgi ve becerilerinin ebeveynlerin teknoloji ve medya ya da yeni bakış açıları geliştirip eleştirel yaklaşımlarını desteklediği söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde yapılan diğer birçok çalışmanın (H. Aytekin & Ateş, 2023; Çınar, 2023; Korkmaz vd., 2015; Metin vd., 2016) araştırmanın bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmanın nitel bulgularında ise EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin medya okuryazarlığı eğitim programına dair beklenti geliştirmesine yardımcı olmaktan teknoloji ve medya kullanımı kontrolüne kadar birçok konuda olumlu etkiye sebep olduğu kanıtlar niteliktedir. Alanyazın incelendiğinde yapılan diğer birçok çalışmanın (Duman, 2019; Kansoy & Sakarya, 2023; Karahan, 2021b; Rek, 2023; Şahin Konaş, 2021) araştırmanın bulgusunu desteklemektedir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik hazırlanmış olan yeni medya okuryazarlığı eğitim programının (EYMOEP) ebeveynlerin medya aracılık düzeylerinde aktif destekleyici boyuta doğru ilerleyen olumlu katkıya sebep olduğu, internet bağımlılık düzeyini olumlu yönde etkileyerek azalttığı, ebeveynlik stresini kısıtlı da olsa azalttığı, internet eleştirel okuryazarlık becerilerini ise kısıtlı da olsa arttırdığı görülmüştür. Bu bağlamda ebeveynlere hem bireysel hem ebeveynlik olarak katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik yeni medya okuryazarlığı eğitim programı hazırlanıp etkisini incelenmesi de çalışmanın özgünlüğü açısından önemlidir. 21. yüzyılda dijitalleşmenin ve teknolojik gelişmelerin hız kazanıp medya etkinliğinin arttığı bugünlerde ebeveynlerin güncel medya ortamlarına ve sağlıklı kullanım becerilerine sahip olmaları çocuklarına rehberlik ederken çocuklarının gelişim ve öğrenmelerini etkilediği kadar yetişkinlik alışkanlıklarını şekillendirmek açısından önem arz etmektedir. Nitel ve nicel veri analiz sonuçları Tablo 36’da birleştirip verilere dair ortak açıklama geliştirilerek aşağıda verilmiştir.

Tablo 23. Birleştirilmiş Nicel ve Nitel Sonuçlar

Nicel Sonuçlar	Nicel Sonuçları Destekleyen Ebeveyn Görüşlerine Dair Örnekler
Ebeveynlerin aktif destekleyici ($Z=-2,58$; $p<0,05$), aktif yorumlayıcı ($Z=-2,04$; $p<0,05$) ve aktif sınırlayıcı ($Z=-2,45$; $p<0,05$) alt boyutlarından aldıkları ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Sıra ortalamaları ve medyan değerleri dikkate alındığında farkın kaynağının son testler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin medya aracılık rollerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.	E4: Geleceğimiz olan çocukları medya kullanırken zorlayıcı kısıtlayıcı olarak davranmayarak; konuşarak ve anlaşarak daha medya kullanımı konusunda daha düzenli hale geldiklerini gördüm. E5: Çocuklara zorla değil, onlarla konuşarak ve onlarla anlaşarak medya kullanmak konusunda eğitimin önemini anlamalarını sağladı. E6: Bir anne olarak çocuğumun tablet, televizyon, internet ve telefonda ne kadar süre geçireceğini belirlemeyi, buna nasıl müdahale etmem gerektiğini öğrendim. E15: Çocuğumla güzel bir program yaptık. Programımıza uyuyoruz daha verimli zaman geçiriyoruz. Bu da daha az internette oylanmasını sağladı. E17: Bir birey olarak hem kendime hem de çocuklarıma karşı medyanın olumlu olumsuz yönlerini anlatabileceğim kadar bilgi sahibi oldum. Daha doğru yönlendirmeler yapabileceğim beceriler kazandım.
Ebeveynlerin internet bağımlılığı ölçeğinin geneli (ACIB) ön test puan ortalamaları $\bar{X}=19,94$ iken, son test puan ortalamaları $\bar{X}=14,53$ olarak tespit edilmiştir. Ayrıca elde edilen ön test ve son test puanları dikkate alındığında tüm alt boyutlarda son test puanlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bağlamda EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin internet bağımlılık düzeylerini azalttığı olumlu yönde etkilediği görülmüştür.	E6: Sosyal medyada, tablette, TV'de vs. ne kadar zaman geçirmem gerektiğini öğrendim. Etkili medya kullanımını öğrendim. E2: Günümüz sosyal medya içeriklerinin çoğunun faydasından çok zararı olduğunu öğrendik. Televizyon ve telefonda daha az vakit geçirmeye başladık. E10: Bir anne olarak daha dikkatli bir hale geldim. Çocuğuma daha çok zaman ayırmaya ve ekrandan uzak tutmaya özen göstermeye başladım.

Ebeveynlerin stres ölçeğinden aldıkları ön test puan ortalaması $\bar{X} = 30,94$ iken son test puan ortalaması $\bar{X} = 29,06$ olarak elde edilmiştir. Ebeveynlerin stres düzeylerinde ön testten son teste sınırlı bir düşme görülmektedir. Bu da EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin çocuk yetiştirirken yaşadıkları stresin medya okur yazarlığı becerisi edinerek az da olsa azalabileceğini göstermektedir.

Ebeveynlerin internet eleştirel okuryazarlık ölçeğinden aldıkları ön test puan ortalaması $\bar{X} = 53,88$ iken son test puan ortalaması $\bar{X} = 54,77$ olarak elde edilmiştir. Ebeveynlerin internet eleştirel okuryazarlık düzeylerinde ön testten son teste sınırlı bir artış görülmektedir. Bu bağlamda EYMOEP eğitim programının ebeveynlerin eleştirel okur yazarlık becerilerine katkı sağladığı söylenebilir.

E7: Medya kullanımı konusunda biraz daha rahat hissetmemi sağladı.

E9: Çocuğuma daha olumlu bir davranış sağlamamı ve çocuğumda duygu durum olarak daha pozitif, olumlu davranışlar olarak geri dönüş sağladı. Bu olumlu davranış biçiminde aldığım eğitimle bilgilenmem daha doğru davranmamı sağladı. Bu durumda çocuğun olumlu yönde davranışlar sergilemesine olanak sağladı.

E15: Çok güzel ve başarılı bir eğitimdi. Bazı konularda kendimi çok suçluyordum. Nasıl davranmam gerektiğini bilmiyordum. Şimdi çocuğumla bir düzen oluşturduk. Onu tamamen uzak tutmadım. Nasıl verimli olabiliriz, bunu öğrendim.

E2: Medyaya daha eleştirel bir bakış açısıyla bakmamı sağladı. Çocuklarımın medya ile olan teması konusunda daha dikkatli davranmamı sağladı.

E5: Ebeveyn olarak dijital çağın olumlu ve olumsuz yönlerini çocuklara anlayabileceği bir dille anlatmak için beceriler kazandım.

E15: Çocuğuma öncekine göre daha fazla sorular soruyorum. İnternet başında neredeyse tek başına vakit geçirmiyor. O da benimle fikirlerini paylaşmaktan mutluluk duyuyor.

6. ÖNERİLER

Araştırma doğrultusunda araştırmacılara, ebeveynlere, eğitimcilere ve politika yapıcılara yönelik çeşitli önerilere yer verilmiştir:

1. Son yıllarda medya okuryazarlığı konusuna eğilen yeni birçok çalışma olsa da eğitim programı geliştirme üzerine yeterince çalışma yapılmadığı görülmektedir. Ebeveynlerin rol model ve rehber olma özellikleri göz önünde bulundurularak yeni eğitim programları geliştirilip etkilerinin karma yöntem ile incelendiği çalışmalar yapılması Türkiye'de medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerilerine katkı sağlayabilir.
2. EYMOEP eğitim programının etkilerinin teyit edilip daha genellenebilir sonuçlar elde edebilmek için geniş çalışma gruplarında denenebilir ve etkisi tespit edilebilir.
3. Çalışmada yeni eğitim modelinin denenmesi için tek gruplu ön test-son test zayıf deneysel desen tercih edilmiştir. Yapılacak yeni çalışmalarda daha güçlü deneysel desenler kullanılarak eğitim programının etkisi incelenebilir ve genellenebilirliği artırılabilir.
4. EYMOEP eğitim programı diğer eğitim kademelerinde çocuğu olan ebeveynlerle denenerek medya okuryazarlığı becerilerine etkileri incelenirken yaygınlığı da arttırılabilir.
5. Yeni medya okuryazarlığının yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla öncelikle konuyla ilgili girişimcilerin desteklenmesiyle; ilgili kamu kurumları aracılığıyla yaşam boyu eğitim dahilinde her yaş grubuna yönelik EYMOEP eğitim programı benzeri eğitimler verilebilir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, M. Y. H., Basri, F. K. H., Hasim, M. S., & Abd Rahman, M. P. (2009). The portrayal of ict in the media: a malaysian scenario. *Malaysia Journal of Communication*, 25, 1-12.
- Acar, N. (2024). Siber zorbalık ve siber mağduriyet özelinde sosyal medya okuryazarlığı yoksunluğu üzerine bir literatür taraması. *TRT Akademi*, 09(20), 252-277. <https://doi.org/10.37679/trta.1391514>
- Acar Şengül, E., & Yükselen, A. İ. (2015). Bebeklikte sosyal ve duygusal gelişim. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Çocuk Gelişimi 1 Bebeklik Döneminde Gelişim 1* (ss. 177-194). Hedef CS Basın Yayın.
- Akalın, B., Yalman, F., Baydili, K. N., Modanlıoğlu, A., & Sancar, T. (2021). Genç bireylerin yeni medya okuryazarlığı ile sağlık okuryazarlığı davranışları arasındaki ilişkinin tespit edilmesi. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 136-144.
- Akkoyunlu, B., & Tuğrul, B. (2002). Okulöncesi çocukların ev yaşantısındaki teknolojik etkileşimlerinin bilgisayar okuryazarlığı becerileri üzerindeki etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 12-21.
- Akoğlu, G. (2015). Okul öncesi dönemde dil gelişimi ve erken okuryazarlık. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-2: Çocuk Gelişimi 2: Bebeklik Döneminde Gelişim* (ss. 53-72). Hedef CS Basın Yayın.
- Akoğlu, G., & Turan, F. (2015). Bebeklikte iletişim ve dil gelişimi. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Çocuk Gelişimi 1 Bebeklik Döneminde Gelişim 1* (ss. 159-176). Hedef CS Basın Yayın.
- Alımcı, F., & Davulcu, E. (2019). Anne babaların internet medya okuryazarlığı bilinçliliği üzerine bir araştırma: Kayseri örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 5(41), 4371-4386. <https://doi.org/10.26449/sss.1682>
- Alkan Ersoy, Ö. (2014). Çocukların gelişimini anlama ve değerlendirme. İçinde N. Avcı & M. Toran (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (2. bs, ss. 109-123). Eğiten Kitap.
- Altınbaş, K., Gülöksüz, S., Özçetinkaya, S., & Oral, E. T. (2010). Empatinin biyolojik yönleri. *Psikiyatri Güncel Yaklaşımlar Current Approaches in Psychiatry*, 2(1), 15-25. www.capps.org/archives/vol2/no1/
- Altun, Abdullah, M. Y. H., Basri, F. K. H., Hasim, M. S., & Abd Rahman, M. P. (2009). The portrayal of ict in the media: a Malaysian scenario. *Malaysia Journal of Communication*, 25, 1-12.
- Acar, N. (2024). Siber zorbalık ve siber mağduriyet özelinde sosyal medya okuryazarlığı yoksunluğu üzerine bir literatür taraması. *TRT Akademi*, 09(20), 252-277. <https://doi.org/10.37679/trta.1391514>

- Acar Şengül, E., & Yükselen, A. İ. (2015). Bebeklikte sosyal ve duygusal gelişim. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Çocuk Gelişimi 1 Bebeklik Döneminde Gelişim 1* (ss. 177-194). Hedef CS Basın Yayın.
- Akalın, B., Yalman, F., Baydili, K. N., Modanlıoğlu, A., & Sancar, T. (2021). Genç bireylerin yeni medya okuryazarlığı ile sağlık okuryazarlığı davranışları arasındaki ilişkinin tespit edilmesi. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 136-144. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sarad/issue/62108/969712>
- Akkoyunlu, B., & Tuğrul, B. (2002). Okulöncesi çocukların ev yaşantısındaki teknolojik etkileşimlerinin bilgisayar okuryazarlığı becerileri üzerindeki etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 12-21. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/87914>
- Akoğlu, G. (2015). Okul öncesi dönemde dil gelişimi ve erken okuryazarlık. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-2: Çocuk Gelişimi 2: Bebeklik Döneminde Gelişim* (ss. 53-72). Hedef CS Basın Yayın.
- Akoğlu, G., & Turan, F. (2015). Bebeklikte iletişim ve dil gelişimi. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Çocuk Gelişimi 1 Bebeklik Döneminde Gelişim 1* (ss. 159-176). Hedef CS Basın Yayın.
- Alımcı, F., & Davulcu, E. (2019). Anne babaların internet medya okuryazarlığı bilinçliliği üzerine bir araştırma: Kayseri örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 5(41), 4371-4386. <https://doi.org/10.26449/sss.1682>
- Alkan Ersoy, Ö. (2014). Çocukların gelişimini anlama ve değerlendirme. İçinde N. Avcı & M. Toran (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (2. bs, ss. 109-123). Eğiten Kitap.
- Altınbaş, K., Gülöksüz, S., Özçetinkaya, S., & Oral, E. T. (2010). Empatinin biyolojik yönleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Current Approaches in Psychiatry*, 2(1), 15-25. www.cappsy.org/archives/vol2/no1/
- Altun, A. (2010). Kanada'daki medya okuryazarlığı eğitimi üzerine bir değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10(2), 41-57. <http://www.cic.gc.ca/english/resources/publications/look/index.asp>
- Ante-Contreras, D. (2016). *Distracted parenting: how social media affects parent-child attachment*. <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd>
- Aral, N., & Doğan Keskin, A. (2018). Examining 0-6 year olds' use of technological devices from parents' points of view. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2). <https://doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0054>
- Aslan, D. (2019). Gelişim ile ilgili temel konular. İçinde A. Köksal Akyol (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim 0-36 ay* (2. bs, C. 1, ss. 86-113). Anı Yayıncılık.
- Ateş, M. A., & Durmuşoğlu Saltalı, N. (2019). KKTC'de yaşayan 5-6 yaş çocukların tablet ve cep telefonu kullanımına ilişkin ebeveyn görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Journal of Education Sciences*, 5(3), 179-180. <https://doi.org/10.30855/gjes.2019.05.03.008>
- Avcı, N., & Toran, M. (2014). *Okul öncesi eğitime giriş* (N. Avcı & M. Toran, Ed.). Eğiten Kitap.
- Avşar, Z. (2013). Medya okuryazarlığı. *İletişim ve Diplomasi*, 2, 5-17. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iletisimvediplomasi/issue/66835/1045399>

- Aydemir, S., & Erdamar, G. (2018). Medya okuryazarlığı eğitimi alanında yapılan çalışmaların tematik, metodolojik ve istatistiksel yönelimleri. *Kastamonu Education Journal*, 26(4), 1155-1166. <https://doi.org/10.24106/kef-dergi.409585>
- Aydoğan, D. (2016). Gelişimle ilgili temel kavramlar. İçinde Ş. Işık (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (4. bs, ss. 25-45). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053645733>
- Aydoğan, F., & Kırık, A. M. (2012). Alternatif medya olarak yeni medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 18, 58-69. <https://dergipark.org.tr/en/pub/akil/issue/48077/607860>
- Aydoğdu, F. (2018). Kişilik gelişimi. İçinde A. Gürol (Ed.), *Çocuk Gelişimi* (C. 2, ss. 121-138). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Aytekin, Ç. (2021). Fiziksel büyüme ve motor gelişimi. İçinde N. Baysal Metin (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (4. bs, ss. 55-82). Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786053185925>
- Aytekin, H., & Ateş, E. (2023). Dijital toplumda medya okuryazarlığı kavramı ve eğitimi. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*, 75(75), 4458-4465. <https://doi.org/10.29228/smryj.71096>
- Baran, Ü. (2023). *Sosyolojik açıdan ebeveynlik stilleri ve çocuğun sosyalizasyonu üzerine etkisi* [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Barkuş, F. (2020). *Ebeveynlerin yeni medya okuryazarlık düzeyi ve bazı demografik değişkenlerle ilişkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bassey, M. (1998). Eğitim uygulamalarını iyileştirmeye yönelik eylem araştırması, İçinde Halsall R. (ed), *Öğretmen Araştırması ve Okul İyileştirmesi*, Milton Keynes: Open University Press.
- Bastırmacı, Ş. (2022). *48-72 aylık çocukların annelerinin, ebeveynlik tutumları ile ebeveyn-çocuk medya aracılık rolleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Medipol Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Bayrakçı, S. (2022). Türkiye'deki medya okuryazarlığı tezlerinin metodolojik açıdan incelenmesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 20(39), 103-124. <https://www.unesco.org/en/>
- Bayzan, Ş., Yıldırım, Ö., Karakuş, T., Kurşun, E., Turgut, Y. E., & Aslan, A. (2023). Türkiye'deki ebeveynlerin internet kullanım alışkanlıkları ve dijital okuryazarlık becerileri üzerine bir araştırma. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1361402>
- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (O. Gündüz, Ed.). Kaknüs Yayınları.
- Bencik Kangal, S., & Özkızılkı, S. (2015). Teknoloji ve eğitim. İçinde P. Bayhan (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim: Okul Öncesi Eğitimde Teknolojinin Rolü* (1. bs, C. 18, ss. 9-32). Hedef CS Basın Yayın.
- Biddix, J. P., & Park, H. W. (2008). Online networks of student protest: the case of the living wage campaign. *New Media & Society*, 10(6), 871-891. <https://doi.org/10.1177/1461444808096249>

- Bogdan, Robert., & Biklen, S. Knopp. (1998). *Qualitative research for education : an introduction to theory and methods*. Allyn and Bacon.
- Bolat, Y., & Kazancı, M. (2023). Eğitimde Medya ve Medya Manipülasyonu Üzerine Bir İnceleme: Etkileri, Sonuçları ve Koruyucu Önlemler. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-28. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mevzu/article/1308183>
- Bostancı, M. (2019). *Neoliberal politikaların tahribata uğrattığı iletişim arenasını doğu analiz edebilmenin yolu; eleştirel medya okuryazarlığı*. <https://www.researchgate.net/publication/336345708>
- Bostancı, S., & Çakır, R. (2022). Erken çocukluk çağında çocuğu olan ebeveynlerin, çocuklarına medya kullandırmadaki aracılıkları ve dijital ebeveynlik farkındalıklarının incelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education*, 7(2), 86-116. <https://doi.org/10.52797/tujped.1192163>
- Buckingham, D. (2001). *Media education: a global strategy for development a policy paper prepared for UNESCO sector of communication and information*.
- Budak, S. K. (2020). *Okul öncesi dönem çocukları için dijital oyun bağımlılık eğilimi ve dijital oyun ebeveyn rehberlik ölçeğinin geliştirilmesi, problem davranışlara ilişkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Buluş, B. (2017). *Yetişkin yeni medya okuryazarlığı: Avrupa Birliği ve Türkiye örnekleri*. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bulut Öztekin, M. (2016). Ebeveynlerin medya okuryazarlık düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 805-819. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jiss/issue/25889/272738>
- Büyüköztürk, Ş. (2001). *Deneyisel desenler öntest-sontest kontrol gruplu desen ve veri analizi* (C. 6). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9789756802434>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (25. bs). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Cao, S., Dong, C., & Li, H. (2024). Emergent digital literacy in Chinese preschoolers: developmental patterns and associated predictors. *Early Child Development and Care*, 194(2), 281-295. <https://doi.org/10.1080/03004430.2024.2303480>
- Cengiz Saltuk, M. (2020). *Okul öncesi çocuklarda teknoloji kullanımına ilişkin ebeveynlerin tutum ve davranışlarının araştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Cengiz Saltuk, M., & Erciyes, C. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarda teknoloji kullanımına ilişkin ebeveyn tutumlarına dair bir çalışma. *Electronic Journal of New Media*, 4(2), 106-120. <https://doi.org/10.17932/iau.ejnm.25480200.2020.4/2.106-120>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2002). *Research methods in education*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203224342>
- Common Sense Media. (2021). *The common sense media census: media use by tweens and teens*. <https://www.common Sense Media.org/research/the-common-sense-census-media-use-by-tweens-and-teens-2021>

- Common Sense Media. (2023). *Constant companion: a week in the life of a young person's smartphone use*. <https://www.common sense media.org/research/constant-companion-a-week-in-the-life-of-a-young-persons-smartphone-use>
- Constitution Of The World Health Organization (1948).
- Cowie, C. (2012). *From birth to sixteen years: Children's health, social emotional, and cognitive development*. Routledge.
- Creswell, J. W. (2021). *Karma yöntem araştırmalarına giriş* (M. Sözbilir, Ed.; 3. bs). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053184720>
- Çak, H. T., & Gökler, B. (2013). Attention deficit hyperactivity disorder and associated perinatal risk factors in preterm children. *Türk Pediatri Arşivi*, 48(4), 315-322. <https://doi.org/10.4274/tpa.682>
- Çakmak, N. (2023). Dijital okuryazarlık. *Türk Kutuphaneciliği - Turkish Librarianship*, 37(3), 215-220. <https://doi.org/10.24146/tk.1347750>
- Çetin Avcı, S., & Güleç, D. (2020). Yeni bir kavram: Helikopter ebeveynlik. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 163-168. <https://doi.org/10.38108/ouhcd.738884>
- Çetin Hakyemez, H., Eles Baysal, T., Cımbız, E. N., Oğuz, Y., & Gülsar, T. (2019). Okul öncesi çocukları olan ebeveynlerin medya okuryazarlığı ve medya okuryazarlığının ailenin eğitim düzeyi ile ilişkisinin incelenmesi. *14. Okul Öncesi Eğitim Öğrenci Kongresi*.
- Çetinkaya, B. (2017). *Sevdiğinizle bağlı mısınız, bağımlı mısınız? Bağlanma* (3. bs). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053645818>
- Çınar, M. (2023). *Yetişkin eğitimi programı ebeveynlere yönelik bir yeni medya okuryazarlığı programının geliştirilmesi ve değerlendirilmesi*. [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çiftçi, H. A., & Balat, G. U. (2018). Sosyal-duygusal gelişim değerlendirme ölçeği: 48-66 aylık çocuklar için uyarlama çalışması. *İnönü University Journal of the Faculty of Education*, 19(3), 74-87. <https://doi.org/10.31000/inuefd.310000>
- Çimen, M. (2023). Fiziksel gelişim. İçinde A. Kızılkaya Namlı (Ed.), *Eğitimin Kavramsal Temelleri Eğitim Psikolojisi* (1. bs, C. 8, ss. 55-80). Efe Akademi.
- Çolakoğlu, M. D. (2024). *Öğretmen adaylarının eğitsel podcastler aracılığı ile müzeleri öğrenme ortamları olarak kullanma deneyimleri üzerine katılımcı eylem araştırması*. [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Dal, S., & Aktay, S. (2015). İnternet için eleştirel okuryazarlık ölçeği. *Journal of Academic Studies*, 17(67). <https://toad.halileksi.net/olcek/internet-icin-elestirel-okuryazarlik-olcegi/>
- Dede, O. (2021). Düünden bugüne çocukluk kavramının gelişimi ve eğitime yansımaları. İçinde Z. Karacagil (Ed.), *Current Debates on Social Sciences 7 Human Studies* (C. 1, ss. 43-53). Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Demir, E. A., & Gergerlioğlu, H. S. (2013). *Ayna nöron sistemine genel bakış*. https://www.researchgate.net/profile/Hasan-Serdar-Gergerlioglu-2/publication/350573724_General_Perspective_on_Mirror_Neuron_System/links/6107d997169a1a0103d005e4/General-Perspective-on-Mirror-Neuron-System.pdf

- Demiral, U., Yamaner, E., & Süklüm, N. (2016). Çizgi filmlerde verilen eğitimsel mesajlar; TRT çocuk kanalı örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 536-545. <https://doi.org/10.17719/jisr.20164520632>
- Demircan, H. Ö., & Saçan, S. (2019). Fiziksel ve motor gelişimi. İçinde A. D. Öğretir Özçelik (Ed.), *Çocuk gelişimi* (ss. 1-30). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786050370560>
- Denizli, S., & Kağnıcı, Y. D. (2021). Çocuk ve ergen gelişimine kültürlerarası bakış açısı. İçinde D. M. Siyez (Ed.), *Çocuk ve Ergen Gelişimi Çok Boyutlu Bir Bakış* (ss. 578-598). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786257676090>
- Dereobalı, N. (2015). Okul öncesi eğitim ve kitle iletişim araçları. İçinde G. Haktanır (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (9. bs, ss. 253-278). Anı Yayıncılık.
- Dinçer, G., Akar, L., Gölbaşı, Ö., & Tosun Güleroğlu, F. (2023). Anne baba çocuk ilişkisiyle 3-6 yaş çocukların internet kullanımı arasındaki ilişki. *YÖBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(2), 136-149. <https://dergipark.org.tr/en/pub/yobusbf/issue/79535/1184025>
- Doğan, Ö., & Acar Şengül, E. (2021). Büyüme ve gelişme. İçinde N. Baysal Metin (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (4. bs, ss. 1-22). Ankara Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053185925>
- Duman, E. (2019). *Velilere yönelik geliştirilen siber zorbalık farkındalık eğitiminin etkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ekşioğulları, M. (2017). *Medya okuryazarlığı eğitim ve uygulamalarının eleştirel bağlamda, Kanada, Almanya, Norveç'in Türkiye ile değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi]. <http://dspace.kocaeli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11493/11939/493970.pdf?sequence=1>
- Elibol, F. (2015). Bebeklerde bilişsel gelişim. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-1: Çocuk Gelişimi 1: Bebeklik Döneminde Gelişim* (1. bs, C. 1). Hedef CS Basın Yayın.
- Erdem, A. T. (2022). *Yeni medya okuryazarlığı hakkında yapılan araştırmaların içerik analizi yöntemiyle incelenmesi*. <https://www.researchgate.net/publication/360963658>
- Erdem, Y. (2021). Çocuklarda fiziksel gelişim. İçinde S. Polat (Ed.), *Çocuk Gelişimi* (C. 2, ss. 67-87). Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Erdemirci, A., Özdemir, B., Yiğit, S., & Erdemirci, G. (2023). Dijital vatandaşlık: Öğretmen görüşleri. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(11), 2119-2133.
- Erdoğan, M., & Topçu, Ç. (2022). Yeni medya okuryazarlığı üzerine bir araştırma: Çanakkale onsekiz mart üniversitesi örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 37, 252-272. <https://doi.org/10.31123/akil.1077886>
- Ereskici, E. (2023). *Dijital ebeveynlik farkındalığının ilkökul çocuklarında problemli medya kullanımına etkisi*. [Tıpta Uzmanlık Tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Eroğlu, S., & Bektaş, O. (2016). Ideas of Science Teachers took STEM Education about STEM based Activities. *Journal of Qualitative Research in Education*, 4(3), 1-22. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.4c3s3m>

- Er-Sabuncu, M. (2015). Genetik, çevre ve gelişim. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim çocuk Gelişimi 1: Bebeklik Döneminde Gelişim* (1. bs, C. 1, ss. 74-98). Hedef CS Basın Yayın.
- Eşgi, N. (2014). Aile-çocuk internet bağımlılık ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kastamonu Education Journal*, 22(2), 807-839. <https://toad.halileksi.net/olcek/aile-cocuk-internet-bagimlilik-olcegi-2/>
- Fox, S. E., Levitt, P., & Nelson III, C. A. (2010). How the timing and quality of early experiences influence the development of brain architecture. *Child Development*, 81(1), 28-40. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01380.x>
- Gallahue, D. L. (1982). *Understanding motor development in children*. John Wiley and Sons.
- Gençtanırım, D. (2016). Bireysel farklılıklar. İçinde S. Işık (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (4. bs, ss. 171-308). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053645733>
- Gençtürk, D. (2022). *Ekranın çocuk davranış problemlerine etkisinde ebeveyn medya aracılığı*. [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Goodnow, J. J. (1988). Parents' ideas, actions, and feelings: Models and methods from developmental and social psychology. *Child Development*, 59(2), 286. <https://doi.org/10.2307/1130312>
- Goodwin, K. (2019). *Dijital dünyada çocuk büyütmek* (D. Yağmur, Ed.; 3. bs, C. 1). Aganta Kitap.
- Güdek Seferoğlu, E. (2018). Ekolojik sistem kuramı. İçinde A. Gürol (Ed.), *Çocuk Gelişimi* (C. 1, ss. 225-241). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Güleç, N. (2019). *Kritik ve analitik düşünme perspektifinde dijital medya okuryazarlığı*. <https://www.kadinveaile.com/kritik-ve-analitik-dusunme-perspektifinde-dijital-medya-okuryazarligi-2/>
- Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Electronic Journal of New Media*, 2(2), 105-120. <https://doi.org/10.17932/IAU.EJNM.25480200.2018.2/2.105-120>
- Güler Yıldız, T. (2015). Okul öncesi eğitimde ailenin önemi ve okul aile birliği. İçinde G. Haktanır (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (9. bs, ss. 279-306). Anı Yayıncılık.
- Gültekin, M., Gürdoğan Bayır, Ö., & Yaşar, E. (2020). Karma araştırma yöntemi. İçinde B. Oral (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (1. bs). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786257880176>
- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Medya okuryazarlığı ve okul öncesi çocuk: Ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilinci üzerine bir araştırma. *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 1(39), 5973. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuifd/issue/22854/244027>
- Güran Yiğitbaşı, K. (2014). Türkiye'de çocuk dergiciliği: TRT çocuk dergisi örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 37-56. <https://dergipark.org.tr/en/pub/igdirsosbilder/issue/66810/1044840>
- Gürol, A. (2021). Dil gelişimi. İçinde *Çocuk Gelişimi* (C. 2). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Yayını.

- Güven, O. Ö. (2023). Medya okuryazarlığı ve dijital vatandaşlık: Bir içererek dışlama rasyonalitesi. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 163-180. <https://doi.org/10.53306/klujfeas.1343251>
- Güzelçoban, F. (2023). Dijital ebeveynlik ve TRT çocuk uygulamaları. *TRT Akademi*, 08(19), 992-1007. <https://doi.org/10.37679/trta.1368093>
- Harı, E., Cengiz, C., Kılıç, F., & Yurdakoş, E. (2021). Ayna nöron sistemi ve fonksiyonlarına klinik yaklaşım. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 84(3), 430-438. <https://doi.org/10.26650/IUITFD.2021.814218>
- Haywood, A., & Sembiente, S. (2023). Media literacy education for parents: A systematic literature review. *Journal of Media Literacy Education*, 15(3), 79-92. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2023-15-3-7>
- Hendriyani, Hollander, E., d'Haenens, L., & Beentjes, J. W. J. (2012). Children's media use in Indonesia. *Asian Journal of Communication*, 22(3), 304-319. <https://doi.org/10.1080/01292986.2012.662514>
- Heyes, C., & Catmur, C. (2022). What happened to mirror neurons? *Perspectives on Psychological Science*, 17(1), 153-168. <https://doi.org/10.1177/1745691621990638>
- Işık, Ş. (2016). Kişilik gelişimi. İçinde Ş. Işık (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (4. bs, ss. 150-187). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053645733>
- Işıkoğlu Erdoğan, N. (2015). Okul öncesi eğitimde sınıfta teknoloji kullanımı: Okul öncesi eğitimi ve teknoloji. İçinde P. Bayhan (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim: Okul Öncesi Eğitimde Teknolojinin Rolü* (1. bs, C. 18, ss. 33-50). Hedef CS Basın Yayın.
- İnan, T. (2016). Çizgi filmlerin okul öncesi çocuklarının problem davranışlarına etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 43(1307-9581), 1432-1446. www.sosyalarastirmalar.com
- İnce, M. (2019). Yeni medya okuryazarlığının önemi üzerine bir değerlendirme. *The Journal of Academic Social Sciences*, 90(90), 125-145. <https://doi.org/10.16992/asos.14822>
- İnci, A. (2022). Çemberler konusunun öğretiminde ebeveyn eğitiminin etkisinin incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- İnci, G. (2022). Okul öncesi dönem çocuğuna sahip ailelerin "dijital oyun ve çocuk" aile eğitimi programı öncesi ve sonrası görüşlerinin incelenmesi. <https://hdl.handle.net/11499/39018>
- Kadan, G., & Aral, N. (2018). Okul öncesi dönem çocukların medya kullanım düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies*, 2(2), 51-55. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijmsit/issue/40810/477186>
- Kandemir, F. (2018). Religious development psychology in the context of ecological theory. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22(3), 1433-1456. <https://doi.org/10.18505/cuid.439628>
- Kandemir, M. (2016). Bilişsel gelişim. İçinde Ş. Işık (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (4. bs, ss. 89-146). Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786053645733>
- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14), 33-38. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21109/227348>

- Kansoy, B., & Sakarya, S. (2023). Lise öğrencilerinin sosyal kaygı durumları ile sosyal medyada beğenilmeme korkuları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 87-98. <https://doi.org/10.29228/JASSS.73647>
- Kaplan, Y., & Ak, T. (2018). Ergenlerde psikolojik belirtiler ve problem davranışlarda anne-baba tutumlarının rolü. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi Cilt, 1*, 154-171. <https://dergipark.org.tr/en/pub/bpd/issue/38757/450088>
- Kara, E. Ş., & Nisan, F. (2022). Dijital medya okuryazarlığı literatürüne tarihsel bir değini. İçinde E. Şentürk Kara & N. S. Çetin (Ed.), *Dijital Medya Okuryazarlığı* (C. 1, ss. 1-33). Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık. <https://www.researchgate.net/publication/363566667>
- Karabaş, Z. (2021). *Dsm-5'te yer alan kişilik bozuklukları'nın Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve algılanan ebeveynlik biçimleri açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi]. <https://hdl.handle.net/20.500.12436/3689>
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.26466/opus.601942>
- Karaduman, S. (2019). Yeni medya okuryazarlığı: Yeni beceriler/olanaklar/riskler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 683-700. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesiletisim/article/484193>
- Karagöz, Y. (2010). Nonparametrik tekniklerin güç ve etkinlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 18-40. <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6147/82524>
- Karahan, B. (2021). *Ebeveyn rehberliğinde ekran kullanımının okul öncesi çocuklarına etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. <https://hdl.handle.net/11499/38588>
- Karayağız Muslu, G. (2021). Çocuklarda motor gelişim 1-2. İçinde *Çocuk Gelişimi* (C. 2). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Kaya, A., & Sezgin, M. (2021). Doğun öncesinden ergenliğe gelişim: Temel kavramlar, ilkeler, faktörler. İçinde D. M. Siyez (Ed.), *Çocuk ve Ergen Gelişimi Çok Boyutlu Bir Bakış* (1. bs, ss. 2-37). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786257676090>
- Kaya, İ., & Mutlu Bayraktar, D. (2021). Türkiye'de yapılan dijital ebeveynlik araştırmalarına yönelik bir içerik analizi çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.17679/inuefd.928805>
- Kaymak Özmen, S., & Özmen, A. (2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 196, 20-35. <https://toad.halileksi.net/olcek/anne-baba-stres-olcegi/>
- Kelleci, M., Güler, N., Sezer, H., & Gölbaşı, Z. (2009). Lise öğrencilerinde internet kullanma süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(3), 223.
- Kılıç Çakmak, E., & Mıhçı, P. (2017). Erken çocukluk döneminde siber sağlık. İçinde Y. Aydoğan & G. Gültekin Akduman (Ed.), *Çocuk Ruh Sağlığı* (3. bs). Eğiten Kitap.
- Kılıç, Ş. (2015). Çocuk ruh sağlığına etki eden faktörler: Anne babalık davranışları, kardeş ve akran ilişkileri, televizyon ve bilgisayar. İçinde A. Güngör Aytaç (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim: Ruh Sağlığı* (1. bs, C. 20, ss. 40-65). Hedef CS Basın Yayın.

- Kırık, A. M. (2013). Televizyonun gelişim çağı çocukları üzerindeki olumsuz etkileri ve ebeveynlerin kontrol sorunu. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 2(4), 189-198. <https://dergipark.org.tr/en/pub/egitimvetoplum/issue/5133/69894>
- Kırık, A. M., & Tanrıverdi Yılmaz, B. (2018). Türkiye’de sosyal medya okuryazarlığının gerekliliği üzerine bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 79(2148-2489), 118-142. <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/vHsx4.pdf>
- Kim, J., & Lee, K. (2019). Structural relationships among parents’ media literacy, smart-media mediation, preschoolers’ smart-media usage time, and social competence. *Korean Journal of Child Studies*, 40(6), 63-76. <https://doi.org/10.5723/kjcs.2019.40.6.63>
- Klerk, C. C. J. M. de, & Lamy-Yang, I. (2019). The role of sensorimotor experience in the development of mimicry in infancy. *Developmental Science*, 22(3). <https://doi.org/10.1111/desc.12771>
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *The Journal of Academic Social Sciences*, 47(47), 480-495. <https://doi.org/10.16992/ASOS.12368>
- Koç, M., Koçtürk, N., & Zencir, T. (2021). Anne-baba eğitimi: Ebeveyn eğitim deneyimleri ve gereksinimleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 111-120. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.946663>
- Korkmaz, M., Saçan, S., Yücel, A. S., Gürkan, A., & Kırık, A. M. (2015). Çocuk istismarı ve cinsel istismarın önlenmesinde medyanın rolünün incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmalara Dergisi*, 3(2). <https://doi.org/10.17360/UHPPD.2015310992>
- Köroğlu, G. (2023). *Yeni medyada dezenformasyon ve yanlış bilinç inşası: düzensiz göçmenler örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kuru Turaşlı, N. (2015). Okul öncesi eğitimin tanımı, kapsamı ve önemi. İçinde G. Haktanır (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (9. bs, C. 9, ss. 1-24). Anı Yayıncılık.
- Kuzu Jafari, K. (2021). *Erken çocukluk dönemindeki çocukların zeka düzeyleri ve sosyal becerileri ile ailelerin ebeveynlik ve dijital ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi]. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/erken-çocukluk-dönemindeki-çocukların-zeka/docview/2556390026/se-2?accountid=17384>
- Küçükünal, S. (2021). Dil gelişimi. İçinde A. D. Öğretir Özçelik (Ed.), *Çocuk gelişimi* (2. bs, ss. 65-84). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786050370560>
- Küçükvardar, M. (2019). *Bilişim çağında teknoloji bağımlılığı ve dijital istila üzerine bir araştırma* [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/bilişim-çağında-teknoloji-bağımlılığı-ve-dijital/docview/2471482791/se-2?accountid=17384>
- Leung, K., Lau, S., & Lam, W.-L. (1988). Parenting styles and academic achievement: A cross-cultural study. *Merrill-Palmer Quarterly*, 44(2), 157-172. <https://www.jstor.org/stable/23093664>
- Lupton, D., Pedersen, S., & Thomas, G. M. (2016). Parenting and digital media: From the early web to contemporary digital society. *Sociology Compass*, 10(8), 730-743. <https://doi.org/10.1111/soc4.12398>

- Maccoby, E. E., & Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. İçinde *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development* (ss. 1-101). <https://cir.nii.ac.jp/crid/1572824499416286080>
- Macias, C., & Choi, K. (2021). Preschoolers' beliefs about media technologies: The role of family income. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 3(4), 572-584. <https://doi.org/10.1002/hbe2.278>
- Manap, A. (2020). *Anne babaların dijital ebeveynlik farkındalığının incelenmesi*. [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Martin, A. (2008). Digital literacy and the digital society. *Digital literacies: Concepts, policies and practices*, 30(151), 1029-1055.
- MEB. (2013a). *Okul öncesi eğitim programı*. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195712275243-okuloncesi_egitimprogrami.pdf
- MEB. (2013). *Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek rehberi (OBADER)*. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/0-36ebaderegitegitimcikitap.pdf>
- MEB. (2023). *Geçmişten günümüze millî eğitim şûraları*. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>
- Metin, Ş., Millici, M., & Saçan, S. (2016). Okul öncesi çocuğa sahip ebeveynlerin medya okuryazarlık düzeylerin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal Of Family Child And Education*, 10, 36-36. <https://doi.org/10.17359/ACED.20161024263>
- Mills, G. E. (2003). *Action Research. A Guide for the Teacher Researcher*. Pearson Education, Inc: Upper Saddle River, NJ
- Negreyeva, I., & Prasad, R. (2012). Developing media literacy by teaching citizens the standards of professional journalism. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 1(1), 33-53. https://doi.org/10.1386/ajms.1.1.33_1
- Oğuz, B. N., & Kutluca, A. Y. (2020). Okul öncesi dönemde çocukları olan ebeveynlerin teknoloji kullanımına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 252-268. <https://doi.org/10.7822/omuefd.727132>
- Omur, S., & Uyar, M. (2020). Disiplinlerarası yaklaşım olarak medya okuryazarlığı: Türkiye’de üretilen tezler üzerine bir inceleme. *Pesa International Journal of Social Studies*, 6(3), 3-277. <https://doi.org/10.25272/j.2149-8385.2020.6.3.07>
- Orçan Kaçan, M. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının temel özellikleri ve gereksinimleri. İçinde G. Haktanır (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (9. bs, ss. 79-110). Anı Yayıncılık.
- Öğretir Özçelik, D., & Demircan, H. Ö. (2021). Aile. İçinde A. D. Öğretir Özçelik (Ed.), *Çocuk gelişimi* (2. bs, ss. 269-300). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786050370560>
- Öksüz, Ö. (2019). *Cinsiyetin internet bağımlılığı, problemli internet kullanımı, siber zorbalık ve siber mağduriyet değişkenleri üzerine etkisi: Bir meta-analiz çalışması* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/cinsiyetin-internet-bagimlilik-problemlil/docview/2499374304/se-2?accountid=17384>

- Özcan, F. (2018). *Okul öncesi eğitimi alan çocuklarda teknoloji kullanımı ve sosyal becerilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özdemir, S., & Çetin, E. (2015). Teknolojik ürünler ve teknolojik ürünlerin sınıfta kullanımı. İçinde Bayhan Pınar (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim: Okul Öncesi Eğitimde Teknolojinin Rolü* (1. bs, C. 18, ss. 51-68). Hedef CS Basın Yayın.
- Özel, E., & Zelyurt, H. (2016). 5-7 yaş çocuğa sahip ebeveynlere verilen anne baba eğitimlerinin aile çocuk ilişkisine etkisi (Malatya ili örneği). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0(36). <https://doi.org/10.21560/spcd.60151>
- Özer, D. S., & Özer, K. (2021). *Çocuklarda motor gelişim* (11. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özgün, Ö. (2015a). Çocuk gelişim kuramları. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-2: Çocuk Gelişimi 2: Bebeklik Döneminde Gelişim* (ss. 37-72). Hedef CS Basın Yayın.
- Özgün, Ö. (2015b). Çocuk gelişimi kuramları. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim çocuk Gelişimi 1: Bebeklik Döneminde Gelişim* (1. bs, C. 1, ss. 38-71). Hedef CS Basın Yayın.
- Özguven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Pdrem Yayınları.
- Özkan, A. (2016). *Dijital medya ve çocuk: Sosyalleşmenin yeni boyutları*. [Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özsarı, E. (2021). Bilişsel gelişim. İçinde A. D. Öğretir Özçelik (Ed.), *Çocuk gelişimi* (2. bs, ss. 34-64). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786050370560>
- Özsevinç, N. (2021). *Yeni medya okuryazarlığı bağlamında teknoloji bağımlılığının incelenmesi: İlköğretim öğrencileri ve ebeveynlerinin davranışsal bağımlılık analizi*. [Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özsoy, D., & Atılgan, S. S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-8 yaş grubu çocukların internet kullanımı ve bu kapsamda ebeveyn arabuluculuğu: Nitel bir araştırma. *Seçuk İletişim*, 11(2), 96-125. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/38276/415323>
- Özyürek, A. (2017). Çocuk ve aile içi ilişkiler. İçinde Y. Aydoğan & G. Gültekin Akdoğan (Ed.), *Çocuk Ruh Sağlığı* (3. bs, ss. 71-102). Eğiten Kitap.
- Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi*. Anı Yayıncılık.
- Parlakgüneş Erdoğan, S., & Tepebaşılı, F. (2023). Ohann Heinrich Pestalozzi ve “Lienhard Und Gertrud” romanında çocuk eğitimi. İçinde T. Balcı, A. O. Öztürk, & M. Aksöz (Ed.), *Schriften Zur Sprache Und Literatur VII* (ss. 306-319). Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Pembecioğlu, N. (2020). COVID-19 - Medya okuryazarlığı ve çocuklar üzerine etkileri. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 5(9). <https://doi.org/10.47646/CMD.2020.175>
- Petranová, D., Hossová, M., & Velický, P. (2017). Current development trends of Media literacy in European Union countries. *Communication Today*, 8(1), 52-64. <https://www.proquest.com/openview/db53250696c8620d66b714dcb5f084a4/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1606370>
- Polat, S. (2018). Büyüme ve gelişme. İçinde A. Gürol (Ed.), *Çocuk Gelişimi* (C. 1). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

- Potter, W. J., & Christ, W. G. (1998). Media literacy, media education, and the academy. *Journal of Communication*, 48(1), 5-15. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1998.tb02733.x>
- Rek, M. (2023). Parent empowerment can change media education. *Politics in Central Europe*, 19(s1), 441-453. <https://doi.org/10.2478/pce-2023-0021>
- Rizzolatti, G., Di Pellegrino, G., Fadiga, L., Fogassi, L., & Gallese, V. (1992). Experimental brain research understanding motor events: A neurophysiological study. *İçinde Exp Brain Res* (C. 91). <https://link.springer.com/article/10.1007/BF00230027>
- RTÜK. (2006). *İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretmen el kitabı*. Radyo Televizyon Üst Kurulu. <https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/userfiles/files/program.pdf>
- RTÜK. (2016a). *Medya okuryazarlığı nedir?* https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/menu_goster.php?Guid=B7AA7732-1593-4B32-BDE5-D76E64C2A5FA&MenuId=2
- RTÜK. (2016b, Ekim 11). *Türkiye’de medya okuryazarlığı*. https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/menu_goster.php?Guid=E56CE034-6CEB-41AE-A12C-B618EBEA461B&MenuId=2
- RTÜK. (2018). *Çocukların yeni medya kullanım alışkanlıkları ve siber zorbalık: 2018 araştırması*. <https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Birimler/Kamuoyu/cocuklarin-yeni-medya-kullanimlari-ve-siber-zorbalik.pdf>
- Saçlı Uzunöz, F. (2021). Karma desen. *İçinde A. Uzunöz (Ed.), Bilimsel Araştırma Becerileri ve Araştırmada Güncel Desenler Makale İncelemeleri ve Örnek Makale Çalışmalarıyla* (1. bs, ss. 293-314). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786257582629>
- Sakamoto, A., & Suzuki, K. (2010). Media literacy: A new type of communication skill. *Science of human development for restructuring the" gap widening society"*, 67-72.
- Sal, M. (2024). *Okuma becerilerinin geliştirilmesinde öğretmen aile işbirliği: Bir eylem araştırması*. [Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi* (G. Yüksel, Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sapsağlam, Ö. (2018). Social media awareness and usage in preschool children. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 9(31), 728-746.
- Sapsağlam, Ö. (2019). Bebeklik döneminde ailede eğitim. *İçinde S. Seven (Ed.), Bebeklik Dönemi Gelişim ve Eğitim* (1. bs, ss. 210-224). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786052419595>
- Sapsağlam, Ö., & Birak, E. (2023). Examining the effect of increased screen usage time on preschoolers’ cognitive process skills during Covid 19 period. *Malaysian Online Journal of Education Technology*, 11(2), 108-126. <https://doi.org/https://doi.org/10.52380/mojet.2023.11.2.466>
- Sayar, B. (2022). Türkiye’de medya okuryazarlığı eğitimi üzerine bir inceleme. *Medya Okuryazarlığı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 7-14. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7300423>
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (27. bs). Anı Yayıncılık.

- Senemoğlu, N. (2023). *Gelişim, öğrenme ve öğretim* (29. bs). Anı Yayıncılık.
- Sezer, N. (2019). *Medya okuryazarlığı üzerine*. Eğitim Yayınevi.
- Shin, W., & Li, B. (2017). Parental mediation of children's digital technology use in Singapore. *Journal of Children and Media*, 11(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/17482798.2016.1203807>
- Sönmezer, Z., & Balcıoğlu, B. A. (2023). Dijital medya ve ekrana emanet edilen çocuklar. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 33(9). <https://doi.org/10.5281/zenodo.8339914>
- Söylemez, Y. S. (2012). *Asya ve Okyanusya ülkelerinde medya okuryazarlığı eğitimi: Türkiye ve Yeni Zelanda karşılaştırması*. [Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sümer, N., Gündoğdu, E., Elif, A., Orta, H., Teknik, D., Orta, Ü., & Üniversitesi, D. T. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59. <https://www.tpd.com.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpy1301996120100000m000131.pdf>
- Şahin Konaş, Z. (2021). *Dijital hikâye geliştirme etkinliklerinin ebeveynlerin dijital ebeveynlik ve teknoloji kullanım tutumlarına etkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şahin, S. (2015a). Bebeklik döneminde motor gelişim. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Çocuk Gelişimi 1 Bebeklik Döneminde Gelişim 1* (1. bs, ss. 113-138). Hedef CS Basın Yayın.
- Şahin, S. (2015b). Okul öncesi dönemde motor gelişim. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-2: Çocuk Gelişimi 2: Bebeklik Döneminde Gelişim* (ss. 23-52). Hedef CS Basın Yayın.
- Şahin, S. (2021). Bilişsel gelişim. İçinde N. Baysal Metin (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (4. bs, ss. 83-122). Ankara Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053185925>
- Şen, M. (2014). Okul öncesi dönemde teknoloji kullanımı. İçinde N. Avcı & M. Toran (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (1. bs, ss. 289-298). Eğiten Kitap.
- Şen, M., Demir, E., Teke, N., & Yılmaz, A. (2020). Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği geliştirme çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.646852>
- Şirin, M. R. (2011). Çocuk ve medya: Eşitsizlikler dünyası. İçinde *İletişim ve Diplomasi* (ss. 181-186). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2154689>
- Tan, O. (2015). *Medya okuryazarlığı eğitim: Öğrenci, öğretmen, aile bağlamında bir örnek araştırma* [Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/xmlui/handle/123456789/2672>
- Tanık, F., Aktaş, B., Keskin, M., & Özer Kaya, D. (2022). Ayna nöronların fiziksel, sosyal ve bilişsel fonksiyonlar üzerindeki rolü: Geleneksel derleme. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 7(4), 1248-1259. <https://doi.org/10.5336/healthsci.2022-89184>

- Taviş Ünsalan, M. (2020). *0-6 yaş grubu çocuklarda medya kullanımı ve çocuk gelişimi üzerine etkileri*. [Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- TDK. (1976). *Mantık Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1981). *Kimya Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2023). *Güncel Türkçe Sözlük* (Türk Dil Kurumu, Ed.; 12. bs). Türk Dil Kurumu.
- Tiryaki, S. (2024). Ahlaki panik ve sosyal medya: Bibliyometrik bir analiz. *Journal of Communication Science Researches-IBAD*, 4(1), 53-64. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10182797>
- Tiryaki, S., & Akca, Ü. (2021). Medya okuryazarlığı ders kitapları üzerine eleştirel bir inceleme. *Social Sciences Research Journal*, 10(4), 958-969. <http://dergipark.org.tr/ssrjhttp://socialsciencesresearchjournal.com>
- Toplu Demirtaş, E. (2020). Kişilik ve kişiliğin temel kavramları. İçinde D. Gençtanırım Kurt & E. Çetinkaya Yıldız (Ed.), *Kişilik Kuramları Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle* (5. bs, ss. 2-33). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786052410356>
- Tunçeli, H. İ., & Zembat, R. (2017). Erken çocukluk döneminde gelişimin değerlendirilmesi ve önemi. *Eğitim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 3(3), 1-12. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/339966>
- Turan, F., & Topcu, Z. G. (2021). İletişim ve dil gelişimi. İçinde N. Baysal Metin (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (4. bs, ss. 123-162). Ankara Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053185925>
- TÜİK. (2023a). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407)
- TÜİK. (2023). *Türkiye çocuk araştırması 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Cocuk-Arastirmasi-2022-49744>
- Tüzel, S. (2013). İngiltere, Kanada, ABD ve Avustralya ana dili öğretim programlarının medya okuryazarlığı bağlamında incelenmesi ve Türkçe öğretimi Açısından değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), 2310-2316. <https://doi.org/10.12738/estp.2013.4.1825>
- UNESCO. (1977). *Media studies in education*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000023803>
- UNICEF. (t.y.). *Erken çocukluk gelişimi (EÇG)*. Geliş tarihi 14 Nisan 2024, gönderen <https://www.unicef.org/turkiye/erken-%C3%A7ocukluk-geli%C5%9Fimi-e%C3%A7g#:~:text=E%C3%87G%20Programlar%C4%B1%20ya%C5%9Fam%C4%B1n%200%2D8,beynin%20%80'i%20olu%C5%9Fmaktad%C4%B1r>
- UNICEF. (2019). *A world ready to learn : prioritizing quality early childhood education*. <https://data.unicef.org/resources/a-world-ready-to-learn-report/>
- Uyanık, Ö., & Kandır, A. (2010). Okul öncesi dönemde erken akademik beceriler. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2), 118-134. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423908017.pdf>

- Uyar, M., & Asrak Hasdemir, T. (2020). Medya okuryazarlığının değerlendirilmesi: konular, sorunlar ve olasılıklar. *ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 76-89. <https://dergipark.org.tr/en/pub/odusobiad/issue/53307/647433>
- Uyar, M., & Asrak Hasdemir, T. (2023). Dijitalleşme ve medya okuryazarlığı üzerine incelemeler: Türkiye'deki akademik çalışmalar. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 62, 66-83. <https://doi.org/10.47998/ikad.1240616>
- Uysal, Z. E. (2023). *Bibliyoterapik metin temelli yaratıcı okuma eğitiminin Türkçe öğretmeni adaylarının yaratıcı okuma becerilerine ve okumaya yönelik tutumlarına etkisi*. [Doktora Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Üzbe Atalay, N. (2016). Fiziksel gelişim. İçinde S. Işık (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (4. bs, ss. 46-88). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053645733>
- Warren, R. (2001). In words and deeds: Parental involvement and mediation of children's television viewing. *Journal of Family Communication*, 1(4), 211-231. https://doi.org/10.1207/S15327698JFC0104_01
- Wicker, B., Keysers, C., Plailly, J., Royet, J.-P., Gallese, V., & Rizzolatti, G. (2003). Both of us disgusted in my insula. *Neuron*, 40(3), 655-664. [https://doi.org/10.1016/S0896-6273\(03\)00679-2](https://doi.org/10.1016/S0896-6273(03)00679-2)
- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gsbdergi/issue/39953/474327>
- Yalçın, V., & Erden, Ş. (2018). Okul öncesi çocuklarının akıllı cihaz kullanma durumları üzerine ebeveyn algılarının incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.17556/erziefd.404237>
- Yaşar, M. (2015). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişim. İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-2: Çocuk Gelişimi 2: Bebeklik Döneminde Gelişim* (ss. 73-86). Hedef CS Basın Yayın.
- Yavuz, E. (2020). *Geleneksel medyadan yeni medyaya geçişin reklam ajansları ve reklamverenler açısından etkileri: Adana ili örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuzer, H. (2001). Yaygın ana-baba tutumları. İçinde *Ana-Baba Okulu* (9. bs). Remzi Kitabevi.
- Yay, M. (2019). *Dijital ebeveynlik* (2. bs). Türkiye Yeşilay Cemiyeti. <https://yesilaymarket.com/Data/EditorFiles/DijitalEbeveynlik.pdf>
- Yaylacı, B. (2019). *Okul öncesi çocuklarda ebeveyn çocuk ilişkisinin internet kullanımı üzerine etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yazıcı Çakıroğlu, T. (2023). *Okul öncesi eğitim alan çocukların ekran kullanım biçimlerine göre yaşam alışkanlıklarının incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yazıcı, E., & Genç, E. (2016). Okul öncesi çocukların bilgi ve iletişim teknolojileriyle etkileşiminin bazı değişkenler yönünden incelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 24(5), 2235-2252. <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/118845/makaleler/24/5/arastirmax->

okul-öncesi-cocukların-bilgi-iletisim-teknolojileriyle-etkilesiminin-bazi-degiskenler-
yonunden-incelenmesi.pdf

- Yener, Y., Yılmaz, M., & Şen, M. (2021). Çizgi filmlerde değer eğitimi: TRT çocuk örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(2). <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijsser/issue/60729/846419>
- Yengil, E., Güner, P. D., & Topakkaya, Ö. K. (2019). Okul öncesi çocuklarda ve ebeveynlerinde teknolojik cihaz kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*, 10(36), 14-19. <https://doi.org/10.17944/mkutfd.496531>
- Yıldız, D., & Oğuz, A. (2019). Velilerin medya okuryazarlığına ilişkin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *Turkish Studies-Information Technologies and Applied Sciences*, 14(2), 331-350. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22122>
- Yıldız, F., Yıldız Bıçakçı, M., & Aral, N. (2015). Bilişsel gelişim (3-6 yaş). İçinde F. Turan & A. İ. Yükselen (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-2: Çocuk Gelişimi 2: Okul Öncesi Döneminde Gelişim* (1. bs, C. 2, ss. 37-52). Hedef CS Basın Yayın.
- Yılmaz, G. (2021). Çocuklarda sinir sistemi ve beyin gelişimi. İçinde S. Polat (Ed.), *Çocuk Gelişimi* (1. bs, C. 2, ss. 28-49). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Yılmaz, T. (2019). *Jean Jacques Rousseau'nun "Emile" adlı eserinde çocuk, çocuk eğitimi ve ideal vatandaş*. [Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yorğancı, D. P. (2018). Çocukların sosyal medya kullanımlarına yönelik yetişkin tutumları üzerine nitel bir inceleme. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 182-202. <https://dergipark.org.tr/en/pub/akader/issue/36855/402173>

EKLER

Ek 1. Etik Kurul İzin Belgesi

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Toplantı Tarihi: 28.12.2022

Toplantı No: 2022.12

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU TOPLANTI KARARI

Yürütücülüğünü Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM danışmanlığında lisansüstü öğrencisi BİRCAN TAŞ tarafından yapılacak olan "Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlere Yönelik Yeni Medya Okur Yazarlığı Eğitim Programının Geliştirilmesi Ve Etkisinin İncelenmesi" adlı çalışma ve bu çalışmada kullanılacak veri toplama araçları ve yöntemlerine ilişkin bilgilerde etiğe aykırı herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Etik Kurul Üyeleri

Prof. Dr. ~~M. Murat~~ DONDURAN
Başkan

Prof. Dr. Ali ERYILMAZ
Üye

~~Prof. Dr. Gülşahat~~ GÖLBAŞI ŞİMŞEK
Üye

~~Doç. Dr. Mehmet Emin~~ KAHRAMAN
Üye

~~Doç. Dr. Senay~~ OĞUZTİMUR
Üye

Doç. Dr. Yasin ŞEHİTOĞLU
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Güzin AKYILDIZ
Üye

Ek 2. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Uygulama İzin Belgesi

Evrak No : 2403010019
Tarih : 01.03.2024

T.C.
MUŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-17480297-604.02-97768283
Konu : Araştırma Uygulama İzni
(Bircan TAŞ)

28.02.2024

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi :a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 sayılı 2020/2 numaralı Genelgesi.
b) Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörlüğü Eğitim Öğretim Rektör Yardımcılığının 14.02.2024 tarihli 2402140082 sayılı yazısı.
c) Müdürlük Makamının 28.02.2024 tarihli ve E-17480297-605.01-97744982 sayılı onayı.

İlgi (a) genelge doğrultusunda ve ilgi (b) yazı ile Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitimi Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Bircan TAŞ'ın **"Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlere Yönelik Medya Okuryazarlığı Programının Hazırlanması ve Etkisinin İncelenmesi"** konulu çalışmasına veri toplamak amacıyla müdürlüğümüze bağlı tüm resmi Anaokulu ile Anasınıfında öğrenim gören öğrenci velilerinden veri toplama talebini eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmasını, uygulamalarda sadece ekte sunulan imzalı ve mühürlü veri toplama araçlarının kullanılması ve kişisel bilgiler istenmeyecek şekilde uygulanması ilgi (c) onay ile uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize arz/rica ederim.

İbrahim TANYERİ
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür V.

Ek:

- 1- İlgi Müdürlük Onayı (1 Sayfa)
- 2- Anket ve Araştırma Ön İnceleme Formu (1 Sayfa)
- 3- Tez Çalışma Evrakları (16 Sayfa)

Dağıtım:

Gereği:

- Tüm İlçe Kaymakamlıklarına
- (İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)
- Merkez İlgili Okul Müdürlüklerine

Bilgi:

- Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörlüğüne
- (Eğitim Öğretim Rektör Yardımcılığı)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Hürriyet Mahallesi Yeni Hükümet Caddesi No:515 Muş Merkez

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (436) 212 35 83

Bilgi için: Mustafa ÖNER

E-Posta: stratejigelistirme49@meb.gov.tr

İnternet Adresi: <https://mus.meb.gov.tr>

Unvan : Şef

Keş Adresi : mebi@hs01.kep.tr

Faks:4362121988

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrakorgu.meb.gov.tr> adresinden fde3-fb2a-3ef3-954b-b7d3 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3. Aile İhtiyaç Belirleme Formu

AİLE İHTİYAÇ BELİRLEME FORMU

Değerli ebeveyn;

Cevaplandıracağınız bu anket, okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik *medya okuryazarlığı* programının geliştirilmesini ve etkisinin incelenmesini amaçlayan bilimsel çalışmada kullanılacak olup başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Aşağıda örnek olarak verilen konulardan eğitim almak istediğiniz konuları en önemli gördüğünüz 1 (bir) olacak şekilde sıralayınız. Ayrıca eğitim almak istediğiniz farklı konular varsa ekleyebilirsiniz. Form üzerine kimliğinizi belirtecek herhangi bir işaret bırakmayınız. Bilimsel çalışmanın amacına ulaşması için gerekli olan samimi cevaplarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Bircan TAŞ
Yüksek Lisans Öğrencisi

Eğitim Verilebilecek Konular				
Medya Ve Medya Türleri				
Medya Okuryazarlığı				
Medyanın Çocukların Gelişimi Üzerine Etkisi				
Çocukların Medya Kullanımı Sırasında Ebeveynlerin Yaşadığı Stres Ve Baş Etme Yolları				
Medyanın Çocukların Okula Uyum Sağlaması Üzerine Etkisi				
Medya Kullanımına Alternatif Olarak Ailece Yapılabilecek Basit Etkinlikler Ve Oyunlar				
Medya Kullanımının Temel Alışkanlıkların Kazandırılmasına (Tuvalet/Uyku/Beslenme Vb.) Etkisi				
Medya Kullanımına Karşı Çocukla Etkili Kitap Okuma Ve Doğru Çocuk Edebiyatı Eserlerini Seçebilmek				
Medyanın Çocukların Sağlığı (Fiziksel, Psikolojik Ve Sosyal) Üzerine Etkisi				
Çocukların Medya Kullanımında Doğru Ebeveyn Aracılığı				
Çocuklarda Sağlıklı Disiplin Stratejileri				
Medyanın Kullanımının Çocukların Tüketim İsteklerine Etkisi				
Medya Kullanımına Karşı Çocuklar İle Doğru İletişim Kurmak				
Çocuklar İçin Faydalı Medya İçeriği Örnekleri				
Diğer (Lütfen Belirtiniz):				
Eğitim etkinlikleri için uygun gördüğünüz sıklık		Her Hafta ()	2 Haftada Bir ()	Ayda Bir ()
Eğitim etkinlikleri için uygun gördüğünüz zaman		Hafta içi Sabah ()	Hafta içi Akşam ()	Hafta Sonu Sabah ()
		(10:30-12:30)	(17:30 -19:30)	(10:30-12:30)
				Hafta Sonu Akşam ()
				(17:30-19:30)

Ek 3. Deneklerin Gönüllülüğü ve Aydınlatılmış Onam Formu

.././20..

DENEKLERİN GÖNÜLLÜLÜĞÜ VE AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

“Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlere Yönelik Medya Okuryazarlığı Programının Hazırlanması ve Etkisinin incelenmesi” okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik *medya okur yazarlığı* programının geliştirilmesi ve etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. 24 ders saati süren medyaaraçılığına dair konuları, teknoloji destekli sınıfta işlenecektir. Araştırma verileri, 12.02.2024- 31.03.2024 tarihleri arasında toplanacaktır. Araştırma sürecinde katılımcılardan “Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği”(. “Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği”, “Anne Baba Stres Ölçeği”, “İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği” aracılığı ile araştırmaya dair bilgiler istenecektir. Ayrıca araştırma sonunda katılımcılar ileyari yapılandırılmış görüşme tekniğiyle 10 adet soru içeriğinden oluşan bir görüşme gerçekleştirilecektir.

Araştırma Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Linsans öğrencisi Bircan TAŞ tarafından ve tez danışmanı Doç.Dr.Özkan SAPSAĞLAM rehberliğinde gerçekleştirilmektedir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllük esasına dayanmaktadır. Araştırmanın herhangi bir aşamasında araştırmadan ayrılma hakkınız bulunmaktadır.

“Bu form ile araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum”

Eğer araştırmaya katılmak istiyorsanız lütfen yukarıdaki metni aşağıdaki kutucuğa yazınız.

Ek 4. Bilgilendirilmiş Olur Formu

.././20..

BİLGİLENDİRİLMİŞ OLUR FORMU

1. Aşağıda imzası olan ben "Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlere Yönelik Medya Okur Yazarlığı Eğitim Programının Geliştirilmesi ve Etkisinin İncelenmesi " başlıklı çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.
2. Bu çalışmayı yürüten Bircan TAŞ çalışmanın yapısı, amacı ve muhtemel süresi, hakkında ayrıntılı sözlü ve yazılı bilgi verdi.
3. Araştırmacı Bircan TAŞ'a çalışmasıyla ilgili her soruyusorma fırsatını buldum. Cevapları ve bana verilen bilgiyi anladım.
4. Araştırmacı Bircan TAŞ'a bilgilerin ayrıntılarını açıklamama ve benimle ilgili sırları koruması şartıyla benimle bu çalışmayı yapmasına izin veriyorum.
5. Çalışma boyunca tüm kurallara uyacağımı, araştırmacı Bircan TAŞ ile tam bir uyum içinde çalışacağımı ve konuyla ilgili herhangi bir sorun çıktığında hemen onu arayacağımı kabul ediyorum.
6. Bu çalışma sonuçlarının kullanılmasını kısıtlamayacağımı ve yayın, rapor ve benzeri bilimsel dokümanlarda kullanabileceğini kabul ediyorum.
7. Bu çalışmadan istediğim zaman çıkabileceğimi anladım.

OKUDUM VE ONAYLADIM.

Katılımcının Adı ve Soyadı:

Adresi:

Tarih:

İmza:

Araştırmacının Adı ve Soyadı:

Bircan TAŞ

Adresi: Yıldız Teknik Üniversitesi

Tarih:

İmza:

Ek 5. Demografik Bilgi Formu

Değerli ebeveyn;

Cevaplandıracağınız bu anket, okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlere yönelik *medya okur yazarlığı* programının geliştirilmesini ve etkisinin incelenmesini amaçlayan bilimsel çalışmada kullanılacak olup, başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Her soruyu okuduktan sonra buna ne derece katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirten seçeneği form üzerinde işaretleyiniz. Lütfen işaretlenmeyen soru bırakmayınız ve form üzerine kimliğinizi belirtecek herhangi bir işaret bırakmayınız. Bilimsel çalışmanın amacına ulaşması için gerekli olan samimi cevaplarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Bircan TAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi

Demografik Bilgi Formu

Yaşınız: _____

Cinsiyetiniz: _____

Medeni durumunuz: Evli ☐ Bekar ☐ Boşanmış ☐

Eğitim Seviyeniz: Okur-Yazar Değil ☐ İlköğretim ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksekokul ☐

Lisans ☐ Lisansüstü ☐

Evlilik Süreniz: _____

Kaç çocuğunuz var? 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ve üstü ☐

Çocuklarınızın cinsiyeti nedir? Kız çocuğum var ☐ Erkek çocuğum var ☐ Hem erkek hem kız çocuğum var ☐

Evde kaç kişi yaşıyorsunuz? _____

Sizden başka çocuğunuzun bakımından kimler sorumlu? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Yok ☐ Baba ☐ Yakın akraba ☐ Bakıcı ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz) ☐ _____

Mesleğiniz: _____

Aylık Geliriniz: 4000-6000 ☐ 6000-8000 ☐ 8000-10000 ☐ 10000 ve üstü ☐

Çocuğunuzun yetiştirirken zorlanıyor musunuz? Evet ☐ Hayır ☐

Cevabınız evet ise sizi zorlayan konular nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Eğitim ☐ Güvenlik ☐ Sağlık ☐ Disiplin ☐ Ekonomik koşullar ☐

Diğer (Lütfen belirtiniz) ☐ _____

Çocuğunuzun kendine ait odası var mı? Evet ☐ Hayır ☐

Evinizde kablosuz internet bağlantısı var mı? Evet ☐ Hayır ☐

Çocuğunuzun sahip olduğu teknolojik aletler nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Telefon ☐ Bilgisayar ☐ Televizyon ☐ Tablet ☐ Oyun konsolu ☐ Diğer (belirtiniz) ☐

☐ _____

Çocuğunuzun ekran başında geçirdiği günlük süre ne kadardır?

0-1 Saat ☐ 1-2 saat ☐ 2-3 saat ☐ 3 saat ve üstü ☐

Çocuğunuzun zararlı medya içeriklerine karşı bilgi ve becerileri düzeyinin yeterli

olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ☐ Hayır ☐

Zararlı medya içeriklerine karşı bilgi ve beceri düzeyinizin yeterli olduğunu düşünüyor

musunuz? Evet ☐ Hayır ☐

Ek 6. Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği

ERKEN ÇOCUKLUK EBEVEYN MEDYA ARACILIK ÖLÇEĞİ	HiçBirZaman	Nadiren	ZamanZaman	Çoğunlukla	Her Zaman
DEĞERLİ ANNE BABA, Aşağıdaki ifadeleri okuyarak, her bir ifade için size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.					
1.Çocuğumla bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunlar üzerine konuşurum.	1	2	3	4	5
3.Çocuğumla televizyonda program izlerken program hakkında konuşurum.	1	2	3	4	5
4.Çocuğumun televizyon izlemeyi sonlandırmasında/uyku saatini hatırlatmada ekran uyarılarını (akıllı işaretleri) kullanırım.	1	2	3	4	5
5.Çocuğumun bilgisayar/tablette/akıllı telefonla oynama süresini ben belirlerim.	1	2	3	4	5
7.Bilgisayar/tablette/akıllı telefonla oynama süresini ve saatini çocuğumla birlikte önceden konuşarak belirlerim.	1	2	3	4	5
8.Çocuğuma uygun olmayan bir programın ailenin diğer üyeleri tarafından izlenmesine izin vermem.	1	2	3	4	5
9.Çocuğumun televizyon izleme saatlerini düzenlerim.	1	2	3	4	5
10.Çocuğumun izlediği TV programında cinsel içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm.	1	2	3	4	5
12.Çocuğumla birlikte televizyon izlerken ona içerikle ilgili sorular yöneltirim.	1	2	3	4	5
13.Çocuğumun TV izleme süresini çocuğumla birlikte belirleriz.	1	2	3	4	5
14.Çocuğuma TV ekranında gördüğü bazı şeylerin gerçek olmadığını anlatırım.	1	2	3	4	5
16.Çocuğumla televizyon izlerken içeriğin gerçek dünyayı yansıtmadığı hakkında paylaşımlarda bulunurum.	1	2	3	4	5
17.Çocuğumla bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oyun oynarken içeriğin gerçek dünyayı yansıtmadığı hakkında paylaşımlarda bulunurum.	1	2	3	4	5
18.Çocuğumla birlikte bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oyun oynarken ona içerikle ilgili sorular yöneltirim.	1	2	3	4	5
19.Yemek saatinde bilgisayar/tableti/ akıllı telefonu kapatırım.	1	2	3	4	5
20.Çocuğumun televizyonda izleyeceği programları belirlemede akıllı işaretleri dikkate alırım.	1	2	3	4	5
21.Çocuğuma bilgisayar/tablet/akıllı telefon oyunlardaki bazı şeylerin gerçek olmadığını anlatırım.	1	2	3	4	5
22.Çocuğumun TV izleme süresini ben belirlerim.	1	2	3	4	5
23.Çocuğumla televizyonda izlediği programlar üzerine konuşurum.	1	2	3	4	5
24.Çocuğumun bilgisayar/tablette/akıllı telefonla oynayacağı zaman aralıklarını temel gereksinimlerini (uyku, beslenme vb.) etkilemeyecek şekilde düzenlerim.	1	2	3	4	5
25.Çocuğumun izleyeceği TV programlarının uygunluğunu önceden araştırırım.	1	2	3	4	5
26.Çocuğumun televizyon izleme süresine sınır koyarım.	1	2	3	4	5
27.Çocuğumla televizyonda izlediği program öncesinde program hakkında konuşurum.	1	2	3	4	5
28.Çocuğumla birlikte televizyon izlerken içerikle ilgili ek bilgiler veririm.	1	2	3	4	5
29.Çocuğumun izlediği TV programında şiddet içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm.	1	2	3	4	5
32.Çocuğumla televizyonda izlediği program sonrasında program hakkında konuşurum.	1	2	3	4	5
33.Çocuğumun izlediği TV programında madde vb. kullanımı içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm.	1	2	3	4	5

34.Çocuğumla birlikte bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oyun oynarken içerikle ilgili ek bilgiler veririm.	1	2	3	4	5
35.Çocuğumla bilgisayarla/tablette/akıllı telefonla oynadığı oyun sonrasında oyun hakkında konuşurum.	1	2	3	4	5
36.Çocuğumla bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyun öncesinde oyun hakkında konuşurum.	1	2	3	4	5
38.Çocuğumun bilgisayarla/tablette/akıllı telefonla oynama saatlerini düzenlerim.	1	2	3	4	5
42.Çocuğumun bilgisayarla/tablette/akıllı telefonla oynama süresini çocuğumla birlikte belirleriz.	1	2	3	4	5
43.Çocuğumun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunların uygunluğu hakkında onunla konuşurum.	1	2	3	4	5
44.Çocuğumun televizyon izleyeceği zaman aralıklarını temel gereksinimlerini (uyku, beslenme vb.) etkilemeyecek şekilde düzenlerim.	1	2	3	4	5
45.Çocuğumla birlikte izleyeceğimiz TV programının seçimini ben yaparım.	1	2	3	4	5
46.Çocuğumun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunların uygunluğunu önceden araştırırım.	1	2	3	4	5
51.Çocuğumun izlediği TV programında küfür içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm.	1	2	3	4	5
53.Çocuğuma uygun olmayan bir oyunun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda ailenin diğer üyeleri tarafından oynanmasına izin vermem.	1	2	3	4	5
54.Çocuğumun bilgisayarla/tablette/akıllı telefonla oynama süresine sınır koyarım.	1	2	3	4	5
55.Bilgisayarla/tablette/akıllı telefonla oynamaktan alıkoymayı çocuğum için bir ceza yöntemi olarak kullanmam.	1	2	3	4	5
56.Çocuğumun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunların karakterleri gibi davranmasına izin vermem.	1	2	3	4	5
57.Televizyon izlemekten alıkoymayı çocuğum için bir ceza yöntemi olarak kullanmam.	1	2	3	4	5
58.Çocuğumun televizyonda izlediği programlardaki karakterler gibi davranmasına izin vermem.	1	2	3	4	5

Ek 7. Aile Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği

AİLE ÇOCUK İNTERNET BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ						
Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “Devamlı (5)”, hiçbir zaman doğru değilse “Hiçbir Zaman (0)” olacak şekilde işaretleme yapınız. Lütfen her bir maddeyi okuyunuz ve doğru bir şekilde cevaplayınız...	Uygun	Nadiren (1)	Ara Sıra (2)	Çoğunlukla	Çok Sık (4)	Devamlı (5)
1- Hangi sıklıkla çocuğunuz aile üyeleri ile vakit geçirmek yerine internette zaman harcamayı tercih eder?	0	1	2	3	4	5
2- Hangi sıklıkla çocuğunuz internette zaman harcamak için günlük ev işlerini ihmal eder?	0	1	2	3	4	5
3- Hangi sıklıkla çocuğunuz internette ne yaptığını sorduğunuzda savunmacı ya da gizemli olur?	0	1	2	3	4	5
4- Hangi sıklıkla çocuğunuz interneti kullanmadan öncesine göre yorgun ve bitkin görünür?	0	1	2	3	4	5
5- Hangi sıklıkla çocuğunuz internetteki kullanıcılarla yeni arkadaşlıklar kurar?	0	1	2	3	4	5
6- Hangi sıklıkla çocuğunuz odasında yalnız başına bilgisayarda oyun oynayarak zaman geçirir?	0	1	2	3	4	5
7- Hangi sıklıkla çocuğunuzun internet ortamında harcadığı süreden şikayet edersiniz?	0	1	2	3	4	5
8- Hangi sıklıkla çocuğunuzun notları internette harcadığı süreden dolayı düşer?	0	1	2	3	4	5

9- Hangi sıklıkla çocuğunuz interneti keşfettiğinden beri insanlardan uzak durur?	0	1	2	3	4	5
10- Hangi sıklıkla çocuğunuz internete bağlı kalması için koyduğunuz zaman sınırına uymaz?	0	1	2	3	4	5
11- Hangi sıklıkla çocuğunuz başka bir şey yapmadan önce e-postasını(e-mail) denetler?	0	1	2	3	4	5
12- Hangi sıklıkla çocuğunuz internette ne kadar süre kaldığı ile ilgili uyarılarınıza öfke nöbetleri oluşturur?	0	1	2	3	4	5
13- Hangi sıklıkla çocuğunuz aksini söylemenize rağmen gizlice internete bağlanırken bulursunuz?	0	1	2	3	4	5
14- Hangi sıklıkla çocuğunuz internette iken rahatsız edildiğinde kontrolünü kaybeder, bağırır ya da rahatsız olmuş gibi hareketler yapar?	0	1	2	3	4	5
15- Hangi sıklıkla çocuğunuz internette bağlı değilken internetle ilgili bir şeyler yapar görünür?	0	1	2	3	4	5
16- Hangi sıklıkla çocuğunuz yapmaktan hoşlandığı hobi ve/veya dışarıda bir etkinlik yapmak yerine internette zaman geçirmeyi seçer?	0	1	2	3	4	5
17- Hangi sıklıkla çocuğunuz arkadaşları ile birlikte dışarı gitmek yerine internet ortamında zaman geçirmeyi seçer?	0	1	2	3	4	5
18- Hangi sıklıkla çocuğunuz internetten yeni tanıştığı arkadaşlarından telefon çağrıları alır?	0	1	2	3	4	5
19- Hangi sıklıkla çocuğunuz internette olmadığında kendini mutsuz, hüzünlü veya gergin hissedip, internete girince rahatlar?	0	1	2	3	4	5
20- Hangi sıklıkla çocuğunuz internette geçireceği zaman konusunda sınır koyduğunuzda kızgın ya da kavgacı olur?	0	1	2	3	4	5

Ek 8. Anne Baba Stres Ölçeği

ANNE BABA STRES ÖLÇEĞİ				
Sevgili Anne Babalar				
Aşağıda sizlerin anne babalığa ilişkin duygu ve düşünceleriniz ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki her ifadeyi okuyunuz ve size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız. Teşekkürler.				
	Hiçbir zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman
1. Çocuğumu mutlu etmek benim için çok zor.	1	2	3	4
2. Çocuğumun bakımı ile ilgili sorumluluklarım beni öyle yoruyor ki başka bir şey yapmaya isteğim olmuyor.	1	2	3	4
3. Anne/ Baba olmanın zor olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4
4. Çocuğumun bazı şeyleri beni kızdırmak için yaptığını düşünüyorum.	1	2	3	4
5. Çocuk sahibi olduğumdan beri kendime zaman ayıramıyorum.	1	2	3	4
6. Anne/Baba olduğumdan beri kendimi daha yaşlı hissediyorum.	1	2	3	4
7. Çocuğum bir hata yaptığında bundan kendimi sorumlu tutuyorum.	1	2	3	4
8. Çocuğuma kızdığımda davranışlarımı kontrol etmekte zorlanıyorum.	1	2	3	4
9. Anne/Babalığa ilişkin sorumluluklarım beni psikolojik açıdan zorluyor.	1	2	3	4
10. Çocuğumun diğer çocuklara göre daha zor bir çocuk olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4
11. Hayal ettiğim gibi bir anne/baba olamadığımı düşünüyorum.	1	2	3	4
12. Çocuğumun istekleri karşısında tutarsız davranabiliyorum.	1	2	3	4
13. Çocuğumun ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığımı	1	2	3	4

	hissediyorum.				
14.	Hayatımdaki en temel stres kaynağı, çocuk sahibi olmaktır.	1	2	3	4
15.	Çocuğumu eğitmek konusunda kendimi yetersiz buluyorum.	1	2	3	4
16.	Başarısız bir anne/baba olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4

Ek 9. İnternet için Eleştirel Okuryazarlık Ölçeği

İİTERNET İÇİN ELEŞTİREL OKUR YAZARLIK ÖLÇEĞİ		Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Çoğunlukla	Her zaman
Aşağıda internet için eleştirel okuryazarlık düzeyinizi belirlemeye yönelik maddelere yer verilmiştir. Sizden maddeleri okuduktan sonra, maddelere ilişkin durumunuza uygun seçeneği işaretlemeniz istenmektedir. Lütfen boş madde bırakmayınız.						
1	Bir web sitesindeki içeriği okurken, o konuda daha önce edindiğim bilgilerle ilişki kurarım.	1	2	3	4	5
2	Web sitelerinde, gerçek bilgilerle kişisel görüşleri ayırt etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
3	Web sitelerindeki içeriklerde, varsayımlarla kanıtlanmış bilgileri ayırt etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
4	Web sitelerinde ulaştığım içeriği kimin oluşturduğuna dikkat ederim.	1	2	3	4	5
5	Web sitelerinde cinsiyet, ırk, sınıf, etnik köken, din ve mezhep gibi konularda ayrımcılık yapıp yapılmadığını anlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5
6	Web sitelerinde bir içeriğe ulaştıktan sonra, aynı içeriğin farklı kaynaklarda başka bir bakış açısıyla anlatılıp anlatılmadığını bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
7	Web sitelerindeki içeriğin, beni edilgen bir okuyucu konumuna alıp almadığına dikkat ederim.	1	2	3	4	5
8	Web sitelerinin tasarımlarını, içerik dışında bir mesaj verip vermemesi bakımından incelerim.	1	2	3	4	5
9	Web sitelerinin içeriğinin, toplumda hangi kesimi ya da kesimleri temsil ettiğini görmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
10	Web sitelerinde yer alan çoklu ortamların sayfanın içeriği ile uygun olup olmadığına dikkat ederim.	1	2	3	4	5
11	Web sitelerinde yer verilen linklerin gittiği sayfaların, içerik ile ilgili olup olmadığına dikkat ederim.	1	2	3	4	5
12	Web sitelerinin, hangi kişi ya da kuruma ait olduğuna dikkat ederim.	1	2	3	4	5
13	Web sitelerinde, yazarın kullandığı dilin biçimine dikkat ederim.	1	2	3	4	5
14	Sosyal ağlarda paylaşılan bilgilerin doğruluğunu farklı kaynaklarda yer alan bilgilerle kontrol ederim.	1	2	3	4	5

Ek 10. Ebeveyn Ön Görüşme Formu

EBEVEYN ÖN GÖRÜŞME FORMU	
S-1) Eğitim programına katılma amacınız nedir?	
S-2) Eğitim programını siz hazırlayacak olsaydınız programa ne eklerdiniz?	

Ek 11. Ebeveyn Son Görüşme Formu

EBEVEYN SON GÖRÜŞME FORMU	
S-1) Eğitim programından beklentiniz neydi? 5 madde ile açıklayın lütfen.	
S-2) Eğitim programı beklentilerinizi ne derece karşıladı? Açıklayın lütfen.	
S-3) Eğitim programını siz hazırlayacak olsaydınız programa ne eklerdiniz?	
S-4) Eğitim programını siz hazırlayacak olsaydınız programa neyi çıkarırdınız?	
S-5) Medya okur yazarlığı eğitimi bireysel olarak size neler kattı? 3 madde ile açıklayın lütfen.	
S-6) Medya okur yazarlığı eğitimi bir anne/baba olarak size neler kattı? 3 madde ile açıklayın lütfen.	
S-7) Medya okur yazarlığı eğitimi çocuğunuza neler kattı? 3 madde ile açıklayın lütfen.	

Ek 12. EYMOEP Örnek Oturumlar

1.Oturum: Medya-Teknoloji Girdabında Ebeveynlik: <i>Bu oturumda eğitim programının geliştirilmesinin nedeni olan hızlı dijitalleşme karşısında ebeveynlerin ne yapacağını bilememe hali ve yaşadıkları stres gözler önüne serilip yalnız olmadıkları hissetmeleri amaçlanıyor. Hızlı dijitalleşme, yanıltıcı medya manşetleri ve bilgi kirliliğinin sebep olduğu ahlaki panik halinin yerini almasını beklediğimiz; teknolojiden nasıl fayda sağlanabileceğini bilen, çocuğunun gelişim ihtiyaçlarının farkında hem kendisi hem çocukları için sağlıklı medya kullanım alışkanlıkları oluşturabilen modern/dijital ebeveyn olma yolculuğunun ilk adımları atılıyor.</i>
❖ 1.İçerik: Ne yapacağını bilmeyen ebeveynler
❖ 2.İçerik: Dijital ebeveynlik yolunda terimleri öğrenmek
❖ 3.İçerik: Medya kaynaklı tavsiyeler ve kafa karışıklığı
❖ 4.İçerik: Teknolojik çocuklar ve çok farklı bir çocukluk
❖ 5.İçerik: Tekno-suçluluk
❖ 6.İçerik: Bizim ekran alışkanlıklarımız neden önemli?
❖ 7.İçerik: Dijital ebeveynlik, medya, medya türleri, yeni medya, medya aracılığı, medya okuryazarlığı
❖ 8.İçerik: Teknolojinin çocukların gelişimi üstündeki potansiyel tehlikeleri
❖ 9.İçerik: Erken beyin gelişimi
❖ 10.İçerik: Teknolojinin çocukların gelişimine ve öğrenmesine sağlayabileceği olumlu etkiler
❖ 11. İçerik: Oyun oynamanın ve iletişim kurmanın yeni biçimleri
2.Oturum: Medya-Teknoloji Etkisinde Erken Beyin Gelişimi <i>Bu oturumda dijital çağda yetişen çocuklarımızın sadece hayatta kalmak için değil iyi gelişmek için neye ihtiyacı olduğu, beyin gelişiminin nasıl gerçekleştiği ve eğitim programının sonraki oturumlarını oluşturan çocukların gelişimindeki 7 temel yapı taşı kısaca incelenmektedir. Teknolojinin gelişim üzerindeki olumlu ya da olumsuz etki oluşturabilecek kullanım şekilleri temel olarak incelenerek sonraki oturumlarda detaylandırmak için zemin hazırlanmaktadır. Bu oturum sonraki oturumlar ve eğitim sürecinin ilerleyişi ve içeriği hakkında genel bir görünüm oluşturmaya amaçlamaktadır.</i>
❖ 1.İçerik: Erken yaşlar neden önemlidir ve çocukların beyni nasıl gelişir?
❖ 2.İçerik: Çocuk gelişiminde gen mi yoksa çevre mi daha etkili?
❖ 3.İçerik: Dijital çocuklar ve neye ihtiyaçları var?
❖ 4.İçerik: Eğitim programının 7 temeli ve kısaca içerikleri 1. Bağlar ve İlişkiler 2. Dil 3. Uyku 4. Oyun 5. Fiziksel Hareket 6. Beslenme 7. Yürütücü İşlev Becerileri
3.Oturum: Medya-Teknoloji Etkisinde İlişkiler ve Bağlar <i>Bu oturumda 7 Temel yapı taşının ilki olan “ilişkiler ve bağlar” önce gelişimsel bağlamda sonra teknoloji etkisi altında incelenmektedir. Temel evrensel bir ihtiyaç olan iletişimin çocuklardaki gelişme ve öğrenmeye etkisi, teknolojinin ilişkileri destekleyici ve köstekleyici kullanım şekilleri, ebeveynler için ilişkileri destekleyici teknoloji kullanım ipuçları ele alınmıştır.</i>
❖ 1.İçerik: İnsan yaşamında iletişimin yeri ve önemi

❖ 2.İçerik: İlişkileri iyileştiren teknoloji ipuçları
• Görüntülü sohbet • İnteraktif teknolojiler • Karakter ilişkileri • Bellek inşasında uyarıcı fotoğraf kullanımı
❖ 3.İçerik: İlişkileri olumsuz etkileyen teknoloji uyarıları
• Tekno-ihmal • Anıları kaybetme korkusu (AKK) • Kendini yönetme becerileri • Sosyal beceri noksanlığı • Siber zorbalık • Şiddet içeriğine maruz kalma • Pornografi • Sosyal ağ oluşturma
❖ 4.İçerik: Tekno İpucu
• Teknolojiyi çocuklarla birlikte kullanın • İnteraktif teknolojiler bulun • Kendi teknoloji alışkanlıklarınız konusunda dikkatli olun • Ebeveyn kontrolleri ve filtreler kurun
4.Oturum: Medya-Teknoloji Etkisinde Dil Gelişimi <i>Bu oturumda hayatımızda dilin yeri ve önemi, çocuklarda dil gelişimi süreci, dil becerilerini oluşturma sürecinde ebeveynin ve teknolojinin etkisi incelenip teknolojiyi ebeveynin rehberliğinde çocukların dil becerilerine faydalı şekilde kullanma ipuçları ele alınmaktadır.</i>
❖ 1.İçerik: Çocuklarda dil gelişimi ve ebeveyn etkisi
❖ 2.İçerik: Dil becerilerine teknolojinin etkisi
❖ 3.İçerik: Tekno İpucu
• Dil becerilerini artırmaya yönelik stratejiler: ▪ Bebeklerle bebekçe konuşun, ▪ Şarkı Söyleyin, ▪ Tekerleme ve şiirler okuyun
❖ 4.İçerik: Dil gelişimine yönelik faydalı teknoloji kullanım ipuçları
• Birlikte izleme • Televizyon • Kitap uygulamaları • Sesli kitap • İnteraktif teknolojiler
❖ 5.İçerik: Dil gelişimine yönelik zararlı teknoloji kullanım uyarıları
• Tekno-ihmal • Aktarma noksanlığı • Bebek DVD ve programları • Arka planda açık televizyon
❖ 6.İçerik: Tekno İpucu
• Ekranların çocuklarımız ile aramıza girmesine izin vermeyin • Evde teknolojinin kullanılmadığı bölgeler oluşturun • Teknolojinin kullanılmadığı zamanlar oluşturun • Birlikte izleyin • Konuşmak için fırsatlar oluşturun
5.Oturum: Medya-Teknoloji Etkisinde Uyku “Düzeni”

<i>Bu oturumda uykunun çocuk gelişimi için önemi ve dijital yaşamın uyku alışkanlıklarına etkisi incelenmektedir. Ayrıca teknolojiyi uyku düzenine faydalı hale getirmek için ipuçları ve çocukların uyku rutininden teknolojinin çıkarılması için stratejiler ele alınmaktadır.</i>	
❖ 1.İçerik: Çocuk gelişiminde uykunun hayati önemi	
❖ 2.İçerik: Teknolojiyi uyku düzenine faydalı hale getirmek	• Egzersiz takip programı • Beyaz gürültü uygulamaları • Bebek monitörleri ve uygulamaları • Ekran karartıcılar • Duyarlı gece lambası
❖ 3.İçerik: Teknolojinin uyku düzenine olumsuz etkide kullanılması	• Uykunun yerini alan ekranlar • Aşırı uyarılmış beyinler • Melatonin üretimini engelleyen mavi ışık • Kötü uyku hijyeni • Korkutucu içerik • Elektromanyetik Radyasyon Salınımı (EMR)
❖ 4.İçerik: Teknolojiyi çocukların uyku rutininden çıkarmak	• Yatmadan önce ekran karşısında geçirilen süreyi yavaş yavaş azaltın. • Ekran zamanıyla kısa uyku ve gece uykusu zamanlarını birbirinden uzaklaştırın. • Ekran başında olmayan alternatif aktiviteleri çocukların uyku rutinine ekleyin. • Yatak odalarını teknolojisiz bölgelere dönüştürün.
❖ 5.İçerik: Tekno İpucu	• Yatak odalarını teknolojisiz alanlara dönüştürün • Teknoloji yaşamının başladığı saatler belirleyin • Teknoloji park alanları belirleyin • Uykudan önceki 90 dakikalık sürede ekranlardan uzak durun ve mavi ışığa maruz kalışı azaltın • Çocukların maruz kalışını azaltın • Uykudan önce uygulamalardan uzak durun • İçeriği gözlemleyin • Uykudan önce hızlı değişen, tempolu ekran aksiyonlarından uzak durun • Ekrandan bağımsız yatma ritüelleri oluşturup bunları sürdürün • Sağlıklı uyku alışkanlıkları konusunda örnek olun
6.Oturum: Dijital Çağda Oyun da Ne? <i>Bu oturumda oyunun çocuk gelişimindeki yeri ve önemi, oyunun çocuğun diğer gelişim alanları üzerindeki etkisi, dijital çağda çocukların yeterince oyun oynayıp oynamadıkları ve değişen oyun faaliyetleri incelenmektedir. Neden çocukların oyun oynamadığı irdelenip teknolojinin çocuk oyunlarına destek ya da köstek olabileceği kullanım şekillerine yer verilmektedir. Aile ortamında etkileşimi ve kaliteli zamana arttırmak amacıyla ebeveynlerin çocukken oynadıkları oyunları çocuklarıyla paylaşma becerilerini arttırma ve farklı geleneksel oyunları öğrenme fırsatı sağlanmaktadır. Ayrıca evde yapılabilecek basit etkinlikler ve gözlem faaliyetleri paylaşılmaktadır.</i>	
❖ 1.İçerik: Oyun neden önemli ve gereklidir?	
❖ 2.İçerik: Çocukların ne kadar oyuna ihtiyacı var?	
❖ 3.İçerik: Çocuklarımız neden oyun oynamıyor?	• Aceleyle getirilen çocuk fenomeni • Aşırı yoğun programlanmış çocuklar

• Pamuklara sarılı çocuklar • Helikopter ebeveynler • Akademik baskı
❖ 4.İçerik: Teknoloji çocukların oyununu nasıl destekleyebilir? • Tekno-oyuncaklar • Bilgisayar oyunları • Etkileşimli oyuna katılma • Çocukların sosyal medya becerilerini genişletme • Oyunu ekranın ötesine taşıma
❖ 5.İçerik: Teknoloji çocukların oyununa nasıl köstek olur? • Tekno-oyuncak korkusu • Kısıtlayıcı oyun • Çocukluğa ticarileştirme • Doğadan kopuş bozukluğu yaratma • Mahremiyet korkuları
❖ 6.İçerik: Ebeveynlerin çocukları ile kaliteli zaman geçirmesinin katkıları ve ev içi basit etkinlik örnekleri
❖ 7.İçerik: Tekno İpucu • Dengeli oyun oynamayı teşvik edin • Pazarlama ve reklam iddialarını değerlendirin • Plansız programsız oyun oynamayı günlük bir öncelik haline getirin • Oyuna değil çocuğa odaklanın • Çok çeşitli oyun deneyimleri sunun • Yeşil saatlere öncelik verin (yağmurlu günlerde bile) • Bırakın çocuklar can sıkıntısı yaşasın • Sizin (ve çocuğunuzun) internette hangi bilgileri paylaştığınız konusunda dikkatli olun
7.Oturum: Gittikçe Hareketsizleşen Dünyamız <i>Bu oturumda dijitalleşmenin artması ile hareketsizliğin de arttığı gerçeği sonucunda ortaya çıkan riskler ele alınmaktadır. Çocuklarda fiziksel aktivitenin gelişim ve öğrenme üzerindeki etkisi incelenip ebeveynlerin çocuklarının fiziksel aktivitelerini desteklemesi ve geliştirmesi için ipuçları ele alınmaktadır.</i>
❖ 1.İçerik: Fiziksel hareketin önemi, beyin gelişimine etkisi ve fiziksel becerilerin zayıflaması
❖ 2.İçerik: Çocuklarımız neden hareketsiz? • Küçük yaşlardan itibaren bebekleri kutulara koyarız • Gereğinden fazla güvenlik kültürü vardır • Formel akademik eğitimin çocukluğun daha erken dönemlerinde uygulanması konusunda aileler ve okul öncesi eğitimciler üstünde gittikçe artan baskı • Aile yapılarının ve yaşamın değişimi • Okulların değişimi
❖ 3.İçerik: Teknolojinin çocukların hareket becerilerine olumsuz etkisi • Obezite ve sağlık riskleri • Fiziksel aktivite eksikliği
❖ 4.İçerik: Çocuklar için ekran-fiziksel aktivite zamanı önerileri ve uygulama ipuçları
❖ 5.İçerik: Teknolojinin çocukların hareket becerilerine olumlu etkide kullanılması • Egzersiz yaptıran programlar • İnteraktif televizyon • Egzersiz takip programları
❖ 6.İçerik: Tekno İpucu

• Ekran başında geçirilen zamanı sınırlayın • Ekran başında geçirilen zamanı bir ödül (ya da ceza) olarak kullanmaktan kaçının • Fiziksel aktiviteyi teşvik edin • Hareketsiz geçen zamanları en aza indirin • Aşırı televizyon izlemekten vazgeçirin • Sağlıklı alışkanlıklara örnek oluşturun • Medyayı odaların dışında tutun • Hiçbir şeyin gerçek fiziksel aktivitenin yerini alamayacağını anlayın
8.Oturum: Çocukların Beslenmesinde Teknoloji Etkisi <i>Bu oturumda çocukların sağlıklı gelişimi için gerekli beslenme ihtiyaçları ve teknolojinin çocukların yeme alışkanlıkları ile gıda tercihlerine etkisi ele alınmaktadır. Ayrıca çocuklarda iyi beslenme alışkanlıkları oluşturmak için ebeveynlere ipuçlarını da içermektedir.</i>
❖ 1.İçerik: Kaliteli gıdanın önemi ve beynin ihtiyacı olan besinler • İyi yağlar- Temel Yağ Asitleri (TYA) • Protein • Mikro besinler • Kompleks karbonhidratlar • Hidrasyon
❖ 2.İçerik: Teknolojinin beslenmeye olumlu etkide kullanılması
❖ 3.İçerik: Teknolojinin beslenmeye olumsuz etkide kullanılması • Yiyecek reklamları • Sağlıksız atıştırmalıklar • Ekran başında yenen yemekler • Düzensiz yeme
9.Oturum: Beynin CEO'su Yürütücü İşlev Becerileri <i>Yürütücü işlev becerileri bilişsel kontrolü sağlayan dürtülere direnmeye, göreve bağlı kalmaya ve dikkati odaklamaya, bağlantılar kurmaya ve karar verip sorun çözmeye imkân tanıyan hayati becerilerdir. Bu oturumda teknolojinin çocukların yürütücü işlev becerilerinin gelişmesine destek ya da engel olabileceği kullanım biçimleri ve destekleyici olmasını sağlayan ipuçları yer almaktadır. Ayrıca çocukların dikkat becerilerini artırmak için stratejiler incelenip etkili kitap okuma alıştırmaları yapılmaktadır.</i>
❖ 1.İçerik: Yürütücü işlev becerileri nedir ne zaman gelişir?
❖ 2.İçerik: Çocukların yürütücü işlev becerilerine teknolojinin olumlu etkisi • İşler bellek • Dürtü kontrolü ○ Farkındalığı öğretmek • Zihinsel esneklik
❖ 3.İçerik: Çocukların yürütücü işlev becerilerine teknolojinin olumsuz etkisi • Dürtüleri yönetmek ○ Dijital çağda dikkatini verebilmek ○ Çocukların dikkat süresi değişiyor mu? ○ Çoklu görev ○ Devamlı dikkat eksikliği
❖ 4.İçerik: Teknoloji çağında çocukların dikkat becerilerini geliştirmek • İşler bellek ○ İnfobezite ve Google etkisi

○ Dijital demans • Dikkat becerileri geliştirme ipuçları • Etkili kitap okuma stratejileri ve doğru çocuk edebiyatı eseri seçebilme ipuçları
❖ 5.İçerik: Tekno İpucu • Teknolojiyi bir amaç doğrultusunda bilinçli kullanın • Çoklu görevden vazgeçirin ve çocuklara nasıl tekli görev yapabileceklerini öğretin • Anda olmanın ve anı yaşamanın farkındalığını geliştirin • Çocuklara oyun oynayacak zaman verin
10.Oturum: Ailemiz için Sağlıklı Dijital Alışkanlıklar Geliştirmek <i>Dijital alışkanlık; hangi teknolojik aracın, ne zaman, kiminle ve neden kullanılacağıdır. Bu oturumda sağlıklı dijital alışkanlık kazanımı için çocukluğun önemi, ebeveynlerin dijital alışkanlıkları biçimlendirmedeki etkisi ve sağlıklı dijital alışkanlıklar geliştirme ipuçları yer almaktadır. Sağlıklı dijital alışkanlığın evdeki yansıması olan Aile Medya Planlaması yapmak ve uygulamak konusunda bilgi verilip alıştırmalar yapılmaktadır.</i>
❖ 1.İçerik: Dijital alışkanlık nedir ve teknoloji neden cazip geliyor?
❖ 2.İçerik: Teknoloji bağımlılığı ve İnternet Oyun Bozukluğu (İOB)
❖ 3.İçerik: Sağlıksız dijital alışkanlıklar
❖ 4.İçerik: Tekno Öfke Nöbetleriyle Başa Çıkmak • Katı kurallar belirleyip uygulayın • Süreye değil miktara odaklanın • Zamanlayıcı kullanın • Ekrandan uzakta dönüşmeye ihtiyaçları olduğuna dair ipuçları sunun • Cihazları kapatması konusunda çocukları teşvik edin • Yedek planınız olsun • Kötü polisi oynayın
❖ 5.İçerik: Çocukların sağlıklı dijital alışkanlıklar geliştirmesinde rehberlik etmek • Sağlıklı alışkanlıklara örnek olmak • Aile medya planlaması yapmak • Planı uygulamak
❖ 6.İçerik: Tekno İpucu: Çocukların ekran zamanının gözlemlenip düzenlenmesi için pratik ipuçları • Medya jetonları • Ekran başında geçirilen zaman çizelgeleri • Zamanlayıcılar • Ekran zamanı düzenleyici ürünler • Teknoloji sözleşmeleri • Can sıkıntısı panoları
11.Oturum: Dijital Dünyada Çocuklarımızın Sağlığını Korumak <i>Çocukların medya kullanımı konusunda rehber ve aracı konumunda olan ebeveynlerin teknolojinin çocuklar için gelişim ve sağlık riskleri taşıdığının farkında olması gerekmektedir. Bu oturumda teknolojinin çocuklar için potansiyel riskleri ele alınmış ve bu riskleri engellemek ya da en aza indirmek için ipuçlarına yer verilmiştir.</i>
❖ 1.İçerik: Elektromanyetik Radyasyon Riskleri (EMR)
❖ 2.İçerik: Beden algısı
❖ 3.İçerik: Görme
❖ 4.İçerik: Kas- İskelet sorunları

❖ 5.İçerik: İşitme
❖ 6.İçerik: Ruh Sağlığı
❖ 7.İçerik: Tekno İpucu • Olabildiğince çocukların kablosuz ağa maruz kalışını azaltalım • Çocuklarla beden algısı hakkında konuşalım • Olabildiğince kısa sürede sağlıklı medya alışkanlıkları belirleyip bunları uygulayalım
12.Oturum: Sonuç ve Eğitimin Genel Olarak Gözden Geçirilip Değerlendirilmesi <i>Bu oturumda eğitim programında yer alan teknolojik ipuçları tekrar ele alınır, gözden geçirilir, eklemeler yapılır. Eğitim programının kazanımları ve eksik yanları değerlendirilir. Eğitim programının bireysel teknolojik alışkanlıklara ve ebeveynlik alışkanlıklarına yansımaları paylaşılır. Eğitim programı sonrası değiştirilen ve değiştirilmek istenen teknolojik alışkanlıklar ifade edilir. Aile ortamında sağlıklı dijital alışkanlıklar oluşturmak için yapılması gerekenler programın ışığında gözden geçirilir.</i>
❖ 1.İçerik: Sonuç
❖ 2.İçerik: Yaşa göre teknolojik ipuçları
❖ 3.İçerik: Görüş düşünce paylaşımı